

Република Македонија
Министерство за финансии

Годишен
Економски
Извештај

2008
2008

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
- Сектор за макроекономска политика -

ГОДИШЕН ЕКОНОМСКИ ИЗВЕШТАЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2008 ГОДИНА

Скопје, август 2009 година

Почитувани,

Веќе стана редовна практика Министерството за финансии на Република Македонија да подготвува Годишен извештај за остварувањата на македонската економија. Во него се обработени повеќе теми, почнувајќи од глобалната економска и финансиска криза во 2008 година, случувањата во реалната економија во Република Македонија и финансиската и монетарна сфера. Секако, како на едно од најгорливите национални прашања, Извештајот се фокусира и на случувањата на пазарот на труд и социјалната сфера.

Глобалната економија во 2008 година ја означија потресите на меѓународните финансиски пазари, започнати со кризата на пазарот на високоризични хипотекарни кредити во САД, кои се развија во најдлабока системска криза во последните сто години. Нарушеното функционирање на пазарите и затегнувањето на кредитната активност од страна на банките, имаше значајно влијание и врз динамиката на реалниот сектор. Во последниот квартал, глобалната финансиска криза се претвори во глобална економска криза, а намалувањето на економската активност во развиените држави се определи како највисоко по депресијата во 30-тите години на XX век.

Во вакви услови, Република Македонија продолжи да остварува значајни економски постигнувања. Бруто домашниот производ во 2008 година се зголеми за 5% на реална основа. Додека во првите три квартали од 2008 година растот изнесуваше 6%, во последниот квартал, ефектите од светската економска криза се почувствуваа и во Република Македонија и истите придонесоа тој да се намали на 2,1%. Сепак, економските остварувања на Република Македонија, гледани преку растот, се значително подобри од истите во неколку земји во регионот, како Република Хрватска, каде растот во 2008 година изнесуваше само 2% и Република Србија со раст од 3%. Истовремено, стапката на инфлација беше релативно ниска и едноцифрена (8,3%) и покрај високите цени на храната и енергијата на светските пазари. Цените на мало во 2008 година остварија просечен пораст од 6,7%, главно под влијание на зголемените цени на земјоделските производи, прехранбените производи, индустриско-прехранбените производи и тн.

Во надворешниот сектор, глобалната рецесија се одрази преку пад на цените на нашите главни извозни производи и намалената побарувачка на домашните производи. Според прелиминарните податоци за остварувањата на Платниот биланс, дефицитот на тековната сметка во 2008 година е зголемен за 436,3 милиони евра (или 105,2%). Согласно ова, негативното салдо на тековната

сметка достигна 13,1% од БДП, што е за околу 5,9 процентни поени повеќе од 2007 година и главно се должи на порастот на трговскиот дефицит за 561,8 милиони евра.

Се посилената аверзија кон ризик, резултираше со воздржаност на инвеститорите, што ги забави капиталните приливи во земјата. И покрај тоа, СДИ во 2008 година беа на релативно високо ниво од 413 милиони евра (6,3% од БДП), што е една од причините за очекуваниот раст во идниот период. Во оваа насока делуваше и финансирањето на економијата преку банкарските кредити, што имаше влијание врз интензитетот и структурата на економскиот раст.

Структурните реформи, кои во текот на 2006, 2007 и 2008 година ги спроведе Владата на Република Македонија, денес значително и помагаат на македонската економија, и веројатно, заради истите првиот удар од кризата значително се амортизираше. Имено, воведувањето на рамниот данок и намалените даночни стапки доведоа до истовремено намалување на даночниот товар на фирмите и граѓаните и зголемување на даночните приходи. Во таа насока е и спроведената реформа на социјалните придонеси и воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на вработените – успешна реформа за олеснување на процесот на водење бизнис, олеснување на административните процедури и намалување на трошоците на работодавачите, подобрување на состојбите на пазарот на труд и зголемување на социјалната сигурност на работниците.

Структурните реформи кои ги презема Владата на Република Македонија придонесоа нашата земја да се искачи на високото 71 место на листата на Светска банка за правење бизнис, 8 места повисоко од 2007 година. Република Македонија постигна напредок и според Извештајот за транзиција на Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) во 2008 година. Слично, според Индексот на пристап до капитал на Milken Institute, во однос на вкупниот пласман, Република Македонија е рангирана на 64-то место во 2008 година, во конкуренција на 122 земји и бележи натамошен скок од 3 места во однос на 2007 година.

Покрај спроведените планирани структурни реформи, Владата на Република Македонија кон крајот на 2008 година донесе два анти-кризни пакети, како одговор на негативниот ефект од глобалната економска криза врз домашната економија.

Мерките од првиот пакет од ноември 2008 година, проценети на 330 милиони евра, беа насочени кон претпријатијата со нарушена ликвидност во минатото, но и кон претпријатијата што добро работат (преку олеснувањата кај данокот на добивка, намалените царини и социјални придонеси, намалените даноци за земјоделците итн.).

Теоретскиот концепт за водење на антициклична фискална политика во услови на финансиска криза, во Република Македонија се примени преку вториот пакет на мерки за ублажување на последиците од светската економска криза врз Република Македонија. Имено, Владата на Република Македонија донесе 8 годишна програма за реализација на инфраструктурни проекти во вкупен износ од околу 8 милијарди евра. Програмата опфаќа проекти во патната и железничката инфраструктура, енергетскиот сектор, станбената изградба, животната средина, спортската инфраструктура и други капитални проекти. Нејзината реализација, на краток рок, ќе го помогне економскиот раст во услови на криза, преку поддршка на градежништвото и други сектори, додека на долг рок ќе ја подобри конкурентноста на македонската економија.

На крајот, ве уверувам дека Министерството за финансии со големо внимание ќе ги следи движењата во светската економија и по потреба ќе ги презема сите неопходни мерки за ублажување на последиците од светската економска криза врз македонската економија, како и за одржување на макроекономската стабилност.

Почитувани,

Верувам дека подготвените содржини за економските и социјалните движења во Република Македонија ќе ве инспирираат и ќе го привлечат вашето внимание, заради што искрено ви го препорачувам.

Уживајте во читањето!

Со почит,
Заменик Претседател на Влада
и Министер за финансии
М-р Зоран Ставрски

СОДРЖИНА

1. ЕКОНОМСКИТЕ ДВИЖЕЊА ВО СВЕТОТ	13
1.1. Светската економија во 2008 година	13
1.2. Светската финансиска и економска криза	14
1.3. Економските движења во 2008 година во развиените земји	17
1.4. Економските движења во земјите од Централна и Источна Европа	19
1.5. Цени на светските стокови берзи.....	20
1.6. Движење на девизните курсеви	23
2. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА.....	25
2.1. Макроекономски трендови во 2008 година.....	25
2.2. Република Македонија низ призма на меѓународните институции	27
3. РЕАЛЕН СЕКТОР	33
3.1. Бруто домашен производ	33
3.2. Индустриско производство	34
3.3. Инфлација.....	35
3.4. Вкупна факторска продуктивност.....	36
3.5. Индикатори за економскиот циклус.....	39
4. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР	43
4.1. Платен биланс.....	43
4.1.1. Тековна сметка	43
4.1.2. Капитално - финансиска сметка.....	50
4.1.3. Девизни резерви	52
4.2. Бруто надворешен долг	53
5. ФИСКАЛЕН СЕКТОР	57
5.1. Приходи на Централниот буџет	57
5.2. Расходи на Централниот буџет	60
5.3. Вонбуџетски фондови.....	62

5.4. Салдо на Централниот буџет и вонбуџетските фондови.....	63
6. ЈАВЕН ДОЛГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	65
6.1. Континуирани државни хартии од вредност.....	67
6.1.1. Примарен пазар на државни хартии од вредност	67
6.1.2. Секундарен пазар на државни хартии од вредност	68
6.2. Кредитен рејтинг на Република Македонија во 2008 година	69
7. МОНЕТАРЕН СЕКТОР	71
7.1. Монетарни движења.....	71
7.2. Вкупни депозити	72
7.3. Пласмани на банките.....	73
7.4. Каматни стапки	74
8. ФИНАНСИСКИ ПАЗАРИ И ИНСТИТУЦИИ.....	77
8.1. Банкарство.....	77
8.2. Пазар на капитал.....	79
8.3. Инвестициски фондови	80
8.4. Пензиски друштва	80
8.5. Осигурување	82
8.6. Лизинг	84
9. СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР.....	87
9.1. Пазар на работна сила.....	87
9.1.1. Активност	87
9.1.2. Вработеност	88
9.1.3. Невработеност.....	89
9.2. Анализа на политиката на плати и пензии	90
9.3. Социјална заштита.....	92
АНЕКС ТАБЕЛИ	93
А. РЕАЛЕН СЕКТОР.....	94
Табела А.1. Основни макроекономски индикатори	94
Б. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР.....	96
Табела Б.1. Платен биланс на РМ (во милиони евра)	96
Табела Б.2. Надворешно трговска размена (во милиони евра)	97
Табела Б.3. Извоз и увоз по економски групации на земјите.....	97

Табела Б.4. Извоз и увоз по поважни земји	98
Табела Б.5. Извоз и увоз по економска намена	99
Табела Б.6. Извоз и увоз по степен на обработка	99
Табела Б.7. Бруто надворешен долг – состојба	100
В. ФИСКАЛЕН СЕКТОР	102
Табела В.1. Општ владин буџет	102
Г. МОНЕТАРЕН СЕКТОР	104
Табела Г.1. Преглед на НБРМ	104
Табела Г.2. Преглед на останатите депозитни институции – банки и штедилници	105
Д. СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР	106
Табела Д.1. Мерки на активност на населението	106
Табела Д.2. Вработени според сектори, економски статус и вид на сопственост (15+)	106
Табела Д.3. Социјална заштита	106

КРАТЕНКИ

АВРМ	Агенција за вработување на Република Македонија
АД	Акционерско друштво
АДОР	Акционерско друштво за осигурување и реосигурување
БДП	Бруто домашен производ
ВФП	Вкупна факторска продуктивност
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДЗ	Државни записи
ДЗС	Државен завод за статистика
ДО	Државни обврзници
ДХВ	Државни хартии од вредност
ЕБРД	Европска банка за обнова и развој
ЕУ	Европска Унија
ЕФТА	Европска асоцијација за слободна трговија
ЕЦБ	Европска Централна Банка
МОТ	Меѓународна организација на трудот
МБИ	Македонски берзански индекс
ММФ	Меѓународен Монетарен Фонд
МФ	Министерство за финансии
НБРМ	Народна Банка на Република Македонија
ОПЕК	Организација на земји извознички на нафта (Organization of petroleum exporting countries)
п.п.	Процентни поени
ПДД	Персонален данок на доход
САД	Соединети Американски Држави
СДИ	Странски директни инвестиции
СМТК	Стандардна меѓународна трговска класификација
УЈП	Управа за јавни приходи
ФЗО	Фонд за здравствено осигурување
ФП	Фонд за патишта
ФПИОМ	Фонд за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија
ЦИЕ	Централна и Источна Европа

1. ЕКОНОМСКИТЕ ДВИЖЕЊА ВО СВЕТОТ

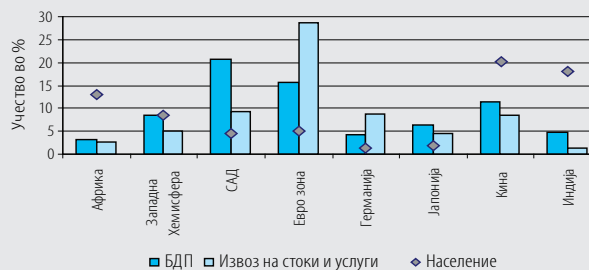
1.1. СВЕТСКАТА ЕКОНОМИЈА ВО 2008 ГОДИНА

Глобалната економија во 2008 година се наоѓаше во најостра рецесија во поствоениот период, предизвикана од тешката финансиска криза и акутното губење на довербата во кредибилитетот на финансиските институции. Кредитните пазари замрзнаа, берзите претрпеа тежок пад, што резултираше со опасност од несолвентност на меѓународниот финансиски систем. Практично ниедна земја, развиена или во развој, не успеа да го избегне ударот од кризата, иако ефектот беше послаб врз оние земји со посилни фундаменти и помала интегрираност во светската економија и финансиските пазари. Влошувањето на условите на финансирање беше најостро во земјите со висок дефицит на тековната сметка, како и кај оние кои покажаа прегревање и неодржливо високо ниво на кредитирање, пред да се интензивира финансиската криза.

Ситуацијата брзо се влоши по ескалирањето на финансиската криза во септември 2008 година. Банките се соочија со огромни падови, солвентноста на многу познати финансиски имиња беше доведена во прашање, се зголеми побарувачката за ликвидност и дојде до нестабилност на пазарите.

Воваквиуслови, можностите за економски раст значително се влошија, како за развиените, така и за земјите во развој. Економската активност во 2008 година се забави, како резултат на состојбата на затегнати кредитни услови, послаби приливи на капитал во средно-доходните земји и остро намалување на глобалниот извоз, кои претставуваат главни фактори за рецесијата на развиените економии. Економиите во развој и брзорастечките економии продолжија да растат со силни, иако забавени стапки.

График 1.1. Учество на одделни региони и поголеми земји во вкупното население, БДП и извозот на стоки и услуги

Извор: IMF World Economic Outlook, Април 2009

Светскиот аутпут во 2008 година бележи стапка на раст од 3,2%. Сепак, овој раст е значително понизок од растот остварен во 2007 година, кога светскиот аутпут порасна за 5,2%. Развиените економии во 2008 година постигнаа раст на БДП од само 0,9%, додека пак економиите во развој и брзорастечките економии остварија стапка на раст на БДП од 6,1%.

Паралелно со брзиот пад на глобалната активност, инфлацискиот притисок, исто така, брзо опадна. Цените на стоките значително се намалија во однос на високото ниво од средината на годината, како резултат на намалената активност на брзорастечките економии, кои го обезбедуваа најголемиот

дел од побарувачката во изминатите години. Во исто време, опаѓањето на економската активност го сопре порастот на платите и доведе до намалување на профитните маргини.

Глобалната стапка на инфлација во 2008 година изнесуваше 5,9%, додека просечната стапка на инфлација во брзорастечките и економиите во развој изнесуваше 9,3%, имајќи предвид дека во некои земји опаѓањето на девизните курсеви го намали опаѓањето на инфлацијата.

Обемот на светската трговија во 2008 година се зголеми за 3,3% на годишно ниво, но истиот е помал за 3,9 п.п. од растот остварен во 2007 година. Стоковната размена бележи раст од 3,2%, што претставува намалување за 3,4 п.п. во однос на растот остварен во 2007 година. Најголемо учество во светскиот извоз и понатаму имаат САД со 9,3%, и покрај тоа што оваа година учеството е намалено за 0,3 п.п. На второ место се наоѓа Германија, со учество во светскиот извоз од 8,7%, додека Кина се наоѓа на третото место со учество од 8,4% и бележи пораст од 0,6 п.п. во однос на 2007 година.

1.2. СВЕТСКАТА ФИНАНСИСКА И ЕКОНОМСКА КРИЗА

Финансиската криза која започна во јули 2007 година, прерасна во разорна светска економска криза со длабоки нарушувања на финансиските пазари и на реалната економија.

Непосредните причини за настанувањето и развојот на финансиската криза се лоцирани во САД. **Првиот значаен причинител** за оваа криза се смета Законот за модернизација на финансиските услуги од 1999 година. Со овој Закон се укинаа рестрикциите утврдени во стариот Закон за хартии од вредност од 1933 година, според кои банките, брокерските куќи, осигурителните компании и останатите финансиски институции беа ограничени да извршуваат услуги што не се од нивниот основен домен на делување и да навлегуваат во гранките на другите финансиски институции, а инвестициското банкарство и комерцијалното банкарство беа одвоени. Законот овозможи консолидација на комерцијалното и инвестициското банкарство, спојување на финансиски институции од различни гранки и им овозможи на комерцијалните банки да навлезат и во доменот на дејствување на останатите финансиски институции.

Како **втор значаен причинител** за кризата се сметаат цените на недвижностите. Почнувајќи од седумдесеттите години на минатиот век тие имаа постојан тренд на раст, при што трендот на зголемување на цените беше многу пострмен по 2001 година (види График 1.2.).

Трендот на раст на цените на недвижностите по 2001 година беше потпомогнат со изразената експанзивна монетарна политика на Федералните резерви на САД. Со повеќекратното намалување на ефективната каматна стапка во периодот 2001 и 2002 година, од 6,5% пред 11-ти септември 2001 година, на 1% кон крајот на 2002 година, монетарните власти сакаа да ја поттикнат американската економија, чиј основен сегмент е и градежништвото и се што е поврзано со него. Поволните каматни стапки и долгорочниот раст на цените на недвижностите, создадоа услови за раст на хипотекарните кредити, многу често и за должници кои, согласно нормалните банкарски стандарди, не би имале пристап до нив. Банките се одлучуваа за одобрување на вакви, т.н. суб - примарни кредити кои не ги држеле долго во своето портфолио, туку за одредена провизија ги отстапувале на инвестициските банки, кои пак ги претворале во финансиски инструменти (долгорочни и краткорочни хартии од вредност во зависност од степенот на ризик) и ги продавале

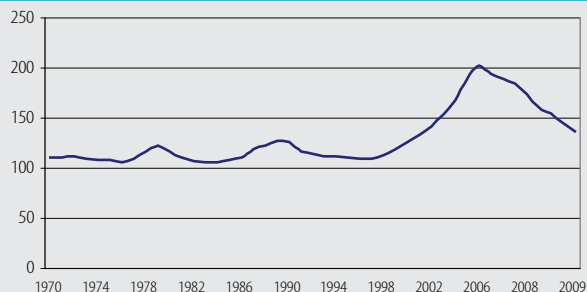
на заинтересираните инвеститори (пензиски фондови, осигурителни компании и др.) ширум светот. На ваков начин, комерцијалните банки без да чекаат да се отплатат веќе издадените кредити се стекнувале со нови материјални средства и одобрувале нови кредити.

Ваквиот тренд тргна во негативна насока во средината на 2005 година, кога дојде до намалување на цените на недвижностите (види График 1.2.) и многу од суб - примарните должници веќе не беа во можност да ги рефинансираат своите кредити, така што на оние кои не

можеа да ги отплатат кредитите им беа одземени недвижностите. Паѓањето на цената на становите предизвика комерцијалните банки да се стекнат со сопственост на купишта од безвредни недвижности, додека пак инвестициските банки кои ги купиле финансиските инструменти, а кои се базираа на вредноста на хипотекарните кредити, да се најдат во многу тешка состојба во поглед на ликвидноста поради намалувањето на вредноста на овие финансиски инструменти на пазарот и зголемениот ризик. Значителното намалување на ликвидноста предизвика сериозни потреси на целокупниот финансиски систем во САД. Ваквата ситуација во основа е причина за преземањето, со цел да се спаси од банкрот на една од најголемите инвестициски банки Bear Sterns од страна на JP Morgan Chase во март 2008, пропаѓањето на Lehman Brothers која беше четврта по големина банка во САД, како и преземањето на уште една инвестициска банка Merrill Lynch од страна на Bank of America во септември 2008 година. Заради високото ниво на системски ризик следеа низа преземања или неминовно национализирање на некои финансиски институции, како на пример на најголемата осигурителна компанија AIG, најголемите комерцијални банки Citi bank, Bank of America, Wachovia, Wells Fargo, големите хипотекарни фондови Fannie Mae, Freddie Mac, Washington Mutual и др., додека на најголемите инвестициски банки Goldman Sachs и Morgan Stanley им беше наложено да ги прошират своите активности во областа на комерцијалното банкарство. Најпосле, хаосот кој настана на финансиските пазари и намалената кредитна активност на банките предизвика САД да оствари годишен раст од 1,1%, што е најниско ниво од раните 1980-ти години.

Поради фактот што ваквиот модел на финансиска либерализација се применуваше и во останатите развиени економии, како Велика Британија, Исланд, Белгија, Холандија и тн., финансиската криза се прелеа насекаде во светот. Прелевањето на кризата предизвика многу влади да бидат приморани да преземат итни мерки на национализирање на финансиските институции или пак директно вбризгување на големи суми на државни пари на сметките на некои финансиски институции, со цел да го спасат финансискиот систем од колапс. Повеќето централни банки презедоа итни мерки за ублажување на ударот од кризата и спречување на појава на дефлација. Исто така, централните банки ширум светот ја зајакнаа меѓусебната соработка, најнапред преку поинтензивната размена на информации и заедничко следење на пазарните трендови, а подоцна и преку заеднички координирани чекори за зголемување на ликвидноста. Така на пример, Федералните резерви на САД се одлучија за воведување на политика на "квантитативно олеснување", што во основа значи зголемување на оптекот на пари во економијата и намалување на каматната стапка на 0,25%, што

График 1.2. Временска серија на цената на недвижностите во САД

Извор: Robert J. Shiller (2006), "Irrational Exuberance", 2ed. Currency Doubleday

се смета за најниско ниво во 96-годишното постоење на оваа институција и воопшто во историјата на САД. Овој чекор беше следен и од останатите централни банки, како Централната банка на Велика Британија, Јапонија, Канада, Швајцарија и др.

Кризата во финансискиот систем набргу се прошири и врз реалниот сектор, па како резултат на тоа, цените на акциите на најголемите светски компании на светските берзи драстично се намалија и навлегоа во период на висока флукуација. Типичен пример е флукуацијата на Dow Jones индексот, што ја прикажува просечната вредност на акциите на 30-те најголеми американски компании, кој во последниот квартал од 2008 година изгуби 53% од својата вредност по достигнувањето на врвот од 14,164 индексни поени во последниот квартал од 2007 година, што се смета за најголем пад во историјата на постоење на овој индекс. Индексите на Лондонската, Фракфуртската и Јапонската берза, FTSE 100, DAX и NIKKEI соодветно, исто така забележаа драстичен пад во нивната вредност. Падот на индексите на светските берзи беше индикатор дека превирањата на финансиските пазари длабоко и наштетиле на реалната економија и на инвестициската доверба ширум светот, притоа создавајќи една општа економска криза која ги има истите карактеристики како Големата Рецесија од 1929 – 1933 година: зголемување на невработеноста, намалување на инвестициската доверба и негативни стапки на инфлација. Во последниот квартал од 2008 година беа регистрирани првите негативни импликации кај автомобилската индустрија, бродоградбата, текстилната, градежната, алуминиумската, металната и металуршката индустрија, индустријата за производство на авиони, мобилни телефони и др. Овие индустрии учествуваат со околу 30% во креирањето на вредноста на глобалниот БДП, но ако се земе во предвид дека секторот на услуги (во кој голем процент заземаат финансиските услуги) учествува со околу 60% во креирањето на светскиот БДП, реално е да се очекува забавување на светскиот економски раст и намалување на глобалниот индустриски аутпут.

И покрај тоа што на почетокот на кризата во 2007 година земјите во развој и растечките економии се покажаа релативно отпорни на збиднувањата на светските финансиски пазари и економиите, сепак кон крајот на 2008 година почнаа да растат негативните ефекти врз финансиските системи и кај овие земји. Една од причините за тоа е и уделот кој странските банки го имаат во сопственичката структура на финансиските системи кај овие земји. Многу странски банки имаат свои филијали во овие земји, па така финансирањето на тие системи одеше на релација “банка – мајка” кон “банка – ќерка”. Заради општото намалување на ликвидноста кај “банките – мајки”, неминовно следеше намалување на ликвидноста и кај “банките – ќерки”, што во основа значеше зголемување на цената на парите, намалување на стапката на кредитирање и заострување на кредитните услови за крајните корисници во овие земји.

Негативните ефекти врз земјите во развој и растечките економии се пренесоа и преку повисоките трошоци на капитал, намалените странски директни инвестиции, намалениот извоз, репатријацијата на веќе вложениот странски капитал и намалувањето на нето - приливите од дознаките од странство. Сето ова предизвика сериозно намалување на економскиот раст, продлабочување на дефицитите во билансот на плаќања и буџетите кај овие земји. Кон крајот на 2008 година, некои земји од Централна и Источна Европа, од Балтичкиот регион и др., беа доведени на раб на економски колапс и властите мораа да склучат аранжмани со ММФ, кои се чини дека добиваа се позначајно место во меѓународната финансиска архитектура. Имено, на Самитот на групата Г-20, кој се одржа во Вашингтон во ноември 2008 година, се разговараше за можноста за реформа на ММФ, во смисла на зголемување на неговите средства, зголемување на

одговорноста во поглед на регулирањето и супервизијата на меѓународните финансиски текови, како и зголемување на улогата на земјите во развој во процесот на одлучување. И покрај тоа што главните насоки за реформа на ММФ беа донесени на овој Самит, Г-20 одлучија конкретните чекори за реформа на ММФ да бидат утврдени на самитот кој беше закажан за април 2009 година во Лондон.

Суштината на светската финансиска криза крие фундаментална неконзистентност меѓу финансиската глобализација, односно процесот на либерализација и дерегулација воден од импресивни стапки на раст на светските финансиски пазари, и јавните политики, како на национално, така и на глобално ниво. Карактеристиките на сегашната финансиска криза се согледуваат во слабостите на подрачјето на системската регулатива и супервизија на финансиските текови и прекумерното преземање на ризици, како и недостатоците на агресивниот, но исклучително ризичен модел на управување и развој применет од страна на финансиските институции по воведување на модернизацијата на финансиските услуги во 1999 година. Историјата покажала дека кога настапува рецесија, како резултат на превирањата на финансиските пазари, тоа неминовно се одразува и на реалните пазари и вообичаено на компаниите од реалниот сектор им треба многу повеќе време да се прилагодат на новата реалност и да се реструктурираат. Сепак, колку долго ќе трае оваа криза никој со сигурност не може да предвиди. Оптимистичките сценарија се дека рецесијата ќе трае 18 месеци, поради нивото на глобална соработка и заедничкото делување помеѓу државите, како и поради расположливоста на информации, додека песимистичките сценарија се дека таа ќе трае најмалку пет години, поради сериозно нарушената глобална финансиска архитектура. Без разлика кое сценарио да се оствари, извесно е дека архитектурата на светската економија никогаш повеќе нема да биде иста како пред 2008 година.

1.3. ЕКОНОМСКИТЕ ДВИЖЕЊА ВО 2008 ГОДИНА ВО РАЗВИЕНИТЕ ЗЕМЈИ

Глобалното забавување на економските активности и ширењето на финансиската криза, предизвикаа неповолни прилики во развиените земји и отежнување на условите за економски раст на повеќе региони во светот.

Карактеристично за развиените економии во 2008 година е контракцијата на економскиот раст на БДП од 0,9% за 2008, во однос на остварените 2,7% во 2007 година, како резултат на намалената инвестициска активност и намалената приватна потрошувачка.

Заради случувањата на финансискиот пазар, во САД настана значителна контракција во економскиот раст. Забележливо е опаѓањето на приватната потрошувачка за 4,3%, намалување на извозот на стоки и услуги за 30% и раст на јавната потрошувачка од 7,0% во последниот квартал од 2008 година, што доведе до контракција на економскиот раст од 6,3% во четвртиот квартал. Овие економски индикатори придонесоа САД да оствари стапка на годишен економски раст од 1,1%, што се смета за најниско ниво од 1980-тите.

На почетокот од 2008 година проблемите со ликвидноста во финансискиот систем беа концентрирани во само неколку големи банки од развиените економии и макроекономските импликации не се сметаа за големи, па така фискалните и монетарните мерки за санирање на последиците на пазарот беа ограничени. Меѓутоа кон крајот на 2008 година, особено во третиот

и четвртиот квартал по пропаѓањето на неколку големи банки, кои во основа се носители на финансиските системи во развиените земји, владите на овие држави ја зголемија државната интервенција на финансиските пазари. Директното вбризување на државни пари во економијата предизвика висок раст на буџетските дефицити. Забележливо е зголемувањето на буџетскиот дефицит во САД и Јапонија од 6,1% и 5,6% во 2008, соодветно, во споредба со дефицит од 2,9% и 2,5% во 2007 година. Раст на буџетскиот дефицит се забележува и во Еврозоната од 0,7% во 2007 на 1,8% во 2008 година.

Земјите кои припаѓаат на Евро зоната остварија раст на БДП од 0,9% во 2008 во споредба со 2,7% во 2007 година. Намалувањето на растот на БДП следеше како резултат на нискиот раст на приватната потрошувачка од 0,2% во 2008, во споредба со 0,9% во 2007 година, и намалувањето на извозот на стоки и услуги, кој оствари стапка од 1,2% во 2008 година, наспроти 6,0% раст во 2007 година. Економскиот раст најмногу забави во Велика Британија на 0,7%, од 3,7% во 2007, како и во Ирска каде растот беше намален за 9 п.п. (од 6,7% во 2007 година, на -2,3% во 2008 година).

Во рамки на Еврозоната, највисоки реални стапки на економски раст беа остварени во Словачка од 6,4%, во Кипар од 3,7% и Словенија од 3,5%. Најниска стапка на инфлација забележа Холандија од само 2,2%, додека највисоки стапки на инфлација беа остварени во Малта, Белгија и Кипар од 4,7%, 4,5% и 4,4%, соодветно. Исто така, потребно е да се истакне дека во 2008 година најниска стапка на инфлација во развиените земји од 1,4%, беше забележана во Јапонија.

Табела 1.1. Селектирани економски индикатори за развиените земји									
	Реален пораст на БДП			Инфлација			Стапка на невработеност		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Развиени земји	3,0	2,7	0,9	2,4	2,2	3,4	5,7	5,4	5,8
Евро зона	2,8	2,7	0,9	2,2	2,1	3,3	8,2	7,5	7,6
Германија	2,9	2,5	1,3	1,8	2,3	2,8	9,8	8,4	7,3
Грција	4,2	4,0	2,9	3,3	3,0	4,2	8,9	8,3	7,6
Италија	1,8	1,5	-1,0	2,2	2,0	3,5	9,2	8,3	6,8
Холандија	3,0	3,5	2,0	1,7	1,6	2,2	3,9	3,2	2,8
Велика Британија	2,9	3,1	0,7	2,3	2,3	3,6	5,4	5,4	5,5
САД	2,9	2,2	1,1	3,2	2,9	3,8	4,6	4,6	5,8
Јапонија	2,4	2,1	-0,6	0,3	0,3	1,4	4,1	3,9	4,0

Извор: ММФ, World Economic Outlook, Април 2009

Најголемо продлабочување во дефицитот од тековната сметка забележа Исланд од 34,7% за 2008, во споредба со дефицит од 15,4% за 2007 година. Поради нарушената платно-билансна позиција, властите во Исланд беа приморани да склучат аранжман со ММФ, што е прв пат една развиена земја да побара помош од ММФ во последните 30 години. Значително продлабочување во дефицитот има и во Кипар од 11,6% во 2007, на 18,3% во 2008 година. Најголем суфицит од 18,4% во тековната сметка забележа Норвешка.

Најголем раст на стапката на невработеност бележи САД од 5,8% во 2008, во споредба со 4,6% во 2007 година (види Табела 1.1.). И покрај реперкусиите од финансиската криза земјите од Еврозоната бележат благ пораст на стапката на невработеност од 7,6% во 2008, во споредба со 7,5% во 2007

година. Најниска стапка на невработеност во Еврозоната беше забележана во Холандија, каде само 2,8% од работната сила се невработени, додека истата е највисока во Шпанија 11,3%. Најниска стапка на невработеност помеѓу развиените земји од 1,7% во 2008 година беше регистрирана во Данска и Исланд.

1.4. ЕКОНОМСКИТЕ ДВИЖЕЊА ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЦЕНТРАЛНА И ИСТОЧНА ЕВРОПА

Во 2008 година, светската економска криза силно ги погоди земјите од Централна и Источна Европа (ЦИЕ), што придонесе за нагло забавување на растот на БДП, при растечка, но умерена стапка на инфлација. Позицијата на оваа група на земји со остатокот од светот, исто така се влоши и просечниот дефицит во тековната сметка на билансот на плаќање е зголемен за 4 п.п. во однос на 2007 година и изнесува 11% од БДП. Поради нарушената платно - билансна позиција и зголемувањето на буџетските дефицити, многу земји од ЦИЕ и Западен Балкан кон крајот на 2008 година започнаа преговори за склучување аранжман со ММФ.

Табела 1.2. Селектирани макроекономски индикатори за избрани економии

	Реален пораст на БДП			Инфлација (CPI)			Тековна сметка на платниот биланс (% од БДП)		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Бугарија	6,3	6,2	6,0	7,4	7,6	12,0	-15,6	-25,1	-24,4
Турција	6,9	4,7	1,1	9,6	8,8	10,4	-6,1	-5,8	-5,7
Полска	6,2	6,7	4,8	1,0	2,5	4,2	-2,7	-4,7	-5,5
Романија	7,9	6,2	7,1	6,6	4,8	7,8	-10,4	-13,9	-12,6
Словачка	8,5	10,4	6,4	4,3	1,9	3,9	-7,1	-5,4	-6,3
Република Чешка	6,4	6,5	3,2	2,5	2,9	6,3	-3,1	-3,2	-3,1
Литванија	7,7	8,9	3,0	3,8	5,8	11,1	-10,9	-14,6	-11,6
Естонија	11,2	6,3	-3,6	4,4	6,6	10,4	-15,5	-18,1	-9,2
Латвија	11,9	10,0	-4,6	6,5	10,1	15,3	-22,3	-22,6	-13,2
Западен Балкан									
Албанија	5,5	6,2	6,0	2,5	2,9	3,4	-6,5	-10,1	-14,8
Босна и Херцеговина	6,7	6,8	5,5	6,1	1,5	7,4	-7,8	-12,6	-14,6
Хрватска	4,7	5,5	2,4	3,2	2,9	6,1	-7,0	-7,6	-9,5
Србија	5,2	6,9	5,4	12,7	6,6	10,7	-9,4	-14,9	-18,4
Македонија	4,0	5,9	5,0	3,2	2,3	8,3	-0,9	-7,2	-13,1

Извор: ММФ, World Economic Outlook, Април 2009 и Европска Комисија (за земјите од Западен Балкан)

Највисока стапка на економски раст во 2008 година во оваа група на земји постигна Романија од 7,1% и истата беше следена од Словачка, која во 2008 година забележа раст на БДП од 6,4%.

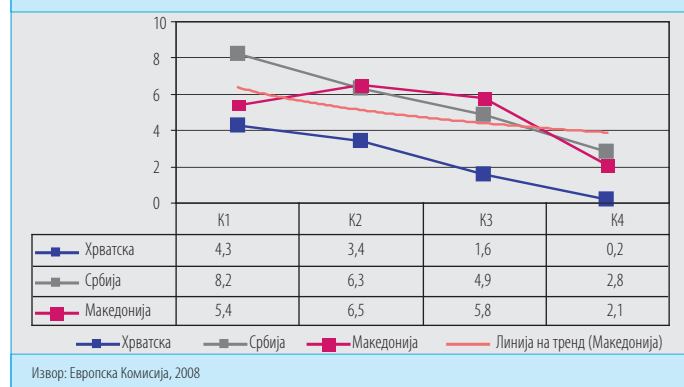
Бугарија забележа највисоко ниво на дефицит во тековната сметка на билансот на плаќање од 24,4% од БДП, но без последици врз вредноста на националната валута, како резултат на воспоставениот Валутен борд. Најнизок дефицит на тековната сметка оствари Република Чешка од 3,1% од БДП, но која забележа висока стапка на инфлација од 6,9% за 2008 година. Највисока стапка на инфлација од 15,3% беше остварена во Латвија, додека најниска во Словачка од 3,9%.

Помеѓу земјите од ЦИЕ, Словачка и Латвија имаат највисоки стапки на невработеност од 9,5% и 7,5%

соодветно, а најниски стапки на невработеност во 2008 година беа регистрирани во Република Чешка (4,4%) и Естонија од (5,5%).

Од земјите од Западен Балкан, највисока стапка на економски раст од 6,0% постигна Албанија, додека најнизок реален економски раст од 2,4% оствари Хрватска. Значително влошена позиција со странство и висок дефицит во тековната сметка од 18,4% од БДП во 2008 (во однос на 14,9% во 2007), беше забележан во Србија. Заедно со Албанија, Србија бележи највисок дефицит помеѓу земјите од Западен Балкан. Исто така, Србија оствари и највисока стапка на инфлација (од 10,7%), додека најниската од 3,4% беше регистрирана во Албанија. Во социјалната сфера, Хрватска има најниска стапка на невработеност, од 11%. Највисоки стапки на невработеност има во Босна и Херцеговина и Македонија од 40,6% и 33,8%, соодветно, во 2008 година, и покрај постојаното, но слабо намалување на истата.

График 1.3. Реален раст на БДП (по квартали) за избрани економии

Од друга страна, Република Македонија забележа економски раст од 5,0% за 2008, што претставува намалување од 0,9% во споредба со претходната година. Позитивниот тренд на економски раст од 2007, се наруши како резултат на влијанието на светската финансиска и економска криза и назадувањето на економскиот раст кај развиените економии. Трендот на намалување на растот е забележителен, особено за последниот квартал од 2008 (График 1.3), кога Македонија оствари економски раст од 2,1% наспроти просекот од 5,9% за првите три квартали од годината. Сепак

во споредба со земјите од регионот (како и развиените земји) линијата на трендот на економскиот раст на македонската економија бележи најблаго намалување, а падот почна и релативно подоцна, односно во последниот квартал од 2008 година. Во целина, во 2008 година се задржа темпото на солиден економски раст.

Покрај намалениот раст на БДП, во 2008 година, забележана е историски висока, но споредбено умерена стапка на инфлација од 8,3% (Табела 1.2). Регистриран е и релативно висок дефицит на тековната сметка, од 13% од БДП и забележана е стапка на буџетски дефицит од 1,5%, во споредба со 0,6% суфицит за 2007 година.

1.5. ЦЕНИ НА СВЕТСКИТЕ СТОКОВИ БЕРЗИ

Цените на стоките го продолжија брзиот пораст започнат во 2007 година и во првата половина од 2008 година. Од средината на ноември 2008 година, цените на стоките значително опаднаа, отстапувајќи од нивото достигнато во првата половина од годината. Големiot пад го рефлектира класичното однесување на цените на стоките на забавениот глобален раст. Во јули 2008 година цените на енергенсите беа за 80% повисоки во однос на истиот месец 2007 година, додека цените

на неенергетските стоки беа повисоки за 35%. Речиси целиот пораст на цените на неенергетските производи во 2008 беше предизвикан од порастот на цените на житариците (60%), масти и масла (34%) и вештачките ѓубрива (140%). Но, до декември 2008 година, индексот на цени на стоки на ММФ опадна за 55% во однос на неговиот врв во јули.

Цените на металите на светските берзи, кои имаа нагорен тренд меѓу 2003 и 2008 година, забележаа раст од само 8% во првите шест месеци од 2008 година, а до крајот на годината претрпеа остар пад.

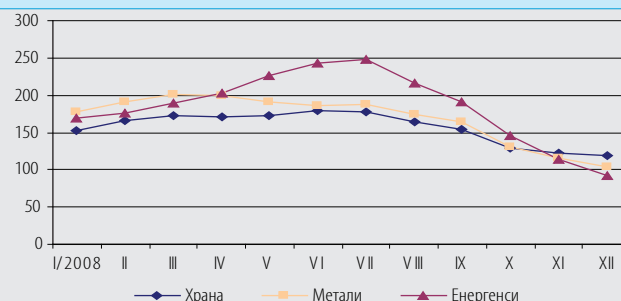
Берзанските аналитичари на почетокот од годината најавуваа големи превземања во светската металургија и продолжување на растот на пазарот. Меѓутоа, таквите очекувања нагло се „истопија“ веќе на средината од годината, кога стана јасно дека финансиската и економската криза од САД брзо ќе се прелее во Европа и насекаде во светот. Наместо очекуваниот раст, цените на металите го достигнаа историскиот минимум.

Бакарот е еден од неколкуте метали чија цена се задржа на повисоко ниво во текот на првата половина од 2008 година и покрај намалената побарувачка, како резултат на бројни нарушувања на страната на понудата поврзани со штрајковите во Латинска Америка и одложувањето на стартот на новите капацитети. Сепак, цената се намали во втората половина од 2008 година, под влијание на светската финансиска криза и намалувањето на економската активност. Кон крајот на декември цената на бакарот се спушти на најниско ниво од 2005 година, на 2.900 долари за тон, што претставува намалување од 60% во однос на јануари, кога бакарот се продаваше и по цена од 7.000 долари за тон на Лондонската берза.

Цената на *алуминиумот* не се промени значајно во текот на првата половина од 2008 година поради зголемувањето на капацитетите во Кина, кои успеаја да ја задоволат зголемената побарувачка за овој метал. Мал пораст на цената имаше поради зголемената побарувачката и порастот на трошоците за електрична енергија, која претставува главен инпут во производството на овој метал. Кон крајот на ноември цената на алуминиумот падна на 1.870 долари за тон, што претставува најниско ниво во изминатите три години. Цената на алуминиумот од почетокот на годината до декември се намали за 40%, што принуди голем дел од производителите да го намалат или целосно да го прекинат производството. Особено погодени од ваквите движења беа големите производители од Русија. Залихите на алуминиум со кои се тргуваше на Лондонската берза пораснаа од 81.975 тони на 1,7 милиони тони, што претставува највисоко ниво од јануари 1995 година.

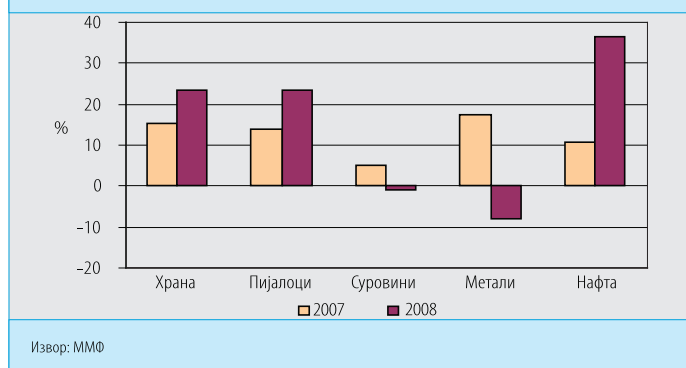
Цената на *никелот* опаѓаше три последователни квартали од својот врв достигнат во 2007 година, како резултат на тешкотиите во автомобилскиот и градежниот сектор. Од приближно 29.000 долари за тон во јануари, цената на никелот кон крајот на декември се намали на 10.000 долари за тон, што претставува намалување за повеќе од 65%.

График 1.4. Индекси на примарни производи (2005=100)

Извор: ММФ

График 1.5. Цени на примарни производи
(годишна процентуална промена)

Голем пад во котациите се забележани и во трговијата со олово (60%), *цинк и калај*, бидејќи побарувачката за овие метали доживеа силен пад во западните индустриски земји, но и во Кина, како резултат на зголемувањето на понудата.

Единствено производителите на *благородни метали* (злато, платина, сребро) не беа погодени од лошата пазарна конјunktura во текот на 2008 година. Просечната цена на златото во текот на годината изнесуваше 870 долари за унца, што претставува зголемување од 25% во однос на 2007 година. Глобалната

економска криза, според предвидувањата, нема да влијае на цената на златото, кое традиционално е најсигурно средство за инвестирање во несигурни времиња.

Вкупно, индексот на металите и минералите е проектиран да се намали за 25% во 2009 година и дополнителни 5% во 2010 година, споредено со 2008 година.

По брзиот раст во првата половина од годината, **цената на суровата нафта** се намали од 144 долари за барел на почетокот на јули, на помалку од 40 долари за барел сурова нафта кон крајот на декември. Падот на цената на нафтата се должи на намалената побарувачка предизвикана од финансиските превирања. Релативно ниската цена на нафтата имаше значаен придонес во падот на цените на другите стоки, бидејќи овие пазари се тесно поврзани преку производните трошоци и преку развојот на биогоривата. Сепак, просечната цена на нафтата во 2008 година е зголемена за 25,5% во однос на 2007 година.

Побарувачката на нафта во САД опадна за 5,6% во првите 10 месеци од 2008. Вкупно, побарувачката на нафта во земјите на OECD опадна за повеќе од 2,2% во текот на 2008 година, а се очекува да продолжи да опаѓа за нешто помалку од 2% и во 2009 година. Како резултат на економскиот раст, побарувачката на нафта во земјите во развој и новите пазарни економии, порасна за 4%, со најголем пораст на земјите од Азија и Среден Исток.

Земјите членки на ОПЕК одбија да го зголемат производството за време на порастот на цените во првата половина од 2008 година. Порастот на производството се случи на средината од годината, главно преку Саудиска Арабија, која унилатерално се согласи да го зголеми производството за 0,5 милиони барели дневно. Производството во Ирак достигна ниво од 2,5 милиони барели дневно, за прв пат по 2001 година, како резултат на намалувањето на нападите на инфраструктурата. Сепак, зголемувањето на производството од Заливот, беше неутрализирано со намалувањето на производството во Нигерија, каде што граѓанската војна предизвика големи нарушувања во понудата.

Природниот *гас* во текот на 2008 година значително поскапе на светскиот пазар. Просечната цена на природниот гас во Европа во 2008 година во однос на 2007 е поголема за 57%. Поради економската криза, се очекува намалување на цената и кај овој енергенс во текот на 2009 година.

Цената на јагленот, слично како и суровата нафта, по врвот достигнат летото, се намали за 60% до крајот на годината. Сепак, просечната цена на јагленот во 2008 година, во споредба со 2007, е поголема за 93%.

Цените на земјоделските производи пораснаа за околу 60% во текот на првата половина од 2008 година, со најголем пораст на цените на житариците и маслодајните семиња. Но, во втората половина од годината, цените на земјоделските производи опаднаа за 34%, пред се цената на пченката, сојата и маслото за јадење. Цените на речиси сите земјоделски производи го достигнаа врвот во периодот март – април 2008 година, кога пченицата порасна двојно, а оризот речиси трипати. Од април, цените на сите земјоделски производи забележаа остар пад.

Останатите земјоделски производи, особено суровините и производите, како банани и шеќер, забележаа благо намалување на цените, бидејќи порастот на цените не беше така остар и поради фактот што тие се помалку зависни од промената на цените на енергенсите.

Просечната цена на кафето во 2008 година се зголеми за 13% во споредба со 2007 година, а цената на какаото порасна за 32%. Сепак, по иницијалниот раст цените на овие производи се намалија до крајот на годината.

Падот на цените е резултат на забавената побарувачка, како и на намалените трошоци за енергија. Од друга страна, клучен фактор беше зголемената понуда на главните житарици и маслодајни семиња, како резултат на зголемувањето на посевите со овие култури, како и подобрената жетва, поради зголемената употреба на висококвалитетни семиња и ѓубрива, како и поволните временски услови. Меѓутоа, постои загриженост дека падот на цените и финансиските превирања негативно влијае врз очекувањата на страната на понудата и веројатно намалување на посевите. Во исто време, залихите на клучните прехранбени сировини, вклучувајќи и пченица, сеуште се на релативно ниско ниво. Овој фактор на страната на понудата би требало да го неутрализира притисокот на опаѓање на цените, како резултат на намалената побарувачка.

Цените на вештачките ѓубрива значајно пораснаа во 2008 година. Само во периодот јануари – август цените пораснаа за 16%. Растот на цените беше воден од зголемувањето на побарувачката, ограничените производни капацитети, високите производни трошоци и извозните давачки воведени од Кина за да обезбеди домашна понуда. Сепак, намалувањето на цената на суровата нафта и цените на житните култури заедно со намалувањето на побарувачката, придонесе за намалување на цената на вештачките ѓубрива кон крајот на 2008 година.

1.6. ДВИЖЕЊЕ НА ДЕВИЗНИТЕ КУРСЕВИ

Номиналниот ефективен девизен курс на еврото¹ во првите четири месеци од 2008 година го продолжи трендот на апрецијација, започнат од 2000 година, кој беше поддржан од пазарните очекувања за економските потенцијали на евро зоната. Но, по достигнувањето на рекордно високо ниво во април 2008 година, номиналниот ефективен девизен курс започна да се стабилизира, а од август регистрираше и силна депрецијација. Така, за само три месеци, еврото падна на нивото од средината на 2007 година. Силната депрецијација на еврото беше придружена од влошените пазарни очекувања за економската перспектива на евро зоната (како што финансиската криза се развиваше на глобално ниво) и се случи во услови на изразена неизвесност и аверзија кон

¹ Со оглед дека девизниот курс на денарот е фиксиран за еврото, анализата се однесува на еврото во однос на останатите главни валути

ризикот на глобално ниво. Сепак, при крајот на годината еврото достигна уште едно високо ниво и на крајот на годината номиналниот ефективен курс на еврото беше за 2,5% повисок во споредба со почетокот на годината. Оваа апрецијација во голема мера се должи на зајакнувањето на еврото во однос на фунтата стерлинг, што беше само делумно избалансирано со заслабувањето на еврото во однос на американскиот долар и јапонскиот јен.

Во однос на *американскиот долар* еврото оствари силна апрецијација во првите осум месеци од годината, достигнувајќи вредност од 1,60 долари во средината на јули. Оваа апрецијација беше водена од очекувањата за зголемување на каматниот диференцијал во корист на средствата на евро зоната, кои пак беа одраз на очекувањата дека евро зоната ќе биде значително помалку зафатена од кризата во споредба со САД. Сепак, финансиските турбуленции кои потекнаа од хипотекарниот пазар во САД се одразија во забавување на сите главни економии. Како резултат на тоа, во август еврото почна нагло да депрецира во однос на доларот, а во наредниот период обновените сили на глобалните пазари на пари и кредитните пазари ги засилија притисоците за депрецијација на еврото, а во октомври еврото се разменувааше само за 1,25 долари. Оваа депрецијација беше придружена со недостаток на ликвидност на долари, што од своја страна предизвика репатријација на странските инвестиции и беше поттик за преземање заеднички акции од страна на централните банки. Така, во услови на изразена аверзија кон ризик и обид на економските субјекти да ги намалат постојните финансиски долгови, доларот најде поддршка во неговиот меѓународен статус. Сепак, во декември еврото значително зајакна и девизните пазари повторно се фокусираа на очекуваниот раст и на каматните диференцијали меѓу главните економии. Така, на крајот на 2008 година еврото се разменувааше за 1,39 долари, што претставува пораст од 5% во однос на почетокот на годината.

Во однос на *јапонскиот јен* во 2008 година еврото флукутираше во широк опсег меѓу 115,75 и 169,75 јени за едно евро. Се чини дека променливоста на кусот евро/јен е одраз не само на променливите пазарни проценки за релативните економски потенцијали, туку уште повеќе на променливите пазарни очекувања за ценовната осетливост на средствата. Изразените флукутации на девизниот пазар се причина за почетната апрецијација и последователната остра депрецијација на еврото во однос на јенот. На крајот на годината, еврото се разменувааше за 126,14 јени, односно за 23% пониско во однос на почетокот на годината.

Во 2008 година *еврото* продолжи да апрецира во однос на фунтата стерлинг, зајакнувајќи за 28,5% до крајот на годината. На 29 декември еврото се разменувааше за 0,98 фунти, што претставува највисока вредност на еврото откако е воведено (во 1999 година). Слабењето на фунтата, особено во последните месеци од годинава, е поврзано со значителното забавување на економската активност на Велика Британија, што предизвика олабавување на условите во монетарната политика, придружено со пад на долгорочните приноси.

Еврото апрецираше значително и во однос на валутите на неколку ЕУ трговски партнери, но од друга страна депрецираше во однос на валутите на неколку азиски земји, чии курсеви се врзани за американскиот долар. Имено, еврото депрецираше во однос на кинескиот ренминби за 11,4% и сингапуршкиот и хонгконшкиот долар за 5,2% и 6%, соодветно.

Реалниот ефективен девизен курс на еврото апрецираше во првите 4 месеци во 2008 година и потоа се стабилизираше до август. По депрецијацијата која траеше до ноември, реалниот ефективен девизен курс на еврото зајакна во последниот месец од 2008 година.

2. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

2.1. МАКРОЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ ВО 2008 ГОДИНА

Во 2008 година македонската економија оствари релативно добри економски резултати, и покрај забавувањето на економската активност во светот и регионот. Имено, просечниот годишен раст на бруто домашниот производ изнесуваше 5%, додека растот во првите три квартали од 2008 година изнесуваше високи 6%. Сепак, во четвртиот квартал од 2008 година, светската економска криза ја погоди и Република Македонија, при што, симптомите од влошеното надворешно окружување доведоа остварениот економскиот раст да изнесува ниски 2,1%, што ја намали просечната годишна стапка на раст.

Порастот на општото ценовно ниво, кој започна во втората половина на 2007 година, главно воден од растечките цени на храната, нафтата и суровините на светскиот пазар, продолжи и во првата половина на 2008 година, делувајќи како главен ризик по макроекономската стабилност во тој период. Сепак, инфлацискиот притисок во втората половина од годината се намали, што влијаеше остварената стапка на инфлација во 2008 година да достигне 8,3% во просек, и да се спушти на 4,1% на крај на декември. Главен придонес за смирувањето на инфлациските тенденции имаше стабилизирањето и постепениот пад на светските цени на храната и нафтата, но значајни беа и преземените мерки на Владата на Република Македонија и НБРМ, кои овозможија смирување на инфлациските очекувања и елиминирање на ризиците од истите.

Во надворешниот сектор растот на извозот (анализирано во евро-вредности) во 2008 година изнесува 9,9%, додека растот на увозот 22,2%, што предизвика продлабочување на трговскиот дефицит за 47,8% споредено со 2007 година. Сепак, подеталната анализа покажува дека ова се должи, меѓу другото, на поголемиот увоз на машини и опрема во 2008 година, кој е повисок за 39,3% во однос на 2007 година, што се очекува да има позитивни реперкусии врз производството и инвестициите во 2009 година.

Во 2008 година позитивни случувања се забележани и во социјалниот сектор. Имено, податоците од Анкетата на работна сила² покажуваат пораст на бројот на вработени лица за 19.279 во однос на 2007 година, или за 3,2% од вкупната вработеност. Со тоа, стапката на вработеност се зголеми за 1,3 п.п. и достигна 41,9%.

Генерално, во 2008 година продолжи започнатиот тренд на намалување на стапката на невработеност во последниве три години, главно како резултат на поголемата економска активност и активните политики на пазарот на труд. Годишната стапка на невработеност се намали за 1,2 п.п. во однос на 2007 година, и се спушти од историски највисокото ниво од 37,6%

² Население на возраст од 15 - 64 години

во 2005 година на 34% во 2008 година. Бројот на невработени лица регистрирани во Агенцијата за вработување, кој за прв пат по десет години се намали и се одржува на ниво под 350 илјади, на крајот од декември 2008 година изнесува 343.363, при што, важно е да се нагласи дека од нив, 271.774 лица активно бараат работа, додека останатите 71.589 се пријавуваат само за остварување на правото за здравствено осигурување и не покажуваат интерес за вработување.

Истовремено, во 2008 година остварен е номинален раст на просечната нето плата од 10,4% и реален раст од 1,9%, пред се, поради повисоките трошоци на живот во овој период.

Во 2008 година монетарната политика беше релативно порестриктивна во однос на претходните години, а резултатите од затегнатата политика, со одредено временско задоцнување, започнаа да се чувствуваат во втората половина од годината. Имено, поради зголемената каматна стапка на благајничките записи на 7%, и останатите мерки на затегнатата политика, просечните пондерирани активни каматни стапки на комерцијалните банки во декември се задржаа на ниво од 9,8%, а каматните стапки на поединечни видови банкарски кредити за кои има поголема побарувачка исто така се зголемија. Истовремено, во декември 2008 година, долгорочните кредити кои претпријатијата ги користат за инвестиции, достигнаа висок пораст од 30,6% на годишно ниво, што пак е импулс за идниот развој на економијата.

Анализата на остварувањата на банкарскиот сектор покажува дека во декември 2008 година, примарните пари забележаа пораст од 11,9% во однос на декември 2007 година, кој целосно произлегува од зголемената ликвидност на банките за 12%, додека готовите пари во оптек регистрираа пад од 1,7%.

На годишна основа се забележува забавена динамика на кредитите кон приватниот сектор, односно пораст од 34,5% (39,1% во 2007 година). Трендот на забавен раст на кредитите на приватниот сектор на годишна основа започна од мај 2008 година. Кредитите на населението на годишна основа забележаа забавен раст од 37,6% (56,4% во 2007 година), а кредитите на претпријатијата, исто така, остварија забавен раст од 32,5%.

Вкупните депозити во 2008 година регистрираа раст од 10,4%, во услови на пониска стапка на раст на депозитите на населението од 11,7% и значително забавен раст на депозитите на претпријатијата од 5,9%.

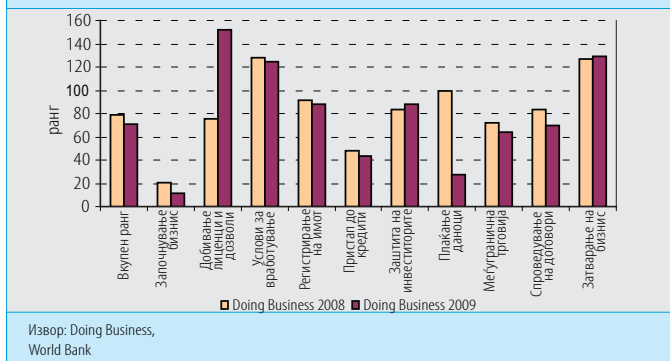
На полето на јавните финансии во 2008 година, како и досега, продолжи да се води дисциплинирана и прудентна фискална политика. Добрата реализација на даночните приходи во текот на 2008 година го потврди успешното спроведување на даночната реформа, која имаше за цел воведување на рамен данок, намалување на даночното оптоварување и поедноставување на даночните процедури. Притоа, дефицитот на Општиот владин буџет достигна 1% од БДП, што е за 0,5 п.п. пониско остварување од планираниот износ.

2.2. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА НИЗ ПРИЗМА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Во 2008 година Република Македонија оствари натамошен напредок, кој беше забележан од страна на повеќе респектирани меѓународни институции. Извештаите на овие институции претставуваат слика на меѓународната перцепција за Република Македонија, што секако од своја страна претставува и силен сигнал за потенцијалните странски инвеститори.

Извештајот на Светска банка Doing Business обезбедува објективна проценка на бизнис регулативата и нејзината примена во одредена земја. Во најновиот Извештај на Doing Business, Република Македонија е рангирана меѓу земјите кои имаат преземено значителни реформи во правец на олеснување на водењето бизнис. Во овој контекст, забележителен напредок е остварен на полето на започнување бизнис, регистрирање сопственост и пристап до кредити. Имајќи го предвид рангирањето за леснотијата на водење бизнис, во последниот Извештај, Република Македонија регистрираше напредок за 8 места споредено со претходниот Извештај, надминувајќи голем дел од европските земји во развој како Чешка, Полска, Србија, Хрватска, Грција и др. Во поглед на регулаторните реформи, Македонија покажа цврста посветеност за нивна имплементација, како единствен и недвомислен начин за подобрување на националната конкурентност и развој. Уште повеќе, Македонија спроведе силни реформи во областа на:

График 2.1. Република Македонија: Индикатори на бизнис клима

- » започнување бизнис - поедноставувањето на формалностите за регистрација, како една од најпопуларните реформи во 2008 година, кои вклучуваат поедноставување на нотарските процедури, воведување и унапредување на едношалтерските системи и електронските процедури за регистрација, што ја рангираше Македонија меѓу земјите кои успешно спровеле таква реформа;
- » пристап до кредити - со подобрувањето на текот на кредитни информации преку воведување регулативи кои ќе гарантираат дека позајмувачите ќе можат да ги проверуваат податоците во новиот кредитен регистар, земјата заслужи видно место во ова рангирање;
- » плаќање даноци - со намалувањето на персоналниот данок на доход и данокот на добивка (втора фаза од процесот на воведување на рамен данок) на 10%, Република Македонија сега припаѓа на земјите со најниски стапки во Европа;
- » прекугранична трговија - воведувањето и подобрувањето на селективните инспекции врз основа на перцепиран ризик, намалувањето на бројот на трговски документи, намалувањето на бројот на физички инспекции (со набавката на мобилни скенери) и подобрувањето на царинската администрација, како едни од главните мерки, овозможуваат земјата да се пласира меѓу оние со најмногу преземени реформи на ова поле;

- » спроведување на договори - Македонија е класирана на второ место по овој критериум, пред Бугарија и Романија. Придонес за ваквото остварување имаше основањето на трговски оддел во Основниот суд – Скопје, кој започна со работа во ноември 2007 година, и чии правни предмети од јануари 2008 година се електронски евидентирани. Исто така, од значење е и зголемената процедурална ефикасност на судот.

Конечно, Македонија се истакнува и по тоа што ги има ратификувано сите основни конвенции за работни стандарди на Меѓународната организација на трудот – МОТ (International Labour Organisation, ILO).

Доколку во предвид го имаме вкупниот пласман, според Doing Business Република Македонија во 2008 година се најде на 71-то место, што во споредба со 2007 претставува напредок за 8 места (79-то место во 2007 година). Споредено со земјите од регионот, Република Македонија е подобро рангирана од Србија (94), Хрватска (106), Босна и Херцеговина (119) и Албанија (86), додека Бугарија (45), Романија (47), Словенија (54) и Турција (59) се подобро рангирани од неа.

Табела 2.1. Македонија и соседните земји според извештајот Doing Business

	Македонија	Хрватска	Албанија	Босна и Херцеговина	Црна Гора	Србија
Леснотија за водење бизнис	71	106	86	119	90	94
Започнување бизнис	12	117	67	161	105	106
Добивање градежни дозволи	152	163	170	137	167	171
Вработување работници	125	146	108	117	104	91
Регистрирање сопственост	88	109	62	144	123	97
Добивање кредит	43	68	12	59	43	28
Заштита на инвеститори	88	126	14	88	24	70
Плаќање даноци	27	33	143	154	139	126
Меѓугранична трговија	64	97	77	55	125	62
Спроведување договори	70	44	89	123	130	96
Затворање бизнис	129	79	181	60	42	99

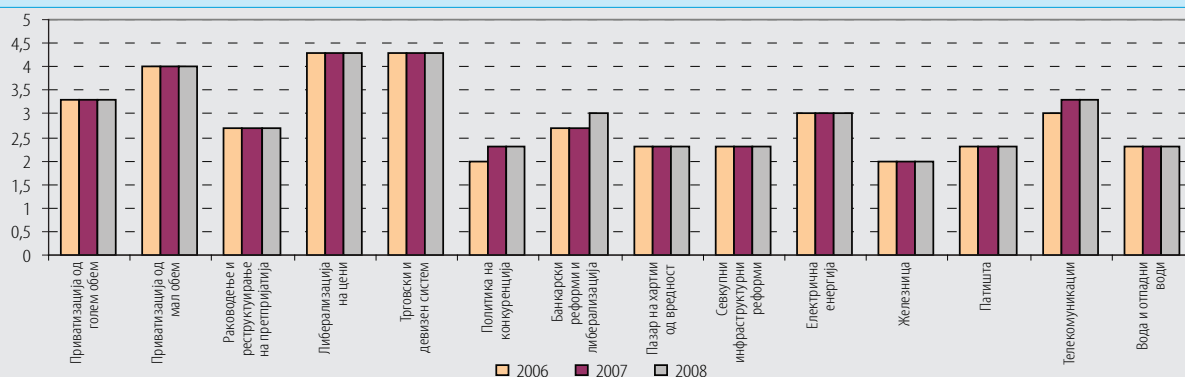
Извор: Doing Business 2009, World Bank

Исполнувањето на Копенхагенските критериуми може да се измери и оцени преку т.н. индикатори на транзицијата содржани во **Извештајот за транзиција на Европската банка за обнова и развој (ЕБОР)**, преку кои се следат реформите и развојот на земјите од почетокот на транзицијата. Напредокот се мери наспроти стандардите на функционалните пазарни економии, при што земено е во вид дека не постои „чиста“ пазарна економија, ниту единствена крајна точка на транзицијата.

Според Извештајот, во 2008 година најдобри резултати во Република Македонија се забележани кај индикаторите: либерализација на цени, трговија и девизен систем и приватизација од мал обем, (види График 2.2.). Споредено со 2007 година, напредок на позицијата на Република Македонија е

остварен на полето на банкарски реформи и либерализација на каматните стапки, што главно се должи на имплементацијата на новиот Закон за банки и општите подобрувања на финансиските практики во банкарскиот сектор. Како резултат на ова, според овој индикатор, беше постигнато зголемување на оценката од 2,7 на 3.

График 2.2. Република Македонија: Индикатори на транзиција

Извор: ЕБРД

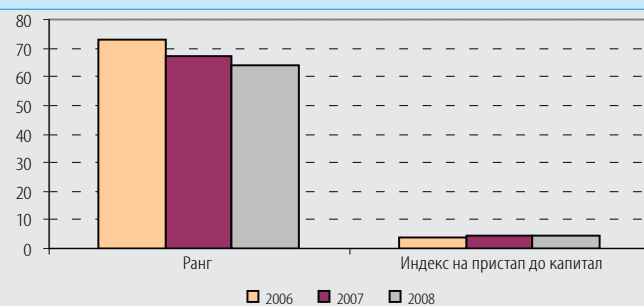
*Скалата за индикаторите се движи од 1 до 4+, каде 1 претставува мала или никаква промена од ригидна централистичко-планска економија, а 4+ ги претставува стандардите на индустријализирана пазарна економија

Во однос на вкупниот пласман, Република Македонија оствари просечна оценка на транзицијата од 3,18 и е понапред во однос на Србија, Босна и Херцеговина, Албанија и Црна Гора, но сеуште заостанува зад Хрватска (3,58) и новите земји членки на ЕУ.

Според **Индексот на пристап до капитал на Milken Institute**, во однос на вкупниот пласман, Република Македонија е рангирана на 64-мо место во 2008 година, во конкуренција на 122 земји и бележи натамошен скок од 3 места во однос на 2007 година, (види График 2.3.). Овој индекс ги рангира земјите според економската, финансиската и социјалната инфраструктура, како поддршка на претприемничката активност за обезбедување пристап до капитал.

Индексот опфаќа 56 варијабли кои се групирани во седум компоненти: макроекономски амбиент, институционален амбиент, финансиски и банкарски институции, развој на пазарот на акции, развој на пазарот на обврзници, алтернативни извори на капитал и интернационално финансирање. Поаѓајќи од тоа што пристапот до капитал на претпријатијата овозможува да се имплементираат иновативни идеи и дава придонес за технолошкиот развој, зголемување на бројот на работни места и зголемување на квалитетот на живот, индексот за

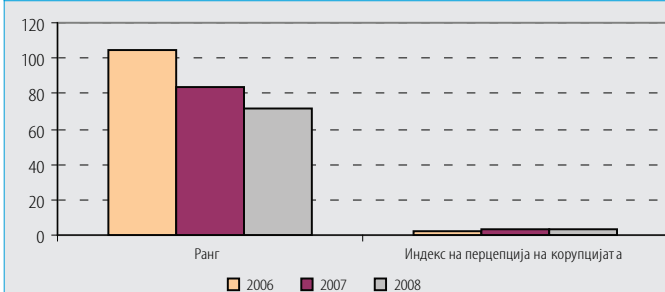
График 2.3 Република Македонија: Индекс на пристап до капитал

Извор: Milken Institute

пристап до капитал треба да претставува значаен показател и истиот преку сигналите кои ги испраќа треба да придонесе за преземање на одредени мерки во насока на отстранување на бариерите за пристап до капитал. Од земјите од регионот, Словенија (46), Турција (50), Бугарија (48), Хрватска (48) и Романија (61) се подобро рангирани, додека Босна и Херцеговина (85) заостанува зад Република Македонија. Гледано по компоненти, Македонија е највисоко рангирана според макроекономскиот амбиент за водење бизнис (31 место), додека најлошиот ранг го има според индексот на финансиски и банкарски институции (кој го мери нивото на вклученост на депозитните институции во финансиски активности), на 91 место.

График 2.4. Република Македонија: Индекс на перцепција на корупцијата

Извор: Transparency International

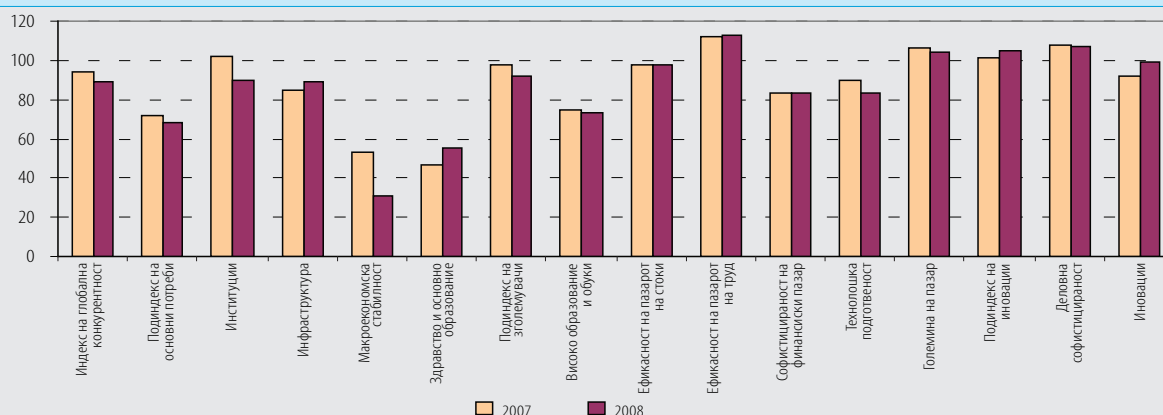
Борбата против корупцијата и остварените резултати во 2008 година ја потврди последниот Извештај на меѓународната организација за борба против корупција Transparency International. Според Индексот на перцепција на корупцијата на Transparency International за 2008 година, Република Македонија од 84-то место во 2007 година, напредуваше на 72-то место во 2008 со 3,6 поени од максималните 10 поени, (види График 2.4.). Индексот на перцепција на корупцијата на Transparency International ги рангира државите според перцепцијата за степенот на корупцијата помеѓу

државните службеници и политичари. Станува збор за композитен индекс, нацрт на податоци поврзани со корупција од експертски и бизнис истражувања, спроведени од различни, независни и значајни институции. Се движи помеѓу 10 (исклучително чисти земји) и 0 (висок степен на корупција). Покрај забележаниот напредок во 2008 година, според индексот на перцепција на корупцијата, Република Македонија сеуште заостанува зад земјите членки на ЕУ, а споредено со земјите од регионот бележи подобра позиција во однос на Албанија, Црна Гора, Србија и Босна и Херцеговина, додека со Бугарија го дели 72-то место.

Индексот на глобална конкурентност е сеопфатен композитен индикатор за мерење на конкурентноста, кој се формира од голем број на макро и микро економски фактори. Индексот се состои од дванаесет столба: институции, инфраструктура, макроекономска стабилност, здравство и основно образование, високо образование и обуки, ефикасност на пазарот на стоки, ефикасност на пазарот на труд, софистицираност на финансискиот пазар, технолошка подготвеност, големина на пазарот, деловна софистицираност и иновации. Рангирањето кај индексот на глобална конкурентност во 2008 година се врши на 134 земји.

Според индексот на конкурентност, Република Македонија се наоѓа на 89-то место во 2008 година, што значи дека е подобро позиционирана во споредба со 2007 година кога се наоѓаше на 94-то место, (види График 2.5.). Истото се должи на побрзиот напредок на македонската економија и општество. Во 2008 година, Република Македонија е најдобро рангирана во подиндексот на основни потреби, а најлошо во подиндексот на иновација и префинетост. Макроекономската стабилност, здравството и основното образование имаат највисоки оценки, а најнизок ранг имаат

График 2.5. Индекс на глобална конкурентност

Извор: Светски економски форум

ефикасноста на пазарот на труд, деловната софистицираност и големината на пазарот. Од земјите од регионот, Република Македонија е подобро рангирана од Босна и Херцеговина (107) и Албанија (108), а заостанува зад Словенија (42), Хрватска (61), Турција (63), Црна Гора (65) и Србија (85).

3. РЕАЛЕН СЕКТОР

3.1. БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

Во 2008 година, **реалниот БДП** на Република Македонија забележа значителен раст од 5%. Во однос на 2007 година истиот е понизок за 0,9 п.п.. Во текот на 2008 година, економскиот раст беше поинтензивен во вториот квартал, дури 6,7%, по што следеше забавување на растот, додека во последниот квартал, како што глобалната економска криза навлегуваше во македонската економија, реалниот раст на БДП се намали на 2,1% (види График 3.1.). **БДП per capita** во 2008 година изнесува 194.611 денари, односно 3.177 евра. Споредено со 2007 година, истиот забележа номинален раст од 12,5% или пад за 1,1 п.п. (во 2007 година номиналниот раст изнесуваше 13,6%).

Доколку го анализираме **БДП по произведен метод**, во неговото создавање најмногу придонесува услужниот сектор со 50,1% учество во БДП. Доколку пооделно ги анализираме услужните дејности трговијата учествува со 13,9% во БДП, додека финансиското посредување и јавната управа учествуваат со 13,3%, односно 13,1%, соодветно. Во создавањето на БДП најмал придонес од само 1,7% има секторот хотели и ресторани. Понатаму, индустријата создава 23,2% од БДП, земјоделството 8,9%, додека градежништвото учествува со 6,5% во создавањето на БДП.

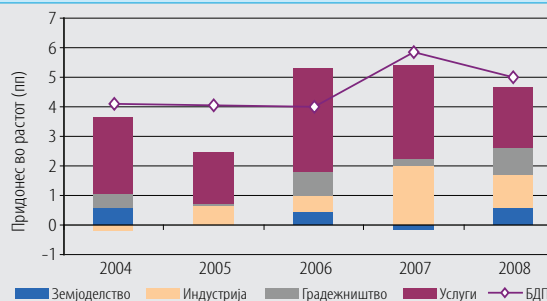
Економскиот раст во 2008 година е воден од услужниот сектор, кој во вкупниот економски раст (5%) придонесува со 2,1 п.п. (види График 3.2.). Од услужните дејности најголем раст забележа секторот трговија на големо и мало од 8,3%. Освен тоа, во рамки на услужниот сектор, секторот хотели и ресторани забележа пораст од 7,8% (како резултат

График 3.1. БДП (стапка на реален пораст, к/к-4)

Извор: ДЗС

График 3.2. БДП според произведен метод

Извор: ДЗС и МФ

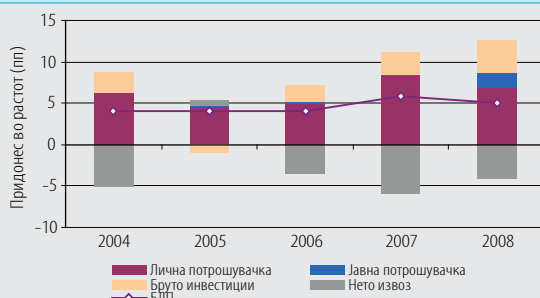
на зголемениот број на домашни и странски туристи), а солиден раст беше забележан и во јавниот сектор од 3,4%. Индустријата постигна раст од 4,7%, придонесувајќи 1,1 п.п. во вкупниот раст. Највисок раст на аутпутот во 2008 година беше регистриран во секторот градежништво, од 13,7%, што претставува околу 10 п.п. повисок раст од истиот во претходната година. Во земјоделството, исто така, беше забележано значително подобрување, каде производството е повисоко за 7,1%, споредено со претходната година, кога имаше пад на производството за 3%.

Анализирано според расходната страна на БДП, бруто инвестициите забележаа највисок реален раст во 2008 година од 16,5%, следени од растот на финалната потрошувачка, која реално

порасна за 8,1% (личната потрошувачка се зголеми за 7,8%, а јавната за 9,5%). Реалната стапка на раст на извозот на стоки и услуги изнесуваше -9,2%, а на увозот на стоки и услуги -1%, споредено со претходната година.

Во структурата на БДП финалната потрошувачка (во реални износи) учествуваше со 105,7% од кои на личната потрошувачка отпаѓаат 82,5%, а на јавната 17,5%), додека бруто инвестициите учествуваат со 23%. Според тоа, 25,7% од вкупната побарувачка беше задоволена со увоз на стоки и услуги.

График 3.3. БДП според расходен метод

Извор: ДЗС и МО

3.2. ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Во 2008 година растот на индустриското производство изнесуваше 5,5%. Сепак, придонесот на индустриското производство кон растот на БДП е помал од придонесот на услугите, што го одразува трендот на промена на структурата на БДП кон услугите, како фаза во развојот на една земја. Позитивен придонес во растот на индустриското производство во 2008 година имаа сите гранки, освен електричната енергија. Доколку го исклучиме негативниот придонес на електричната енергија, растот на индустриското производство во 2008 година изнесува околу 5,9%, што укажува дека производството на електрична енергија и понатаму е значаен ризик за македонската економија.

Анализирано по сектори, растот на индустриското производство во 2008 година се должи на зголеменото производство во секторот Преработувачка индустрија од 6,3%, која има најголемо учество во вкупниот индекс (83,9%), и секторот Вадење руди и камен од 9,9%.

Од аспект на меѓугодишната квартална динамика, индустриското производство забележа значителен раст од 12% во вториот квартал и во третиот квартал кога растот изнесуваше 13%. Во првиот квартал индустриското производство забележа стапка на раст од 6,4%, додека во четвртиот квартал растот беше негативен (-7,6%), што претставува значително намалување во однос на претходните три квартали (График 3.4.).

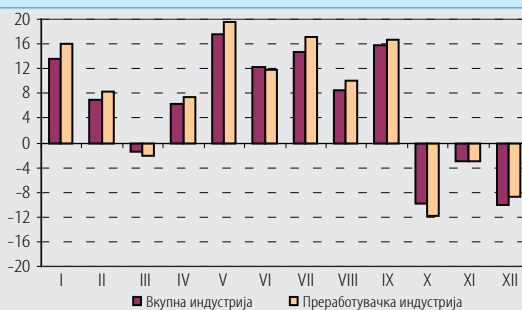
Според опфатот, од вкупно анализирани 24 индустриски гранки, во 2008 година пораст е регистриран кај 14 гранки, на кои отпаѓа 50,7% од вкупното индустриско производство. Од гранките со позначајно учество во структурата на вкупното индустриско производство, најголем пораст е остварен кај производството на метални производи во металопреработувачка фаза, освен машини и уреди за 51,4%, производството на електрични машини и апарати за 25,8%, производството на хемикалии и хемиски производи за 20,4%, производството на мебел и други разновидни производи за 97,8%, издавачка дејност, печатење и репродукција за 59,4%, производство на производи од гума и производи од пластични маси за 25,9%. Истовремено, значаен пораст е регистриран и во производството на прехранбени производи и пијалоци за 7,6% и производството на машини и уреди од 7,4%. Поумерен пораст во 2008 година, во однос на 2007 година, е остварен во производството на тутунски производи и ферментација на тутун, производството на текстилни производи и производството на кокс, деривати на нафта и нуклеарно гориво.

Од друга страна, кај гранките со позначајно учество во структурата на вкупното индустриско производство најголем пад е регистриран во производството на облека; доработка и боење на крзно за 20,4%, производството на основни метали за 6,6% и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и топла вода за 3,1%.

3.3. ИНФЛАЦИЈА

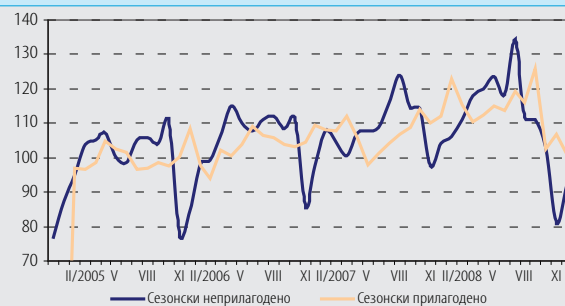
По неколку години исклучително ниска стапка на инфлација во Република Македонија (во периодот 1996-2006 година просечната стапка на инфлација изнесуваше 2%), во 2008 година инфлациските притисоци, започнати од втората половина на 2007, значително се интензивираа. Врз мала и отворена економија, каква што всушност е Република Македонија, со de facto фиксен девизен курс, промените на цените на светските пазари, се „пресликуваат“ и на домашниот пазар. Затоа што каналот на девизниот курс е брз и непосреден, Република Македонија во 2008 година

График 3.4. Индекс на индустриско производство м/м-12

Извор: ДЗС

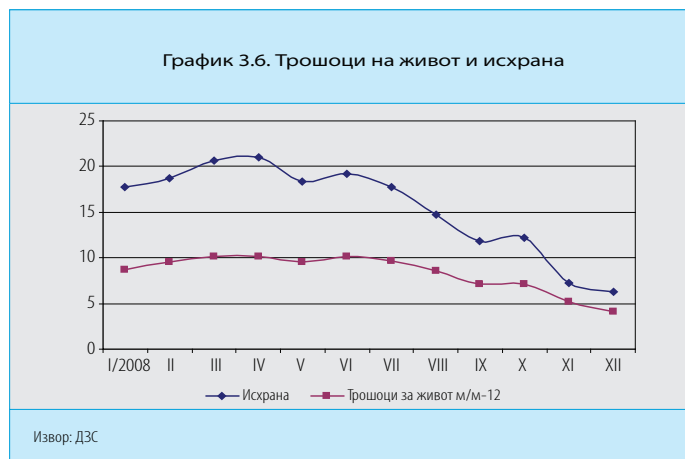
График 3.5. Индекс на индустриско производство (2005=100)

Извор: МФ

не остана имуна на движењата на цените на светските стокови берзи (види точка 1.5. Цени на светските стокови берзи).

Во првата половина од 2008 година стапката на инфлација беше висока и изнесуваше 9,7%, во

однос на истиот период од претходната година. Високата стапка на инфлација во првото полугодие беше резултат на зголемување на цената на нафтата и нафтените деривати од почетокот на 2008 година, зголемување на трошоците за исхрана од 19,3%, трошоците за ресторани и хотели за 11,9%, трошоците за стоки за 11,2% итн. Во третиот квартал, стапката на инфлација изнесуваше 8,4%, а најниска стапка на инфлација беше остварена во четвртиот квартал од 2008 година, кога истата го достигна нивото од 5,5%.

И покрај намалувањето на стапката на инфлација кон крајот на годината, **просечната годишна стапка на инфлација во 2008 година беше висока и изнесуваше 8,3%.**

Во рамки на **индексот на трошоците на живот** (според COICOP)³ во 2008 година во Република Македонија, *храната учествуваше со 36,6%*, што значи дека просечно македонско семејство 36,6% од своите вкупни издатоци ги троши за храна, што претставува значајно повисоко учество во однос на земјите од Европската Унија, каде овој процент изнесува 15%. Во стапката на инфлација (8,3%), храната учествуваше со 5,8 п.п.. Учеството на храната во вкупната потрошувачка кошничка и во останатите земји во транзиција е слично како во Република Македонија, со што всушност се објаснува повисокото ниво на инфлација кај овие земји во споредба со развиените земји. Движењето на индексот на трошоците на живот во 2008 година беше различно по одделни групи на потрошувачка. Пораст беше забележан во групите: исхрана (15,3%), домување и хотели и ресторани (11,4%), стоки (9,4%), услуги (5,1%), тутун и пијалаци за (4,0%) и останати услуги неспомнати на друго место за 2,1%.

Цените на мало во 2008 година остварија просечен пораст од 6,7%, главно под влијание на зголемените цени на земјоделските производи (18,6%), прехранбените производи (15%), индустриско-прехранбените производи (14%) стоките (8,6%), индустриските производи (7,9%) и пијалациите (7,6%). Индексот на цените на мало во декември 2008 година, спореден со декември 2007 година забележа пораст од 2,8%, а индексот на трошоците на живот од 4,1%.

3.4. ВКУПНА ФАКТОРСКА ПРОДУКТИВНОСТ

Вкупната факторска продуктивност (ВФП) претставува вкупен степен на ефикасност со кој се искористуваат традиционалните фактори на производство – капиталот и работната сила.

³ Класификација на лична потрошувачка по намена, по групи и подгрупи производи и услуги

Поконкретно, во ВФП се вбројуваат технологијата, иновациите, know-how и сл. ВФП претставува концепт кој е основната подлога на која се заснова растот во високо развиените економии.

За пресметка на вкупната факторска продуктивност во Република Македонија, земени се предвид акумулацијата на капитал, амортизирана со претпоставена пондерирана стапка на амортизација од 10%, и бројот на вработени. При пресметката користена е просечната вредност на делот од доходот од капитал за периодот 1998-2007, 0,41, а остатокот (0,59) е дел од доходот од труд. Вкупната факторска продуктивност во Република Македонија е дадена на График 3.7., каде е претставена и продуктивноста на трудот за истиот период, со цел споредба со ВФП.

Од График 3.7. може да се забележи дека во 2008 година вкупната факторска продуктивност изнесува 1,2% и забележува пад на темпото на раст (2,5% во 2007 година). Сепак, учеството на вкупната факторска продуктивност во вкупниот раст на економијата е солиден, 23,2%.

Според тоа, позначителен придонес во економскиот раст во 2008 година произлегува од високиот раст на капиталот (4,8%). Трудот забележа раст од 3,2%. Имено, инвестициите, кој претставуваат додадена вредност на физичкиот капитал, во 2008 година изнесуваат 27,7% од БДП, што е всушност највисоко ниво во изминатите 10 години (види График 3.8.). Освен ова, значајно е што солиден дел претставуваат директни инвестиции од странство (6,3% од БДП), кои се важни од аспект на прилив на технологија, know – how, што ќе придонесе за зголемување на продуктивноста на факторите на производството во иднина. Состојбата на пазарот на работна сила, односно високата невработеност во земјата, остава простор трудот да биде значителен контрибутор кон економскиот раст. Сепак, на овие бројки треба да се пријде со претпазливост заради можната потценетост на капиталниот сток во Република Македонија, како и заради значајниот удел на вработеноста во неформалниот сектор, кои се исклучени од пресметката на ВФП.

Кумулативно, за периодот 1997-2008, придонесот и учеството на факторите на производство и на вкупната факторска продуктивност во растот е прикажан во Табела 3.1.

Табела 3.1. Придонес и учество на факторите и факторската продуктивност во растот во РМ (1997-2008)

БДП раст	Капитал	Труд	ВФП
3%	0,6%	0,7%	1,8%
	(19,5%)	(22,3%)	(58,2%)

Извор: Пресметки на МФ

Од Табелата 3.1. може да се заклучи дека економскиот раст во земјата е придвижен од вкупната факторска продуктивност, придонесувајќи со 58,2%, што е значаен индикатор за ефикасноста во користењето на трудот и капиталот. Ова исто така укажува на релативно ниското ниво на инвестиции во изминатиот период, што се должи на ниското ниво на прилив на капитал, особено на странски директни инвестиции, ниската профитабилност на фирмите, но и на нивното пасивно инвестициско однесување. На претходното може да се додаде и релативно високите каматни стапки во земјата. Придонесот на трудот во економскиот раст е релативно висок во Република Македонија, 22,3%, за разлика од новите земји членки на ЕУ (Централна и Источна Европа), каде трудот имаше или минорен или негативен придонес кон економскиот раст.

Прозорец 3.1. Пресметка на вкупната факторска продуктивност

Пресметката на вкупната факторска продуктивност се базира на неокласичната функција на производството, според која:

$$Y = A * f(K, L)$$

Каде, Y е реалниот БДП, K е капиталот, а L работната сила. A се нарекува вкупна факторска продуктивност и претставува остаток, односно вкупна ефикасност со која се користат K и L . Остатокот е воведен во 50-тите години од страна на економистот Robert Solow и често се нарекува и Solow остаток (residual).

Спецификацијата на функцијата на производството што се користи за пресметка на вкупната факторска продуктивност е Cobb-Douglas-овата равенка:

$$Y = A * K^{\alpha} L^{1-\alpha}$$

каде α е делот од доходот што доаѓа од капиталот и добива вредност помеѓу 0 и 1. Со диференцирање од двете страни, се добива:

$$dY/Y = dA/A + \alpha * dK/K + (1 - \alpha) * dL/L$$

каде d се однесува на стапките на раст на вклучените променливи. Ако одовде се изрази членот за факторската продуктивност, ќе се добие:

$$dA/A = dY/Y - \alpha * dK/K - (1 - \alpha) * dL/L$$

Со внесување на податоците за променливите од десната страна и со пресметка на α врз основа на податоци за доходот од факторите за производство, се доаѓа до податокот за вкупната факторска продуктивност.

*Robert Barro and Xavier Sala-i-Martin (2001) Economic Growth. Cambridge MIT Press

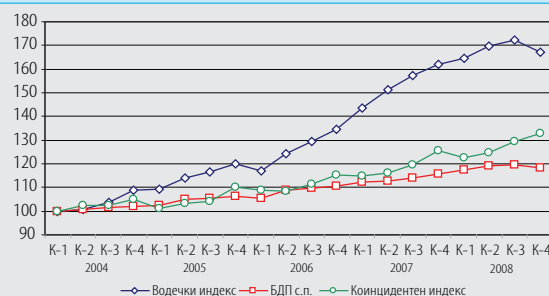
3.5. ИНДИКАТОРИ ЗА ЕКОНОМСКИОТ ЦИКЛУС

Водечкиот композитен индекс за Република Македонија, MakLead, е агрегатен показател кој го води/му претходи на економскиот циклус и истиот го сочинуваат осум водечки индикатори за економскиот циклус, и тоа: просечна плата во преработувачка индустрија; просечен број лица - корисници на паричен надомест; оценка на производителите за снабденоста на производството со нови нарачки; индекс на договорени градежни работи; берзански индекс МБИ-10; понуда на пари - М2; каматен диференцијал (пондерирана активна каматна стапка на комерцијалните банки минус примарна стапка) и увоз на средства за работа и средства за репродукција.

Водечкиот композитен индекс во 2008 година порасна за 14,9 индексни поени во однос на 2007 година. Последователен пораст на индексот се забележува од почетокот на 2004 година, од кога постои пресметан податок за истиот, но порастот бележи поголем интензитет од почетокот на 2006 година.

Водечкиот дифузен индекс, кој го мери уделот на компонентите на водечкиот индекс што оствариле пораст, во 2008 година забележа позитивни движења кај 60,9% од компонентите и во однос на 2007 (81,3%) забележува пад, што е показател за послабата економска активност за разлика од 2007 година, кога беше остварен поголем раст на БДП. Дифузниот индекс го вклучува стандардизацискиот фактор кој ја стабилизира варијабилноста на секоја компонента на композитниот индекс, па оттука има десезонирачко влијание врз сериите.

График 3.9. Водечки и коинцидентен индекс и индекс на БДП (десезониран)

Извор: Пресметка на МФ

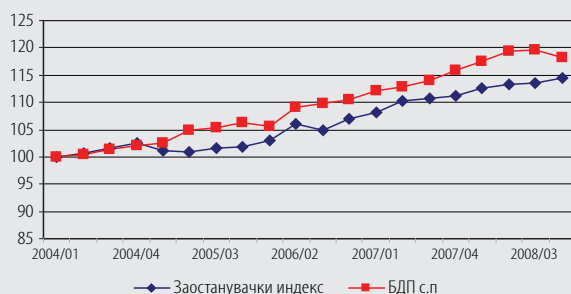
Коицидентниот композитен индекс на Република Македонија, MakCoin, го рефлектира економскиот циклус и истиот го сочинуваат: бројот на вработени во неземјоделските сектори; просечната месечна нето плата; индексот на индустриско производство; и доходот во трговскиот сектор.

Коицидентниот композитен индекс во 2008 година порасна за 8,4 индексни поени во однос на 2007 година. Последователен пораст кај индексот се забележува во континуитет од почетокот на 2004 година (види График 3.10.).

Коицидентниот дифузен индекс во 2008 година забележа позитивни движења кај 56,3% од компонентите на коицидентниот индекс и во однос на 2007 година (81,3%) забележува пад, што е во согласност со економските случувања.

Заостанувачкиот композитен индекс на Република Македонија, MakLag, го следи економскиот циклус и истиот го сочинуваат: просечно времетраење на невработеноста; однос залихи/ продажба во производство и трговија; трошок на трудот по единица производ; примарна каматна

График 3.10. Заостанувачки композитен индекс

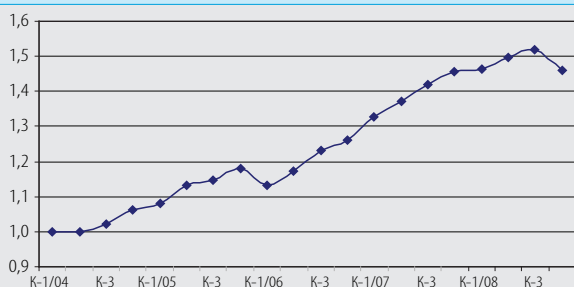
Извор: Пресметка на МФ

стапка; заеми на претпријатија; однос на потрошувачки кредити и доход; и индекс на потрошувачки цени за услуги.

Заостанувачкиот композитен индекс во 2008 година порасна за 3,4 индексни поени во однос на 2007 година (види График 3.10.) и претставува одраз на економскиот раст постигнат во претходните квартали.

Заостанувачкиот дифузен индекс во 2008 година забележа позитивни движења кај 48,2% од компонентите на заостанувачкиот индекс и во однос на 2007 година (57,1%) забележа намалување.

График 3.11. Однос на водечкиот и заостанувачкиот индекс

Извор: Пресметка на МФ

Односот на водечкиот и заостанувачкиот индекс бележи тренд на пораст во целокупниот период на набљудување. Целта на овој однос е да ги предвиди пресвртните точки, односно највисоките и најниските точки на економската активност. Пад на овој однос сигнализира зголемување на трошоците за водење бизнис, што се случуваат подоцна во време на експанзија и се претставени со заостанувачкиот индекс. Овој однос е значаен од аспект на тоа дека им претходи на пресвртните точки, односно го сигнализира или „предвидува“ нивното настанување. Во случајот на Република

Македонија, поинтензивно зголемување на овој показател се забележува од 2006 година, која може да се земе како апроксимативна пресвртна точка во економијата, имајќи предвид дека просечната вредност на показателот во периодот пред тоа е единица. Во 2008 година овој однос е 1,48, што сугерира дека водечкиот индекс е за околу 48% повисок од заостанувачкиот индекс и сугерира на заживеана економска активност во следниот период.

Прозорец 3.2. Што се индикатори за деловниот циклус?

Видови индикатори за деловниот циклус

Индикаторите за деловниот циклус претставуваат средство за предвидување и анализа на последователните фази на експанзија и контракција (рецесија) на економијата, наречени деловни циклуси. Во литературата, индикаторите за деловниот циклус се среќаваат и под називот циклични индикатори. Цикличните индикатори може да бидат:

- Водечки циклични индикатори - однапред ја покажуваат насоката на деловниот циклус, т.е. ја менуваат својата насока пред циклусот;
- Коинцидентни циклични индикатори - ја мерат агрегатната деловна активност и оттука го дефинираат деловниот циклус; и
- Заостанувачки циклични индикатори - го следат деловниот циклус, т.е. ја сменуваат својата насока по циклусот.

Најголема практична вредност од трите сета индикатори имаат водечките, бидејќи имаат силно прогнозирачко дејство. Сепак, нивната моќ се зголемува кога тие се користат со останатите два сета индикатори.

Што може да претставува индикатор за деловниот циклус?

Пред да се пристапи кон анализа на деловниот циклус од аспект на цикличните индикатори, расположливите временски серии треба да подлежат на серија статистички и економски тестови, и тоа⁴ :

- Конформност - сериите да се вклопуваат во деловниот циклус;
- Временска конзистентност - сериите да имаат конзистентен тек во времето како водечки, коинцидентни или заостанувачки индикатори;
- Економска значајност - податоците да се статистички веродостојни; и
- Приспособеност - движењата од период во период да не бидат турбулентни.

Објаснувачка моќ на цикличните индикатори и нивно комбинирање во композитни индекси

Најдобар начин да се нагласи цикличната компонента на индикаторите, а истовремено да се намали влијанието на варијабилноста на истите, е тие да се комбинираат во композитни индекси. Логично, најдобро е да се креираат три индекси, составени од водечки, коинцидентни и заостанувачки индикатори. Уште повеќе, композитните индекси може да откријат одредена

4 The Conference Board: Business Cycle Indicators Handbook

пресвртна точка во сетот од економски податоци на појасен и поубедлив начин споредено со однесувањето на кој било индивидуален индикатор.

Покрај композитните, друг сет, т.н. дифузни индекси, исто така нуди значајни информации за деловниот циклус. Дифузните индекси мерат широчина и длабочина на движењето на деловниот циклус (експанзија или контракција). Со други зборови, овие индекси го мерат бројот на компоненти што пораснале во одреден период.

Иако се засноваат на ист сет податоци, дифузните индекси се значајни во анализата на економските циклуси, бидејќи често имаат спротивно движење од композитните индекси во ист период. Композитниот индекс прави разлика меѓу мали и големи движења на компонентните серии, а дифузниот индекс го мери преовладувачкото влијание на овие општи движења. Оваа разлика е особено значајна при обидот да се потврдат или предвидат цикличните пресвртни точки.

4. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

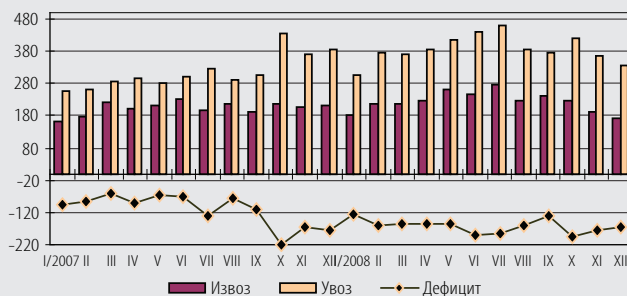
4.1. ПЛАТЕН БИЛАНС

4.1.1. Тековна сметка

Карактеристично за Република Македонија е што во периоди на зголемен економски раст се зголемува и трговскиот дефицит, заради увозната зависност на македонската економија. Така, трендот на забрзан раст на домашната економија во првите три квартали од 2008 година, воден од инвестициите поддржани и со странски капитал, е пропратен и со висок раст на увозот на стоки. Како резултат на ова, обемот на надворешно-трговската размена во првите три квартали од 2008 година изнесува 5.575,4 милиони евра, или годишен раст од 26,4%. Заради забавената економска активност во последниот квартал, како резултат на влијанието на светската економска и финансиска криза, порастот на надворешно-трговската размена во 2008 година во однос на 2007 е помал и изнесува 17,5%.

Интензивниот пораст на домашната побарувачка, поддржан од порастот на странските директни инвестиции, во првите три квартали од 2008 година имплицира поголем увоз на производи за репродукција и опрема, што со намалувањето на нето-приливите од тековни трансфери (пред се заради намалување на приватните трансфери), придонесе дефицитот на тековната сметка во 2008 година да изнесува 851,2 милиони евра. Учеството на дефицитот на тековната сметка во вредноста на БДП изнесува 13,1% и истиот околу 50% е финансиран од странските директни инвестиции (422 милиони евра).

График 4.1. Извоз и увоз на стоки и остварен дефицит (во милиони евра)

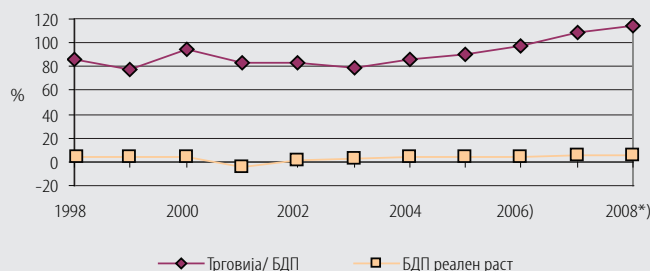

Извор: ДЗС

Истовремено, поради фактот дека околу 60% од надворешно-трговската размена отпаѓа на ЕУ и други развиени земји, кои се најпогодени од финансиската криза и рецесијата, побарувачката за македонски производи во овие земји бележи значајно намалување, а ефектите се чувствуваат кај сите извозно ориентирани субјекти, особено кај оние од металната индустрија.

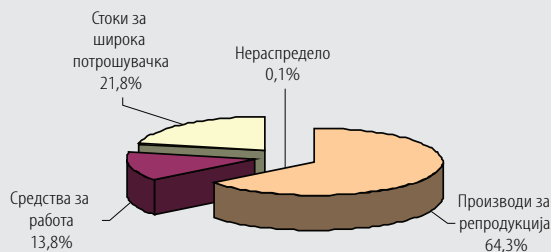
Движењата на цените на светските стокови берзи, односно порастот на цените на најголем дел од суровините на почетокот на годината, а потоа нивен пад, имаа силно влијание врз надворешно-

График 4.2. Стапка на трговска отвореност и реален БДП

*) Претходни податоци
Извор: ДЗС

График 4.3. Структура на увозот според економска намена

Извор: ДЗС

трговската размена во 2008 година, што доведе до зголемување на вредноста на увозот и намалување на вредноста на извозот. Така, цената на суровата нафта, во јули 2008 година го достигна највисокото ниво од 133,8 долари по барел, кон крајот на третиот квартал од 2008 година таа достигна 99 долари за барел, за да на крајот на 2008 година се спушти на 41,6 долари за барел.

Според претходните податоци од Државниот завод за статистика, најголемо учество во порастот на трговскиот дефицит имаа: порастот на увезените репроматеријали и машини и уреди неопходни за производство, намалувањето на позитивното салдо на размената кај железото и челикот и нивните производи, зголемениот увоз на нафта и производи од нафта, електрична енергија и друго. Во таа насока, порастот на стоквната размена од 17,5% во однос на 2007 година, покажува дека интегрираноста на земјата во светските трговски текови и нејзината отвореност се повеќе се зголемува. Така, **индексот на економска отвореност** од 2003 година наваму покажува тенденција на зголемување и истиот во 2008 година се зголеми за 5,2 индексни поени во однос на 2007 година, при што достигна 113,7%.

Во вакви услови, во 2008 година за производство на 1 евро од БДП македонската економија увезе 71 цент, а извезе 40 центи. Овој сооднос во 2007 година изнесува 66 центи, односно 42 центи, соодветно.

Извоз на стоки. Според претходните податоци за 2008 година македонската економија извезува 41% од БДП. Остварениот извоз per capita на Република Македонија во 2008 година изнесува 1.312 евра, што претставува зголемување за 116 евра по жител, или 9,7% во однос на 2007 година.

Вкупниот кумулативен извоз на стоки во 2008 година, во однос на 2007 година, изразен во евра, забележа зголемување од 9,9% и изнесува 2.689,1 милиони евра. Притоа, дистрибуцијата на извозот е нерамномерна, односно во првите три квартали од 2008 година, кога глобалната криза е ограничена, зголемувањето на извозот на стоки изнесува 15,9%, за во последното тримесечје да изнесува -7%. Порастот на извозот во првите три квартали е резултат на зголемената активност

на македонските производни капацитети и зголемениот обем на производи наменети за извоз, како и поволната ценовна конјуктура на светските пазари на цените на металите (види График 4.4).

Анализата на *извозот според економска намена на производите* укажува на зголемување на делот на производи за репродукција, за 8,4% во однос на 2007 година, и нивно структурно зголемување во вкупниот извоз на стоки за 1 п.п. Истото во најголем дел се должи на зголемениот извоз на погонско гориво (89 милиони евра) од дејноста „производство на кокс, деривати на нафта и нуклеарно гориво“. Заради порастот на цените на светските берзи до јули 2008 година, при пораст на количинскиот извоз на нафта и производи од нафта од 52%, вредноста на извозот на овие производи номинално (изразен во евра) бележи пораст од 73,2%. Кај стоките за широка потрошувачка, релативно високо зголемување оствари извозот на храна (33,5 милиони евра или 19%), облека и обувки (26,2 милиони евра или 5,3%) и медицински, фармацевтски и козметички препарати (10,9 милиони евра или 26%), додека извозот на пијалаци и тутун е намален за 5,2 милиони евра или 5,9%.

Доколку се анализира *учеството на производите според СМТК⁵* во извозот, најголемо учество имаат железото и челикот и нивните производи од 32,3%, понатаму облеката со 18% во вкупниот извоз, нафтата и производите од нафта со 7,6%, метална руда и метални отпадоци со 5,6%, овошје и зеленчук со 4,2% итн. Намаленото структурно учество на железото и челикот во вкупниот извоз за 5,4 п.п. се должи на намалените цени на светските берзи, како и на помалку извезените количини.

Табела 4.1. Извоз на првите десет производи по СМТК, 2008

Ранг	СМТК	Производи	Кг	Евра	Вредносно учество во %
1	67	Железо и челик	1.015.901.782	867.547.300	32,2
2	84	Облека	23.340.625	483.665.055	17,9
3	33	Нафта и производи од нафта	370.972.882	204.813.701	7,6
4	05	Овошје и зеленчук	287.911.366	149.827.161	5,5
5	28	Метална руда и мет. отпадоци	355.980.894	112.745.260	4,1
6	12	Тутун и преработки од тутун	22.340.713	83.781.854	3,1
7	11	Пијалаци	795.191.352	78.431.997	2,9
8	66	Изработки од неметални минерали	59.458.319	70.500.641	2,0
9	85	Обувки	139.824.865	65.014.519	2,4
10	60	Ел. машини и делови	2.849.804	61.850.242	2,3
		Вкупно поважни производи	3.020.316.720	2.178.177.729	81,0
		Вкупен извоз на РМ	3.730.684.380	2.689.169.684	100,0

Извор: ДЗС

Во 2008 година, извезените стоки од првите 10 производни групи според СМТК изнесуваат околу 2.178,2 милиони евра, што претставува околу 81% од вкупниот извоз на државата, а останатите 57 производни групи сочинуваат само 19% од вкупниот извоз.

Во услови на светска економска и финансиска криза и интензиван процес на глобализација на светската економија, Македонија како релативно мала земја со скромни природни ресурси, висока зависност од увозни сировини, неповолна секторска структура, каде доминираат производи со ниски фази на преработка, како што се: тутунот, зеленчукот, јагнешкото месо, цинкот, фероникелот и феросилициумот, без стандардизиран квалитет на производите и сл, неопходно е да ги преземе сите мерки за зголемување на извозот преку обезбедување на поголема финансиска поддршка за извоз на производи со поголема додадена вредност, создавање на услови за јакнење на конкурентската позиција на домашните претпријатија во светот, создавање услови за организиран настап на македонските извозни компании на странските пазари, унапредување на ценовната конкурентност на македонската економија, редовно организирање на промоции и квалитетен маркетинг на македонските производи и друго.

Регионалната ориентација на стоковната размена во 2008 година ја продолжува тенденцијата на зголемување на извозот на стоки во Европската унија. Така, изразено во евра, регистрирано е натамошно интензивно зголемување на извозот во оваа интеграција за 8,4%. Гледано по земји, извозот во најголем дел е концентриран во шест земји: Србија, Германија, Грција, Бугарија, Италија и Хрватска, со учество од 74,5% во вкупниот извоз на државата.

Анализата на извозот од 2008 година, покажува дека порастот на извозот во Србија, која е наш најголем трговски партнер веќе со години, изнесува 166 милиони евра или 35,7% и достигна 631,3 милиони евра. Најголемиот дел, дури 26% од македонските производи во 2008 година се продадени во Србија. Голем дел од извозот отпаѓа на извозот на нафтените деривати на косовскиот пазар. Србија е една од малкуте земји со кои Македонија има позитивно салдо во трговската размена.

Вкупниот реализиран извоз во Бугарија изнесува 253,5 милиони евра, што претставува 43,9% или 77,2 милиони евра повеќе, во однос на 2007 година. Ваквиот пораст се должи на поголемиот извоз на руди од олово, цинк, бакар и нивни концентрати, неизжилен тутун, цемент, цевки и црева од пластични маси, заварени цевки и друго.

Зголемувањето на извозот во Грција (50,9 милиони евра или 16,6%) се должи на повеќе извезен феросиликоманган, фероманган, други инструменти и апарати за медицина, хирургија и ветерина и друго.

Пораст на извозот е остварен и во размената со Хрватска (36,7 мил. евра или 30,9%), Германија (29 мил. евра или 8,3%) и Албанија (19,6 мил. евра или 37,2%). Поради падот на берзанските цени на фероникелот и намалените извозни количини на истиот, значајно намалување бележи извозот во Шпанија, (76,8 милиони евра или 60%), Белгија (54,8 милиони евра или 42,2%) и Италија (33,7 милиони евра или 13,3%).

Вредноста на **вкупно увезените стоки** во 2008 година изнесува 4.643,4 милиони евра, што е за 848,4 милиони евра (или 22,4%) повеќе во однос на 2007 година. Зголемувањето на увозот на стоки во првите три квартали од 2008 година, кога економијата бележеше високи стапки на

раст, изнесуваше дури 35,4% во однос на истиот период лани, додека во последното тримесечје порастот на увозот беше значително намален. Согласно високата економска активност во тој период, како и зголемените инвестиции, силен раст од 40% забележаа увозот на машини и друга опрема и репроматеријали.

Табела 4.2. Увоз на нафта и производи од нафта (во милиони)

	2005	2006	2007	2008	Салдо 2008-2007	Стапки
Килограми	1.230	1.324	1.226	1.257	30	2,4
Евра	395	497	459	627	168	36,6
Денари	24,25	30,43	28,08	38,41	10,33	36,7
МКД/Евра	61,29	61,18	61,18	61,26		

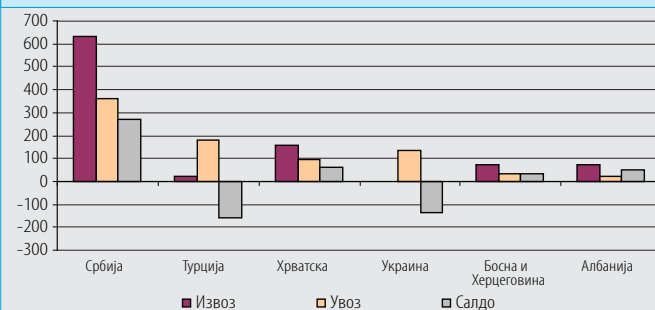
Извор: ДЗС; Пресметка: МФ

Порастот на увозот се должи, пред сè, на растот на увозот на: нафта и нафтни деривати (за 167,9 милиони или 36,6%), железо и челик (108,8 милиони евра или 20,6%), друмски возила (70,5 милиони евра или 30,2%), електрична енергија (за 54 милиони евра или 29,9%), погонски машини и уреди (47,6 милиони евра или 26,2%), индустриски машини и делови (40 милиони евра или 40%), телекомуникациски апарати (28 милиони евра или 24,9%), метална руда и метални отпадоци (97 милиони евра или 16,9%), текстилни предива и слично (40 милиони евра или 14,7%) итн. Иако во 2008 година количинскиот увоз на нафта бележи пораст од само 2,5%, поради високата берзанска цена на овој производ неговата вредност бележи пораст од 36,6% во однос на 2007 година и изнесува 626,9 милиони евра, што претставува најголемо учество во вкупниот увоз на земјата со 13,5%.

Увозот на суровата нафта, машините и опремата, и автомобилите претставува 29% од вкупниот увоз, или 20% од БДП.

Во 2008 година увозот на нови возила бележи пораст од 35% или 57 милиони евра, додека увезените употребувани возила се за 36% (7 милиони евра) помалку во однос на 2007 година. Според направените анализи, во текот на 2008 година, вредноста на увезените нови патнички возила (162 милиони евра) е за 13 пати повисока од вредноста на увезените употребувани патнички возила (12 милиони евра), што покажува дека повеќето од купувачите на патнички возила во земјата, согласно нивниот стандард, се определуваат за нови патнички возила.

График 4.5. Надворешно трговска размена со земји со кои се реализираат договори за слободна трговија (во милиони евра)

Извор: ДЗС

Анализирано по дејности, најголемо учество во увозот имаат стоките од дејноста производство на основни метали (13,7%), потоа следуваат вадење на енергетски сировини (13,5%), производство

на прехранбени производи и пијалаци (9,1%), производство на хемикалии и хемиски производи (8,3%), производство на текстилни ткаенини (6,8%) итн.

Гледано по региони, најголем увоз е забележан од развиените земји, а во тие рамки на увозот од земјите членки на ЕУ отпаѓаат 48% од вкупниот увоз во Република Македонија. Дефицитот во размената со земјите членки на ЕУ изнесува 634,2 милиони евра, што претставува скоро 47,5% од вкупниот трговски дефицит на земјата, а истиот со земјите членки на EFTA е 191,3 милиони евра, со учество од 9,8%.

Поволниот тренд на надворешно-трговската размена со одделни земји со кои имаме склучено договори за слободна трговија продолжи и во 2008 година (Србија, Хрватска, Албанија и Босна и Херцеговина), при што забележан е суфицит во размената. Со влезот на Бугарија во ЕУ (земја со која до крајот на 2006 година важеше договорот за слободна трговија), во 2007 година дојде до големо намалување на трговскиот дефицит, од 95 на 18 милиони евра, а во 2008 година за прв пат е забележан суфицит во размената со оваа соседна земја. Имено, извозот на Република Македонија во оваа земја во 2008 година бележи висок пораст од 43,9%, додека увозот 14,2%. Но, со одделни земји (Украина и Турција) од оваа групација, продолжи тенденцијата на остварување дефицит во размената.

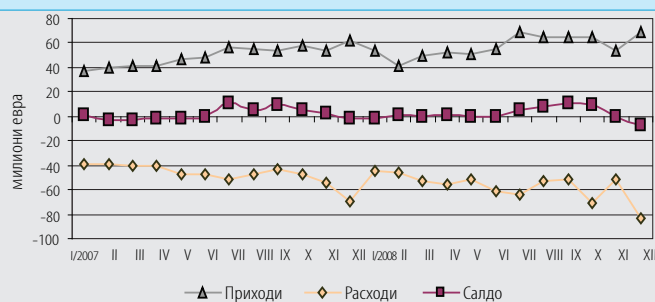
Доколку ја анализараме **валутната структура на извозот и увозот на стоки**, еврото станува се подоминантно, при што 75% од вкупната надворешно-трговска размена во 2008 година е реализирана во евра и во однос на 2007 година претставува пораст од 4,6 п.п. На страната на извозот и увозот, еврото е застапено со 78,5% и 73% соодветно, а во однос на истиот период лани бележи поинтензивен пораст на учество кај извозот за 7,8 п.п., а кај увозот за 2,8 п.п. При оценување на извозните резултати во евра, треба да се има предвид дека дел од извозот е остварен во долари и истите за тој дел, поради курсните разлики се потценети.

И покрај поволната валутна структура на размената, заради зависноста од увозни сировини, малиот домашен пазар и се уште недоволно конкурентните производи, дел од македонските извозници и покрај депресијацијата на доларот немаа друг избор, освен, и покрај последиците да прифаќаат да извезуваат во долари, односно да увезуваат во евра. Оттука, приоритетна задача на македонската

економија останува да ги ориентира сите капацитети кон развој и пристап до конкурентни фактори на производство, и квалитетна конкуренција, развој на нови брендови-уникатни производи со добар продажен потенцијал, при што конкуренцијата базирана на цени нема да биде решавачка.

Зголемувањето на квантитетот на трговијата во последниве неколку години, не и помогна на Република Македонија да го намали јазот во размената. Така, согласно движењата на извозот и увозот на стоки, дефицитот во

График 4.6. Приходи, расходи и салдо на услуги

Извор: ДЗС

размената остварен во 2008 година, пред се поради поинтензивниот вредносен пораст на увозот од извозот, забележа пораст од 44,9% (605,6 милиони евра) во однос на истиот остварен во 2007 година и изнесува 1.954,2 милиони евра, што претставува 30% од БДП.

Во доменот на **услугите**, во 2008 година, приливот и одливот на средства (изразен во евра) по основ на извршени услуги се зголеми за 15,8% или 94 милиони евра кај приливот, и 21% или 119,4 милиони евра кај одливот на средства, во однос на 2007 година, што доведе до остварување на потполно идентичен апсолутен износ на приливот и одливот на услуги во текот на 2008 година, кој изнесува 688,1 милион евра. Оттука, билансното салдо на нето услугите во 2008 година е потполно врамнотежено, што во однос на 2007 година претставува неповолно поместување за 25,5 милиони евра. (види График 4.6.)

Утврдената состојба, пред сè е резултат на продлабоченото негативно салдо кај транспортните услуги за 10 милиони евра и намалените нето-приливи врз основа на инвестициски работи во странство за 11 милиони евра. Ваквите движења кореспондираат со намалените активности на македонската градежна оператива во странство заради глобалната криза. Кај туризмот, приливот и одливот на средства по основ на услуги од оваа гранка се зголеми за 15% и 25,3% соодветно, што доведе до скоро идентичен износ на пораст од 20 милиони евра кај приливот и 19 милиони евра кај одливот. При вакви поместувања, позитивното салдо на нето услугите е на минатогодишното ниво и изнесува 62 милиони евра.

Негативното салдо на остварениот **нето доход** е подобро во однос на 2007 година за 184,3 милиони евра, но сепак бележи дефицит од 93,4 милиони евра, што негативно влијае врз салдото на тековната сметка. Притоа и покрај исплата на дивиденда во 2008 година на еден поголем странски инвеститор, се забележува годишно намалување на одливот на средства по основ на префрлување на остварениот профит на странските инвеститори-директни инвестиции за 45% или 152,7 милиони евра, што од своја страна има значаен придонес за дефицитот во билансот на доход. Истовремено, како резултат на зголемениот број на вработени резиденти во нерезидентни фирми, регистрирани се зголемени девизни приливи врз основа на надомест на вработени резидентни лица, за 19 милиони евра или 24,5%.

И покрај тоа што салдото на **каматите** не покажува некои позначајни промени, важно е да се напомене дека во 2008 година продолжи трендот на намалување на нето-одливите на средства по основ на камата, во услови на бавно зголемување на платената камата кон странските кредитори, но приливите од камата на официјалните девизни резерви и депозитите на деловните банки во странство се намалија за 32 милиони евра, во однос на 2007 година.

Нето тековните трансфери во 2008 остварија позитивно салдо во износ од 1.012,1 милион евра, што во однос на 2007 година бележи намалување од 3,4% или 33,2 милиони евра. Ваквото намалување пред се, се должи на намалениот нето прилив кај приватните трансфери, односно поради намалување на позитивното салдо на нето - ефективата за 65 милиони евра. Во тие рамки, според податоците од подбилансот на трансферите, најголем дел од приватните трансфери произлегува од релативно високиот нето прилив на девизни средства по основ на менувачко работење. Нето приливот по основ на менувачко работење во 2007 година изнесуваше 695,4 милиони евра (70,4% од вкупните приватни трансфери), а во 2008 година 630,3 милиони евра (или 67,7% од вкупните приватни трансфери). Намалениот нето прилив по основ на менувачко работење во 2008 година

го објаснува најголемиот дел од вкупното намалување на позитивното салдо на нето - тековните трансфери. Ваквите движења на тековните трансфери оваа година не придонесоа доволно да се корегира високиот трговски дефицит, а со тоа и негативното салдо на тековната сметка.

4.1.2. Капитално - финансиска сметка

Капитално - финансиската сметка на Платниот биланс во 2008 година оствари позитивно салдо (без официјалните резерви) кое изнесува 801 милион евра, што значи зголемување за 251,6 милиони евра во однос на 2007 година, како резултат на зголемувањето на трансакциите по основ на користени заеми и трговски кредити.

Значајно е да се спомене дека во рамки на финансиската сметка, доминантно е учеството на нето – приливите од странски директни инвестиции од 51,8% или во износ од 422 милиони евра, што е исклучително добро остварување за кризна година. Во споредба со 2007 година, директните инвестиции бележат намалување од 84,9 милиони евра или 16,7%, пред се како резултат на намалувањето на приливите по основ на странски директни инвестиции од последниот квартал од 2008, кога се остварени само 17,4% од вкупниот износ на инвестиции во споредба со првите три

квартали од годината. Ваквиот тренд се должи на растечката глобална неизвесност, намалувањето на инвестициската доверба и преземањето ризик од страна на странските инвеститори, како и одложувањето на веќе планираните инвестиции. Но, и покрај намалувањето, износот на странските директни инвестиции за 2008 година претставува продолжување на нивниот солиден раст (График 4.7.) при што, нивниот вкупен износ за 2007 и 2008 година изнесува 928 милиони евра, или во просек 7,5% од БДП за периодот 2007 – 2008 година.

Табела 4.3. Странски директни инвестиции по години и како процент од БДП

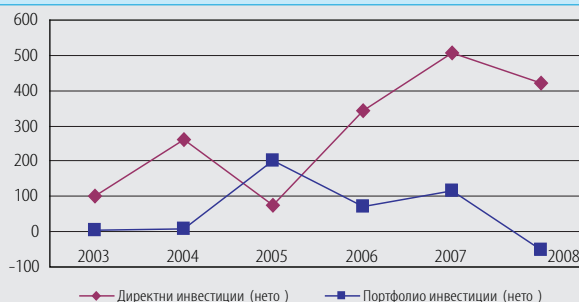
	2005	2006	2007	2008	Салдо 2008-2007	Стапки
Странски директни инвестиции	100	261	77	346	506	422
како % од БДП	2,4	6	1,6	6,8	8,7	6,3

Извор: НБРМ

Од вкупните директни инвестиции во земјата, најголем дел од приливите претставуваат влог во капитал (50,2%) и кредити и заеми меѓу поврзани субјекти (43,5%). Странските директни инвестиции во 2008 година главно се лоцирани во енергетскиот сектор, во телекомуникациите, финансискиот сектор, како и производството (преработувачката на храна). Најголеми земји

инвеститори во Република Македонија се Австрија, Велика Британија, Словенија, Холандија, Швајцарија и Бугарија. Заради финансиската криза, глобалниот недостиг на ликвидност и зголеменото ниво на ризик, забележлив е нето – одливот во износ од 50,6 милиони евра кај портфолио инвестициите, за разлика од 2007 година, кога беше остварен нето – прилив од 114,4 милиони евра. Движењата на странските директни и портфолио инвестиции се прикажани во График 4.8.

График 4.8. Странски директни и портфолио инвестиции во Република Македонија (во милиони евра)

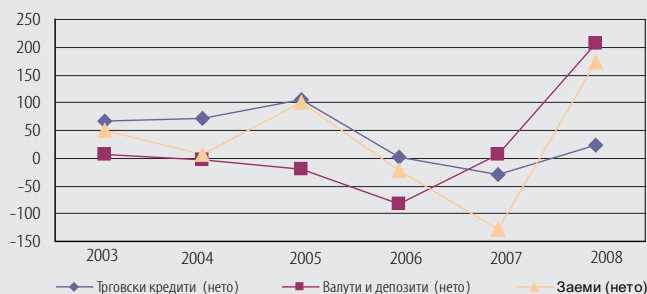

Извор: НБРМ

Од останатите ставки на капитално – финансиската сметка, забележлив е трендот на намалување кај ставката валути и депозити од 207,5 милиони евра на годишна основа, што во најголем дел е резултат на намалувањето на девизните средства во банкарскиот сектор за 234,6 милиони евра. Нето девизните средства во останатите сектори, бележат благ раст и на годишна основа се повисоки за 43,4 милиони евра.

Движењата на трговските кредити, заемите и валутите и депозитите, како составни делови на ставката останати инвестиции се претставени на График 4.9.

График 4.9. Останати инвестиции во Република Македонија (милиони евра)

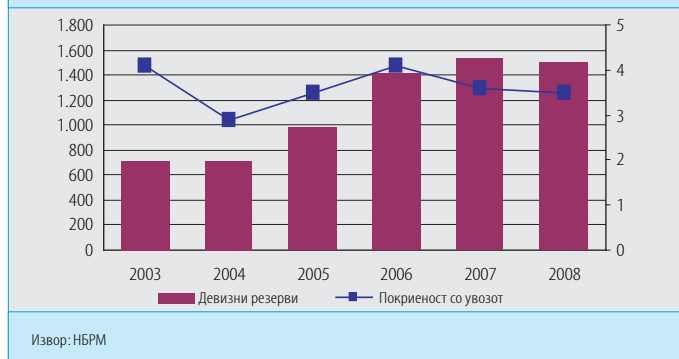
Извор: НБРМ

Кај трговските кредити, нето – отплатите забележани во 2007 година, преминаа во нето – задолженост во 2008 од 24,6 милиони евра. Ваквиот негативен тренд се забележува и кај ставката на заеми (нето) каде, исто така, нето - отплатите од 128,7 милиони евра во 2007 година, преминаа во нето – задолженост од 172,4 милиони евра. Тоа, главно, се должи на промената во износот на долгорочните кредити, па така нето – отплатата на долгорочните кредити во 2007 во износ од 155,5 милиони евра, премина во нето - задолженост од 171,9 милиони евра во 2008 година. По основ, пак, на краткорочни кредити, обврските на нето – годишна основа изнесуваат 1,3 милиони евра, што претставува намалување за 26,1 милиони евра во споредба со 2007 година.

Резимирано, забележливо е нагло влошување на капитално – финансиската сметка, што во голема мера е резултат на флукуациите на светските финансиски пазари и глобалниот недостиг од ликвидност, што во основа предизвика намалување на бруто – официјалните резерви за 51,6 милиони евра за 2008 година.

4.1.3. Девизни резерви

График 4.10. Девизни резерви на Република Македонија и месечна покриеност со увозот

Девизните резерви за 2008 година изнесуваат 1494,9 милиони евра и во споредба со 2007 година се намалени за 29,4 милиони евра или 1,9%. Месечната покриеност на увозот на стоки (f.o.b.) и услуги за 2008 година во Република Македонија изнесуваше 3,5, што претставува намалување од 0,1 п.п. во споредба со претходната година (види График 4.10).

Фактори кои придонесоа за намалувањето на девизните резерви беа плаќањата на државата кон странство и интервенциите на Народната Банка на

девизниот курс, што беше особено забележливо во последниот квартал од 2008 година. Имено, во четвртиот квартал влошувањето на трговскиот дефицит и негативното салдо во билансот на доход, предизвикаа повеќекратни интервенции на Народната банка на меѓубанкарскиот девизен пазар заради недостигот од девизи. Понатаму, на намалувањето на девизните резерви влијаеше плаќањето на државата кон странство во вкупен износ од 122,1 милион евра. Овие плаќања беа во рамки на редовното сервисирање на надворешниот долг на Република Македонија спрема странски финансиски институции (Светска банка, Меѓународна развојна асоцијација, Европската инвестициона банка и Европската комисија) и по основ на достасан купон од издадена еврообврзница.

Во 2008 година, Народната банка ги измени видовите инструменти во кои ги пласира девизните резерви, па така во споредба со 2007 година зголемено е учеството на хартии од вредност (74,5% за 2008, во однос на 32,7% во 2007), на девизи на сметки (13,2% во 2008, во споредба со 12,4% во 2007 година), злато (9% во 2008, во споредба со 8,2% во 2007 година) и др. додека високо намалување се забележува само кај банкарски депозити (2,7% во 2008 во однос на 46,6% во 2007 година). Во однос на структурата на хартиите од вредност, кои го опфаќаат најголемиот дел од девизните резерви, најзастапени се државните хартии од вредност, колатерализираните обврзници, агенциските обврзници, еврообврзниците и инструментите на Банката за меѓународни порамнувања. НБРМ се определи кон примена на стратегија на зголемување и диверзификација на инвестициското портфолио, со цел да се намали изложеноста кон депозити, што во основа придонесува за намалување на изложеноста кон кредитен ризик.

4.2. БРУТО НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Бруто надворешниот долг⁶ на Република Македонија во 2008 година изнесува 3318,4 милиони евра, што на годишна основа претставува зголемување за 16,9%. Трендот на зголемување на бруто надворешниот долг започнат во 2007 година продолжи и во 2008 година. Динамиката на надворешниот долг е одраз на зголемениот бруто долг на приватниот сектор во услови на светска економска криза, при што најголем дел отпаѓа на задолженоста на корпоративниот сектор. Истовремено, и кај надворешниот долг на јавниот сектор е остварено повлекување на странски заеми во третото тримесечие на годината.

Секторската анализа на бруто домашниот долг покажува дека порастот во најголем дел е условен од зголемената задолженост на останатите сектори во економијата (небанкарски финансиски посредници, нефинансиски трговски друштва, домаќинства и непрофитни институции) и од меѓукомпанискиот долг. Бруто надворешниот долг во категоријата останати сектори во економијата е зголемен за 23,9%.

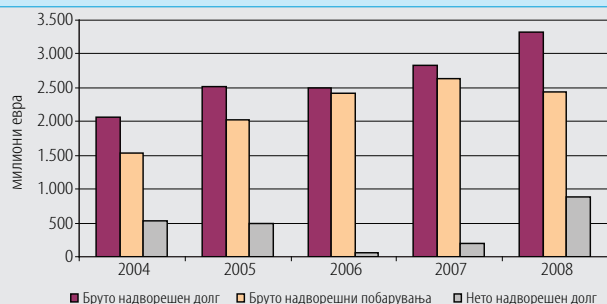
Бруто надворешниот јавен долг во 2008 година е зголемен за 4,6%, додека бруто надворешниот приватен долг бележи пораст од 24,5%. Бруто надворешен долг во јавниот сектор опфаќа 16,6% од БДП, додека бруто надворешниот долг во приватниот сектор учествува со 33% од БДП.

Во *државниот сектор* (јавна власт и нејзини агенции, владини единици на сите нивоа – централна, локална власт и социјални фондови), бруто надворешниот долг бележи пораст од 3,4% во однос на 2007 година, кој во најголем дел се однесува на обврски врз основа на користени долгорочни заеми од странство и издадени еврообврзници (за разлика од 2007 година кога беше намалено, поради пред-времените отплати кон одредени странски кредитори).

Во *банкарскиот сектор* (финансиски посредници кои вршат активности на прибирање на депозити и давање на кредити) задолженоста на бруто основа е намалена за 0,9%, како резултат на остварените нето отплати од страна на банките и отежнатиот пристап до странските извори на кредитирање, како и општата воздржаност од кредитирање во услови на криза. Бруто надворешниот долг на банките главно се однесува на долгорочни задолжувања, од кои најголем дел произлегува од порастот на долгот по основ на заеми. Краткорочниот долг во банкарскиот сектор е зголемен за 9,1%, во најголем дел поради порастот на долгот по основ на валути и депозити за 6,5%.

6 Според препораките на Меѓународниот Монетарен Фонд за начинот на пресметување и презентирање на долгот, како и обезбедување на меѓународна споредливост на податоците, бруто надворешниот долг претставува состојба на сите идни обврски на резидентите кон нерезидентите, што вклучува обврски по главнина, достасани неплатени обврски по главнина и камата, како и пресметана задоцнета камата, независно од видот на инструментот и рочноста.

График 4.11. Состојба на бруто и нето надворешен долг

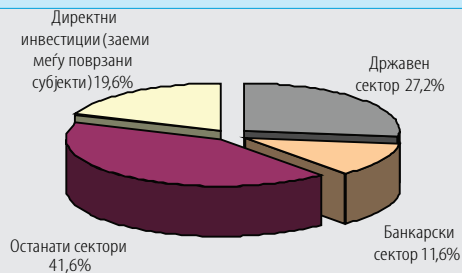

Извор: НБРМ

Во монетарната власт по целосната отплата на долгот кон ММФ во 2007 година и отсуството на ново склучени аранжмани, во 2008 година нема надворешен долг.

Во останатите сектори (небанкарски финансиски посредници, нефинансиски трговски друштва, домаќинства и непрофитни институции) бруто надворешниот долг е зголемен за 23,9%. Најзабележително е задолжувањето врз основа на долгорочни заеми и краткорочни комерцијални кредити. Притоа, краткорочните комерцијални кредити во најголем дел се трговски кредити, што произлегува од влошената состојба во надворешната трговија, укажувајќи на повеќе примени кредити при увоз на стока, во споредба со кредитите дадени при извоз. Кај долгорочните заеми, во склоп на корпоративниот сектор, расте активноста на лизинг компаниите (каде доминантен дел од капиталот е во сопственост на странски финансиски институции), кои во голема мера се финансираат однадвор.

График 4.12. Структура на бруто надворешен долг по сектори

Извор: НБРМ

Надворешниот долг на бруто основа на заемите како поврзани субјекти, во 2008 година е зголемен, што се потврдува со движењето кај странските директни инвестиции, кои покажуваат дека и покрај одливите остварени во последните три месеци од годината (што е во согласност со намалувањето на меѓународната ликвидност во услови на глобална криза), сепак бруто задолжувањето врз основа на овие заеми во 2008 година е повисоко во споредба со 2007 година.

Во 2008 година, кај бруто надворешниот долг се забележани структурни поместувања во споредба со претходната година, при што се намалува учеството на долгот во државниот

и во банкарскиот сектор, додека зголемено е учеството кај категоријата останати сектори. Доминантно учество има надворешната задолженост на останатите сектори од 41,6% во вкупно бруто надворешниот долг, наспроти 39,4% во 2007 година. Надворешната задолженост на овој сектор, гледано по пооделни видови инструменти, во најголем дел произлегува од релативно високиот износ на трговски (комерцијални) кредити и користени долгорочни заеми. Надворешната задолженост на државниот сектор опфаќа 27,6% од вкупниот бруто надворешниот долг, наспроти 31,7% во 2007 година. Ова произлегува од користените долгорочни заеми од странство.

Вкупната надворешна задолженост на банкарскиот сектор учествува со 11,6% во вкупниот бруто надворешен долг, наспроти 13,7% во 2007 година. Во врска со надворешната задолженост на монетарната власт (НБРМ), која во целост произлегува од користени кредити од Меѓународниот Монетарен Фонд, уште во 2007 година е извршено целосно предвремено исплаќање на долгот.

Од аспект на одделните инструменти во 2008 година доминантно учество и натаму имаат заемите (45,8%), додека според рочноста, иако намалено на годишна основа, најголемо учество има задолжувањето на долг рок (50,9%)

Нето надворешниот долг⁷ на Република Македонија, на крајот на 2008 година изнесуваше 880,5 милиони евра, што претставува зголемување за 4,5 пати, што се должи на порастот на бруто надворешниот долг. Нето надворешниот долг изнесува околу 13,3% од БДП, наспроти 0,34% во 2007 година.

На нето основа во 2008 година, државниот сектор и останатите сектори се нето должници кон странство, додека монетарната власт и банкарскиот сектор претставуваат нето побарувачи од странство, односно, 1.361,1 милиони евра и 6,5 милиони евра, соодветно. Нето долгот во државниот сектор е намален за 15% во однос на 2007 година, како резултат на намалувањето на долгорочните заеми. Во останатите сектори нето надворешниот долг е зголемен за 24,4%, во најголем дел поради порастот на долгорочниот долг за 43,6% по основ на заеми.

Рочната структура на вкупниот нето долгот е релативно поволна, со оглед дека обврските на државата се долгорочни, а средствата на монетарната власт во најголем дел се краткорочни и ликвидни. Обврските на банкарскиот сектор во поголем дел се долгорочни, додека валутите и депозитите со кои располагаат се краткорочно пласирани.

Показателите на релативната надворешна задолженост на Република Македонија покажуваат умерено влошување во споредба со 2007 година. Бруто надворешниот долг во 2008 година изнесуваше 51,5% од БДП, наспроти 48,9% во 2007 година. Меѓутоа, според показателите бруто надворешен долг како процент од извозот на стоки и услуги (103,1%), сервисирање на долгот во однос на извозот на стоки и услуги (6,7%) и отплати на камата во однос на извозот на стоки и услуги (1,9%), Република Македонија се вбројува во помалку задолжени земји.

⁷ Нето надворешниот долг е дефиниран како разлика помеѓу состојбата на бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања, изразени по пазарна вредност во делот на хартиите од вредност

5. ФИСКАЛЕН СЕКТОР

Фискалните движења во 2008 година укажуваат на прудентна фискална политика, која е спроведувана во рамки на иницијално планираниот дефицит, со што се обезбеди редовно финансирање на функциите на државата на централно и локално ниво. Исто така, со успешната имплементација на процесот на фискална децентрализација се обезбеди подобро управување и транспарентност на јавните финансии. Поволниот економски амбиент во првата половина од 2008 година придонесе планираните буџетски приходи да бидат натфрлени, со што се создаде можност за преземање мерки за ублажување на ценовниот шок предизвикан од растот на цените на нафтата и прехранбените производи, како и за зголемување на капиталните инвестиции. Овие мерки беа вградени во ребалансот на Буџетот кон средината на 2008 година, а подоцна беше подготвена и реалокација на средствата во рамки на расходите утврдени во Буџетот.

При крајот на годината, Владата го донесе првиот пакет мерки за намалување на последиците од глобалната економска криза, за кои средствата беа менаџирани во рамки на претходно ревидираниот буџет, така што салдото на Општиот владин буџет се оствари во рамки на планираниот дефицит од 1% од БДП.

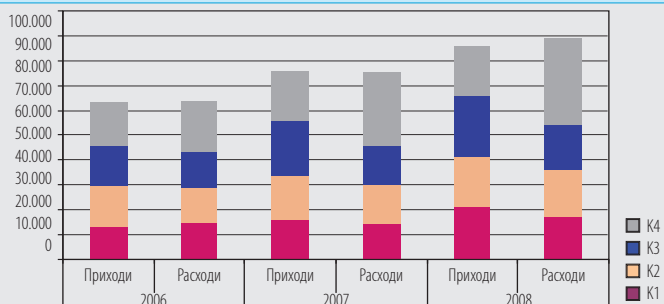
И покрај реформите во даночниот систем спроведени во 2008 година во насока на намалување на даночното оптоварување, приходите на општиот владин буџет беа за 14,1% повисоки од претходната година и изнесуваа 33,8% од БДП. Додека во првите три квартали расходите на општиот владин буџет се одржуваа на стабилно ниво од 22,7% од БДП, во последниот квартал расходите изнесуваа дури 34,7% од вкупните годишни расходи, или 12,1% од БДП. Порастот на расходите се должи на напорите на Владата за ублажување на негативните ефекти од ценовниот шок кој од светските стокови берзи се прелеа кон цените на македонските производи, главно нафтата и храната. Оттука, преземените мерки беа насочени кон поддршка на земјоделците, транспортерите, македонските фирми, корисниците на автомобили и сите граѓани кои на директен или индиректен начин беа погодени од зголемените цени. Овие мерки, дополнети со зголемените капитални расходи, го „трансформираа“ суфицитот на општиот владин буџет од 2,9% остварен на крајот на третиот квартал, во дефицит од 3,6% остварен во последниот квартал од 2008 година.

5.1. ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

Во 2008 година остварени се вкупни приходи на Централниот буџет на Република Македонија во износ од 85.837 милиони денари, или 21,5% од БДП. Во однос на претходната година истите забележаа зголемување за 12,7%, како резултат на подобрената економска активност, преземените реформи во даночната сфера и зајакнатиот капацитет на Управата за јавни приходи и Царинската управа.

Даночните приходи достигнаа ниво од 75.840 милиони денари (19% од БДП), учествувајќи со 88,4% во вкупните буџетски приходи. По високиот раст на учеството на даночните приходи во

График 5.1. Приходи и расходи на Централниот буџет
(во милиони денари)

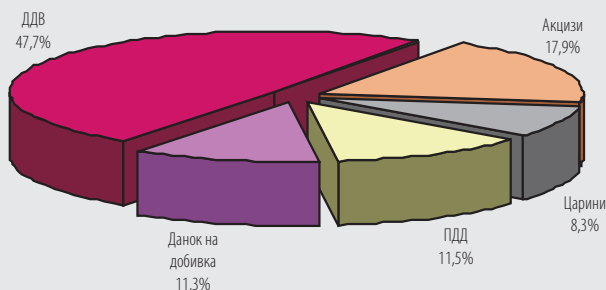
Извор: МФ

График 5.2. Даночни приходи како процент од БДП

Извор: МФ

График 5.3. Структура на даночни приходи

Извор: МФ

БДП во 2007 година, остварено и покрај воведувањето на концептот на рамен данок и намалување на даночните стапки, учеството во 2008 година опаѓа поради тоа што номиналниот раст на БДП во 2008 година е повисок од растот на буџетските приходи.

Структурата на остварените даночни приходи е прикажана на График 5.3.

Приходите од персоналниот данок на доход (ПДД) во 2008 година изнесуваа 8.695 милиони денари, и беа намалени за 2,2% во однос на 2007 година, како резултат на намалената даночна стапка и намалените приходи по основ на капитални добивки и дивиденди поради падот на берзанскиот индекс. Имено данокот прибран од капиталните добивки во 2008 година е понизок за 38,1%. Релативно високиот номинален раст на платите, како основа за плаќање на данокот, беше недоволен за да ги неутрализира претходните (негативни) ефекти врз приходите. Карактеристично за наплатата на ПДД е дека таа беше „рамномерно„ распределена во текот на годината, односно не се почувствуваа негативни ефекти во последниот квартал на годината. Напротив, во четвртиот квартал беа остварени дури 2.498 милиони денари, или 28,7% од вкупните годишни приходи по овој основ.

Во структурата на ПДД, вообичаено, најголем дел од приходите се остварија од данокот од плати и други лични примања од работен однос, и тоа 62,7%, потоа следуваат данок на доход остварен по основ на договор за дело 8,7%, данок на доход од приход на капитални добивки 5,1%, данок на доход на приходи од дивиденди и други приходи остварени со учество во добивката 4,9%, додека учеството на приходите по другите основи во структурата е релативно помало.

Остварените приходи од данок на добивка во 2008 година во износ од 8.580 милиони денари (2,2% од БДП), се повисоки за 2.682 милиони денари, или за 45,5% во однос на истите во 2007 година. Зголемувањето на овие приходи во 2008 година е резултат на подобрите резултати во економијата, но и на пореалното прикажување на добивката од страна на претпријатијата поради воведувањето на рамен (и намален) данок од 10%, односно намален трошок од регуларно работење. Секако, значајно е и зајакнувањето на капацитет на УЈП за контрола и наплата на приходите. Притоа, ефективната даночна стапка на данокот на добивка (количник од фактички наплатениот данок и основицата за наплата) се зголеми наспроти намалувањето на номиналната даночна стапка.

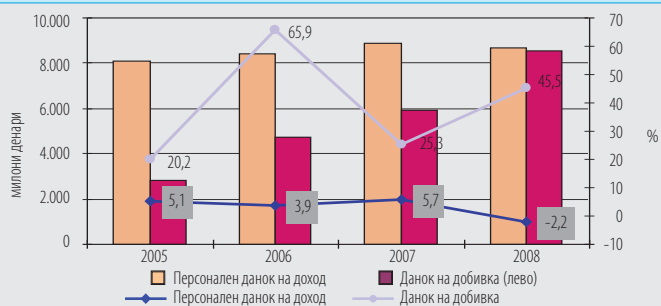
Домашните даноци на стоки и услуги (ДДВ и акцизи) забележаа најголемо учество од 65,6% во структурата на вкупните даночни приходи (12,5% од БДП).

Остварените приходи од ДДВ во 2008 година во износ од 36.173 милиони денари (9,1% од БДП) се повисоки за 9,7% во однос на минатата година, односно претставуваат 93,6% од планот со ребалансот на Буџетот. Зголемената реализација на овој данок, пред се, е резултат на зголемената наплата на ДДВ при увоз на добра во земјата од 26%, при што големо влијание има значителниот пораст на цената на нафтата, но и зголемениот увоз на стоки.

Приходите од акцизи во 2008 година претставуваа 3,4% во БДП и се зголемени за 7,7% во споредба со 2007 година. Вака реализираните приходи од акцизи се резултат, пред се, на остварувањето на приходи од акцизи за нафтни деривати во износ од 7.257 милиони денари, приходи од акцизи за тутунски преработки 4.491 милиони денари, од продажба на алкохолни пијалаци 1.201 милиони денари и од патнички автомобили 606 милиони денари.

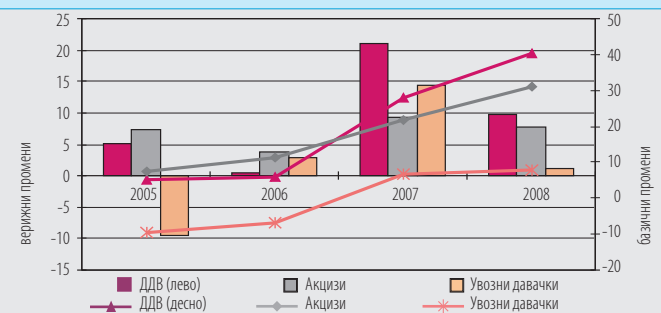
Другите даночни приходи, кои учествуваат со 0,6% во БДП (во износ од 2.560 милиони денари), на годишно ниво се зголемени за 11,4%. Најзначајно учество имаат надоместоците што ги уплаќаат правните лица кои произведуваат или увезуваат тутунски производи штетни по здравјето, како и надоместоци што ги плаќаат правните лица кои произведуваат или увезуваат тутунски производи наменети за финансирање на дополнително земјоделско производство.

График 5.4. Директни даноци - износ и процентуална годишна промена

Извор: МФ

График 5.5. Индиректни даноци - верижни и базични (2004=100) стапки на промени

Извор: МФ

Неданочните приходи во 2008 година, со учество од 2,5% во БДП (8.418 милиони денари), споредено со 2007 година, забележуваат зголемување од 45,0%, најмногу поради уплатата на дивидендата од АД Македонски телекомуникации за 2006 и 2007 година (3.784 милиони денари) и профитот од Народна Банка на Република Македонија во износ од 1.289 милиони денари.

Капиталните приходи во 2008 година, кои учествуваат со 0,3% во БДП, достигнаа ниво од 1.389 милиони денари, што претставува речиси исто остварување споредено со 2007 година. Реализацијата на капиталните приходи, воглавно се должеше на продажбата на приватно и градежно земјиште, како и на продолжувањето на продажбата на општествените станови.

5.2. РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

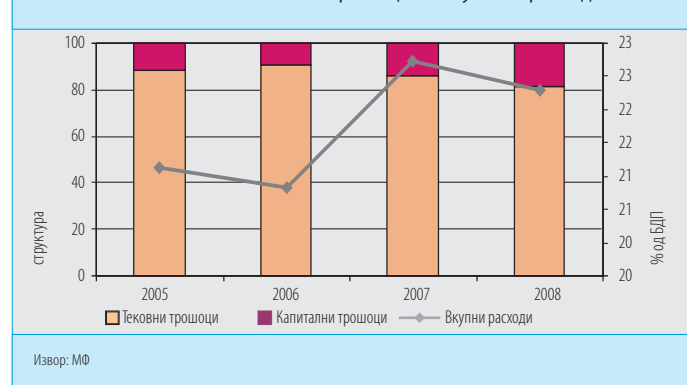
Во 2008 година, **вкупните расходи на Централниот буџет** изнесуваат 88.710 милиони денари со учество од 22,2% во БДП. Во првите три квартали се реализирани 54.160 милиони денари расходи или 61% од вкупните годишни расходи, додека во четвртиот квартал динамиката на трошење е зголемена и се реализирани 39% од годишните расходи. Ваквите движења во последниот квартал се должат на зголемување на расходите за трансфери, мерките кои Владата ги спроведе заради заштита на бизнисите и граѓаните од ценовниот шок, како и зголемените расходи за капитални трошоци.

Тековните трошоци изнесуваат 71.997 милиони денари и во структурата на вкупно реализираните расходи учествуваат со 81,2% (18,1% од БДП), што претставува зголемување од 11,4% споредено со претходната година. Во периодот јануари-септември се реализирани 47.648 милиони денари, а само во последниот квартал 24.349 милиони денари, или околу една третина од годишната реализација, главно како резултат на применетите антикризни мерки во последното тримесечје.

Трошоците за плати и надоместоци во 2008 година изнесуваа 19.294 милиони денари (4,8% во БДП), што претставува намалување од 13,5% во однос на 2007 година. Ваквото остварување се должи во дел и на фактот дека во дотациите до единиците за локална самоуправа се трансферира

дел од данокот на додадена вредност, а се зголеми и бројот на единици за локална самоуправа кои преминаа во втората фаза на децентрализација, при што се исплаќаа блок дотациите на 68 општини за финансирање на пренесените надлежности (средствата за исплата на плати и надоместоци на вработените во локалните јавни установи и материјалните трошоци). Расходите за плати, наемнини и надоместоци како процент од вкупните расходи, се пониски за 7,8 п.п. споредено со 2007 година. Во износот за плати и надоместоци е

График 5.6. Движење на вкупните расходи (% од БДП) и учество на тековните и капиталните трошоци во вкупните расходи

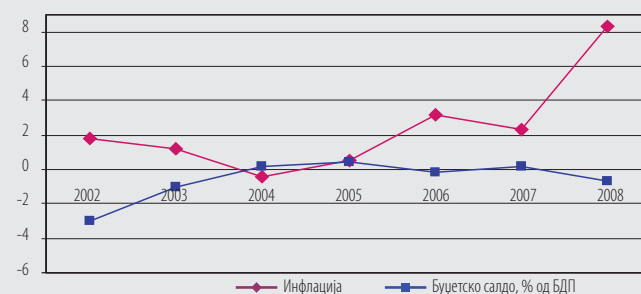
вклучен и ефектот од зголемувањето на платите и реализираното зајакнување на капацитетите на јавната администрација, согласно интегративните процеси со ЕУ.

За стоки и услуги во 2008 година се потрошени 3,3% од БДП (13.086 милиони денари), што претставува 37,4% повеќе во споредба со 2007 година. Динамиката на трошење, вообичаено, е зголемена при крајот на годината, што пред се се должи на навиката на буџетските корисници за зголемено користење на буџетските средства кон крајот на годината.

Средствата за трансфери кои ги опфаќаат субвенциите, тековните трансфери и социјалните бенефиции во 2008 година се реализираа во износ од 37.131 милиони денари, или 9,3% во БДП. Овој пораст, пред сè, се должи на зголемувањето на плаќањата на трансфери за општините, плаќањата на субвенции за земјоделството, додека дотациите до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување забележаа намалување за 1,5% во споредба со претходната година. Од аспект на кварталната дистрибуција, во првите три квартали беа потрошени две третини од вкупните средства (6,2% од БДП), додека во последниот квартал се потрошени 33,3% од вкупните трансфери, или за 8,3 п.п повеќе од „идеалната“, рамномерна динамика на трошење. Кон крајот на 2008 година се дадоа субвенции за земјоделците, како резултат на владината политика за поддршка на земјоделското производство. Кај **каматните плаќања** во 2008 година (учество од 0,6% во БДП) остварено е намалување од 1,9% во однос на 2007 година, согласно амортизациските планови за домашно и надворешно задолжување. Ова намалување, пред се, е резултат на намалените каматни плаќања за 10,5% по основ на домашен долг.

Капиталните трошоци во 2008 година достигнаа учество од 4,2% во БДП (16.713 милиони денари) или 18,8% од вкупните буџетски расходи и на годишно ниво забележаа раст од 54,5%. Најголем дел од капиталните расходи (67,1%) се трошоци за реализација на капитални проекти (фудбалски игралишта, спортски сали, купување објекти за амбасади, изградба на театар, Музеј на ВМРО, Спомен куќа Мајка Тереза, компјутер за секој ученик, подобрување на инфраструктурата во образованието и др.). Средствата за капитални трансфери се наменети за Фондот за патишта, капитални дотации до општините и капитални дотации за претпријатија и невладини организации.

График 5.7. Врската помеѓу салдото на Централниот буџет и инфлацијата

Извор: МФ

5.3. ВОНБУЏЕТСКИ ФОНДОВИ

5.3.1. Фонд за пензиско и инвалидско осигурување (ФПИО)

Приходите на ФПИО во 2008 година се повисоки за 10,3% во однос на 2007 година и изнесуваат 9,3% од БДП. Од вкупните приходи на Фондот, 66,4% претставуваат придонеси за пензиско и инвалидско осигурување, додека трансферите од Централниот буџет учествуваат со 27,1%. Најголемиот дел од средствата, околу 79,8%, ФПИО ги употребува за исплата на пензии, додека 11,3% се за обезбедување на здравствено осигурување на пензионерите.

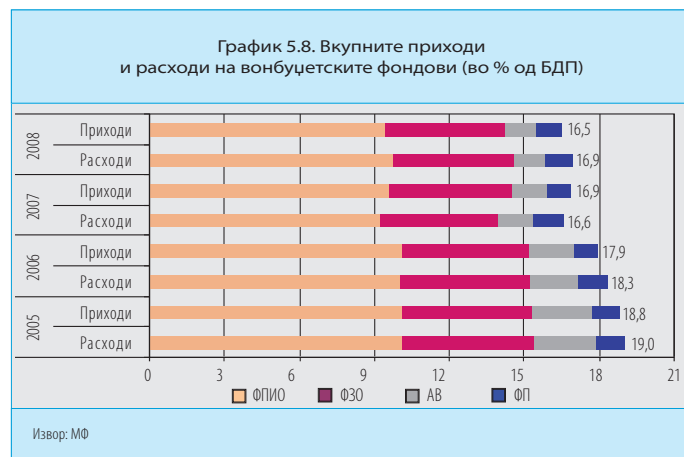
5.3.2. Фонд за здравствено осигурување (ФЗО)

Приходите на ФЗО во 2008 година се зголемија за 12,1% во однос на претходната година, додека расходите се зголемени за 19,1%. Придонесите за здравствено осигурување претставуваат 56,2% од вкупните приходи, трансферите од ФПИО претставуваат 22,6%, додека значаен дел од приходите на ФЗО (10,2% претставуваат и трансферите за здравствено осигурување на невработените лица од Агенцијата за вработување. Наплатените средства ФЗО ги користи за обезбедување на примарна здравствена заштита на осигурениците (околу 88,1% од вкупните расходи).

5.3.3. Агенција за вработување (АВ)

Трендот на пад на приходите и расходите на Агенцијата продолжи и во 2008 година, но со помал интензитет. Така приходите се намалија за 4,1%, додека расходите за 5,3% во споредба со претходната година. Од вкупните приходи 61,8% се дотации од Централниот буџет, додека останатиот дел е обезбеден од придонесите за невработеност. Поголемиот дел од расходите, односно 41,2%, беа наменети за обезбедување на здравствено осигурување на невработените, додека 16,1% се трансфери кон Фондот за ПИО. За исплата на паричен надоместок на невработените лица беа наменети 31,7% од вкупните расходи.

5.3.4. Фонд за патишта

Приходите на Фондот за патишта во 2008 година се повисоки за 26,3% споредено со претходната година, додека расходите се зголемија за 4,7%. Трансферите од централниот буџет претставуваат 52,3% од вкупните приходи на Фондот, од надоместоци за употреба на автопат се обезбедени 29,5%, додека од годишни надоместоци за патнички моторни возила, што подлежат на регистрација 16%. Во делот на расходите инвестициите учествуваат со 62,4%, додека за одржување на патиштата беа наменети 18,7% од вкупните расходи.

5.4. САЛДО НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ И ВОНБУЏЕТСКИТЕ ФОНДОВИ

Во 2008 година движењата во фискалниот сектор иницираа дефицит на Централниот буџет во износ од 0,7%, додека дефицитот на општиот владин буџет претставува 0,97% од БДП. Дефицит во своите активности остварија ФПИО од 0,29% од БДП, ФЗО од 0,06% од БДП и ФП од 0,07%, додека АВРМ регистрираше сосема мал суфицит 0,01% од БДП.

6. ЈАВЕН ДОЛГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Согласно **Националната методологија** и методологијата на Меѓународниот Монетарен Фонд (ММФ), јавниот долг⁸, на Република Македонија на крајот од 2008 година изнесува **1.869,77 милиони евра**, што претставува намалување за 59,8 милиони евра. Јавниот долг како процент од бруто домашниот производ (БДП) изнесува 28,22%, што претставува намалување за 5,1 п.п. од тој во 2007 година, кога истиот изнесуваше 33,34%. (види Табела 6.1.).

Табела 6.1. Вкупен јавен долг според GFS методологија и според Законот за јавен долг (во милиони евра)				
Основа	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008
НАДВОРЕШЕН ДОЛГ	1.441,16	1.223,01	1.027,86	1.115,67
Државен долг	1.245,35	1.025,19	877,22	921,22
Централна банка	52,66	42,39	0,00	0,00
Јавни претпријатија	143,15	155,42	150,64	194,45
ДОМАШЕН ЈАВЕН ДОЛГ	750,39	806,48	899,95	754,1
Државен долг	603,66	648,42	552,80	465,47
- од кој Државни записи за монетарни цели	0,00	75,93	75,47	0,00
Централна банка	146,74	155,26	344,32	285,19
Јавни претпријатија	N/A	2,80	2,83	3,45
ВКУПЕН ЈАВЕН ДОЛГ според GFS методологија и законот за јавен долг	2.191,55	2.029,49	1.927,81	1.869,77
Вкупен јавен долг како % од просечен БДП	46,87	40,22	35,33	28,24
Државен долг	1.849,01	1.673,61	1.430,02	1386,69
Државен долг како % од БДП	39,54	32,93	24,73	20,95

Извор: МФ

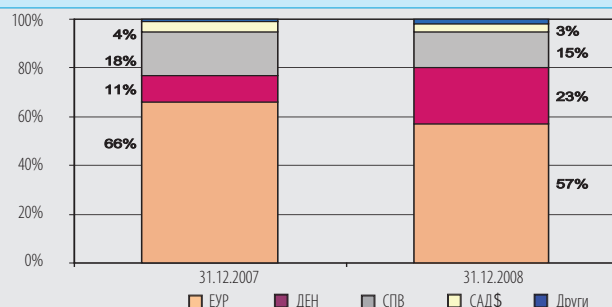
Соодветно на ова, кај државниот долг⁹ се забележува пад од 43,3 милиони евра и на крајот на 2008 година изнесува 1.386,7 милиони евра. Понатаму, државниот долг се намали за 3,8 п.п. во однос на бруто домашниот производ, односно од 24,7% на 20,9%, што е во рамки на Мاستришкиот критериум за јавниот долг, според кој долгот на општата Влада не смее да надминува 60% од БДП.

Намалувањето на државниот долг и на вкупниот јавен долг е резултат на редовното сервисирање на постоечкиот јавен долг, но и на помалиот обем на нови задолжувања во изминатиот период во

8 Јавен долг е државниот долг и долгот на јавните претпријатија и трговски друштва кои се во целосна или доминантна сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје и на Народна банка на Република Македонија

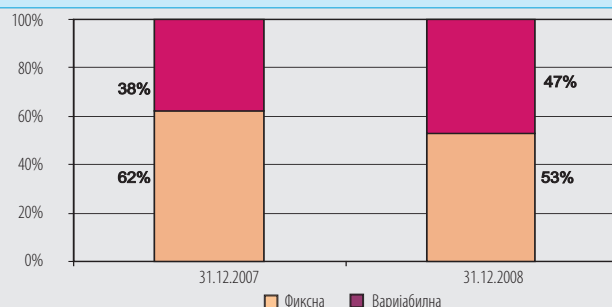
9 Државен долг се сите финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, вклучувајќи го долгот на општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, не вклучувајќи го долгот на јавните претпријатија и трговските друштва кои се во целосна или во доминантна сопственост на државата општините, општините во градот Скопје и градот Скопје и на Народна банка на Република Македонија

График 6.1. Валутна структура на вкупниот јавен долг

Извор: НБРМ и МФ

График 6.2. Каматна структура на вкупниот јавен долг

Извор: НБРМ и МФ

однос на доспевањата. Сепак, опаѓачкиот тренд на вкупниот долг е детерминиран главно од падот на домашниот долг пред сè, поради престанокот на емитирање на државни записи за монетарни цели, намалување на долгот на Народна банка на Република Македонија (НБРМ) по основ на благајничките записи, но и како резултат на редовното доспевање на структурните обврзници.

Од аспект на **валутната структура** на јавниот долг доминантно учество има долгот деноминиран во евра со 57%. Долгот во домашна валута во однос на 2007 година се зголемува за 12 п.п. односно од 11% на 23% во вкупното портфолио на јавниот долг. Зголемувањето на долгот во домашна валута е главно резултат на новите одредби од Законот за јавен долг¹⁰ според кои во вкупниот јавен долг се вклучува и долгот на НБРМ. Според тоа, од 23% долг во домашна валута, учеството на благајничките записи е 15%, додека континуираните државни хартии од вредност и структурните обврзници учествуваат со 8%.

Во врска со **каматната структура** на портфолиото на вкупниот јавен долг на крајот на 2008 година, долгот со фиксни

каматни стапки се намалува за сметка на долгот со варијабилни каматни стапки. Намалувањето на долгот со фиксна стапка е резултат на вклучувањето на благајничките записи, кои ги издава НБРМ, кои имаат рок на достасување од 28 дена, со што се зголемува долгот со варијабилна каматна стапка. Споредувајќи со 2007 година, учеството на долгот со варијабилна каматна стапка во вкупното портфолио на јавниот долг се зголемува за 9 п.п., односно од 38% на 47%, од кои благајничките записи учествуваат со 15%.

10 На 9 јули 2008 година Собранието на Република Македонија донесе Законот за изменување и дополнување на Законот за јавен долг (Службен весник на РМ бр. 88/08), според кој се изврши унифицирање на методологијата за прикажување на јавниот долг, согласно методологијата на Меѓународниот Монетарен Фонд -GFS

6.1. КОНТИНУИРАНИ ДРЖАВНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

6.1.1. Примарен пазар на државни хартии од вредност

Согласно Одлуката за видот и карактеристиките на државните хартии од вредност, кои во името на Владата на Република Македонија ги емитира Министерството за финансии, во текот на 2008 година беше предвидено да се изврши нето - емисија на државни хартии од вредност во максимален износ од 4 милијарди денари, односно во секој квартал да се изврши нето емисија во износ од 1 милијарди денари. Состојбата на вкупно емитираните државни хартии од вредност на 31.12.2008 изнесуваше 7.491 милијарди денари, што претставува зголемување за околу 2.534 милијарди денари, споредено со состојбата на 31.12.2007 година, кога истата изнесуваше 4.957 милијарди денари. Ова отстапување се должи, пред се, на поволната состојба на Централниот Буџет на Република Македонија, односно суфицитот¹¹ на истиот остварен во периодот јануари – почеток на декември 2008 година.

Во 2008, континуирано се издаваа 3,6 и 12-месечни државни записи, како и четири емисии на 2-годишни државни обврзници и три емисии на 3-годишни државни обврзници.

Табела 6.2. Нето емисија на континуирани државни хартии од вредност (во милиони евра)						
		K1-2008	K2-2008	K3-2008	K4-2008	Вкупно K1-K4-2008
I	Нето издадени континуирани државни хартии од вредност	5,81	-12,08	5,25	49,29	48,26
	3 - месечни ДЗ	8,45	-1,85	8,80	35,61	51,01
	6 - месечни ДЗ	4,58	-6,91	-5,08	7,09	-0,32
	12 - месечни ДЗ	-7,23	-2,67	0,65	1,68	-7,57
	2 - годишна ДО	0,00	-1,47	0,74	4,91	4,18
	3 - годишна ДО	0,005	0,82	0,14		0,97
II	7-та емисија на обврзница за денационализација*			25,18		25,18
I+II	Вкупно	5,81	-12,08	30,43	49,29	73,44

* По основ на обврзниците за денационализација нема реален прилив на средства во Буџетот на Република Македонија, туку тие се емитираат за решавање на структурни проблеми. Отстапувањето во износ од 4,82 милиони евра во однос на вредноста во проспектоот се должи на резервата наменета за евентуално ненамерно испуштението правосилни решенија.

Извор: МФ

Доколку се направи споредбена анализа на движењата на каматните стапки на ДХВ во 2008 во однос на 2007 година, каматните стапки се зголемија во просек од 0,5 до 2,5 процентни поени во зависност од рочноста на државните хартии од вредност. Илустративно, просечната пондерирана каматна стапка на 3-месечните државни записи постигната на аукциите во декември 2007 година изнесуваше 5,15%, додека пак истата постигната на аукциите во декември 2008 година, изнесуваше 7,49%, што претставува раст за 2,34 процентни поени. Кај 6-месечните државни записи, во текот на 2008 година пондерираната каматна стапка се зголеми за околу 2,53 процентни поени, односно пондерираната каматна стапка постигната на аукцијата во декември 2007 година изнесуваше 5,24%, додека на аукцијата во декември 2008 истата изнесуваше 7,77%. Исто така,

11 Во периодот 1 јануари - 19 декември 2008 остварен е суфицит на Централниот Буџет на РМ во износ од 2.640 милијарди денари, иако на крај на декември 2008 година се реализира дефицит од 1% од БДП (кој е помал од планираниот дефицит од 1,5% од БДП)

График 6.3. Пондерирани каматни стапки постигнати на аукциите на ДХВ

и кај 12-месечните државни записи, во текот на 2008 година каматната стапка се зголеми за 1,50 процентни поени, односно пондерираната каматна стапка постигната на последната аукција во 2007 година изнесуваше 5,50%, додека на последната аукција во 2008 истата изнесуваше 7,00%. Трендот на раст на каматните стапки се забележува и кај државните хартии од вредност со подолги рочности. Така, кај 2-годишните државни обврзници, купонските каматни стапки во 2008 година се зголемија за околу 1,75 процентни поени во однос на 2007 година, додека кај 3-годишните државни

обврзници истите пораснаа за околу 0,50 процентни поени во однос на 2007 година.

6.1.2. Секундарен пазар на државни хартии од вредност

Во текот на 2008 година, паралелно со натамошниот развој на примарниот пазар се развиваше и секундарното тргување на државните хартии од вредност. Тргувањата се реализираат на Македонската берза АД Скопје и на пазарот преку шалтер (ОТС).

Во насока на унапредување на натамошниот развој на Секундарниот пазар – Пазар преку шалтер, беше подготвен предлог - Меморандум за разбирање кој предвидува: задолжително дневно котирање на куповни и продажни цени на ДЗ во износ од најмалку 1.000.000 денари (односно 5.000.000 денари за големите банки, согласно класификацијата на НБРМ), да се обврзат банките да ја реализираат трансакцијата според котираните цени, доколку има интерес од страна на друга банка и исто така, да се утврди максимален распон од 75 базични поени меѓу котираните куповни и продажни цени на банката кај ДЗ. Предлог заклучоците беа прифатени на осмиот пазарен комитет и беа дистрибуирани до Здружението на банкари, со цел нивно формално прифаќање и имплементирање.

Во 2008 година, на пазарите преку шалтер се извршени 20 трансакции на државни обврзници, што претставува намалување за 113 трансакции во однос на 2007 година, додека номиналниот износ на тргување изнесуваше 510 милиони денари, што претставува намалување за околу 690 милиони денари.

6.2. КРЕДИТЕН РЕЈТИНГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

Оценките за кредитниот рејтинг, кои Република Македонија ги доби во 2007 и 2008 година од страна на меѓународните кредитни рејтинг агенции: Standard & Poor's и Fitch, се прикажани во Табелата 6.3.:

Табела 6.3. Кредитен рејтинг на Република Македонија				
	Кредитна рејтинг агенција Standar & Poor's		Кредитна рејтинг агенција Fitch	
	2007	2008	2007	2008
Странска валута	BB+/Стабилен	BB+/Негативен	BB+/Позитивен	BB+/Стабилен
Домашна валута	BBB-/Стабилен	BBB-/Негативен	BB+/Позитивен	BB+/Стабилен

Извор: Standard & Poor's; Fitch;

Според кредитната рејтинг агенција Fitch, главните фактори за добивање на оценката за кредитниот рејтинг во 2008 година, се следните: растечки тренд на движење на БДП, БДП по глава на жител е во рамки на рангот за обезбедување на BB рејтинг, високиот дефицит на тековната сметка на билансот на плаќања, политичкиот систем во насока на спорот со Грција, пристапувањето на Република Македонија за влез во НАТО и статусот на земја кандидат за влез во Европската Унија.

Според кредитната рејтинг агенција Standard and Poor's главните фактори за добивање на оценката за кредитниот рејтинг во 2008 година се следните: статусот на Република Македонија на земја кандидат за влез во Европската Унија, прудентната макроекономска политика рефлектирана во стабилниот раст, ниската инфлација и добрата фискална позиција, структурната ригидност, која се однесува на слабостите во правосудниот систем, нискиот прилив на странски инвестиции и високата невработеност, како и нефлексибилната структура на општите владини трошоци.

Редовното годишно ревидирање на добиените оценки за кредитниот рејтинг на државата се базирани на информациите кои претставниците на кредитните рејтинг агенции Fitch и Standard and Poor's ги добија во септември 2008 година, кога престојуваша во Република Македонија.

7. МОНЕТАРЕН СЕКТОР

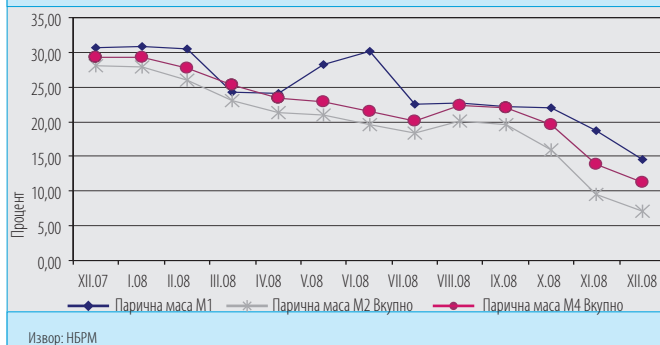
7.1. МОНЕТАРНИ ДВИЖЕЊА

Во 2008 година Народната Банка на Република Македонија (НБРМ) продолжи да ја спроведува монетарната политика во рамки на нејзината стратешка определба за таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото, како интермедијарна цел. Според тоа, номиналниот девизен курс остана номинално сидро, кое придонесуваше во стабилизирање на инфлациските притисоци и зачувување на ценовната стабилност во земјата.

Во 2008 година, по долг период, економијата се соочи со зголемени инфлациски притисоци, кои главно беа предизвикани од надворешни шокови, односно, од светските движења на цените на храната и енергијата. Инфлациските притисоци кои се почувствуваа уште од последниот квартал од 2007 година, а беа најизразени во првиот квартал од 2008 година, веќе од втората половина од годината започнаа постепено да го намалуваат својот интензитет. Како резултат на овие инфлациски притисоци, зголемената надворешна нерамнотежа и секако финансиската и економска криза која го зафати светот, во текот на годината беа направени соодветни прилагодувања на монетарната политика. Во таа насока, во февруари беше направена промена во аукцирањето на благајничките записи и од тендер на каматни стапки се премина кон тендер на износи со фиксна каматна стапка. Истовремено, во февруари каматната стапка беше зголемена од 5,08% - последна вредност пред промената на тендерот, на 5,25%, потоа во март истата беше зголемена на 6% и во мај достигна 7%, задржувајќи го тоа ниво до крајот на годината. Исто така, беше воведена и мерка за намалување на растот на кредитите кон населението. Имено на 12.06.2008 година беше донесена Одлука за задолжителен депозит според која банките и штедилниците се обврзани да одвојуваат задолжителен депозит, доколку растот на кредитите на населението ја надмине предвидената стапка на раст на овие кредити.

Примарните пари¹² во декември 2008 година изнесуваа 40.890 милиони денари, што претставува пораст од 8% на годишна основа, наспроти порастот од

График 7.1. Монетарни агрегати (стапка на годишен раст)

Извор: НБРМ

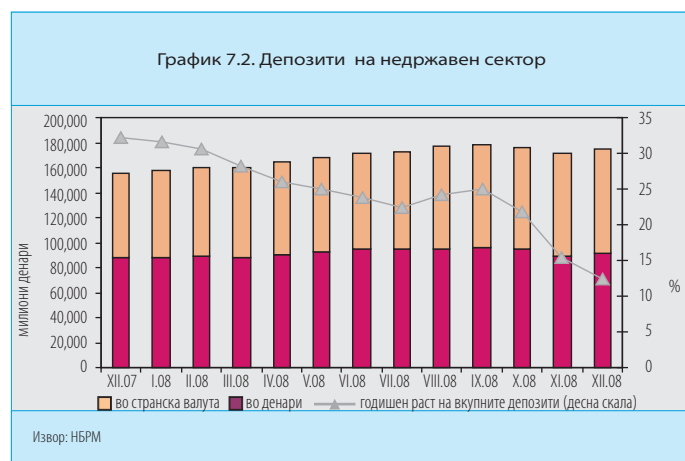
¹² Ги вклучува готовите пари во оптек (вклучително и готовината во благајна на банките), задолжителната резерва во денари и во девизи и вишокот на ликвидни средства над обврската за задолжителна резерва (во денари)

20,2% во 2007 година¹³. Порастот на примарните пари главно се должи на порастот на вкупната ликвидност на банките¹⁴ од 11,8%, но и на порастот на готовите пари во оптек¹⁵ од 4,6%.

Паралелно со забавувањето на динамиката на раст на депозитниот потенцијал на банките, се забележа и забавување на растот на монетарните агрегати во 2008 година. Имено, иако монетарните агрегати бележат забавена динамика во текот на целата година, може да се забележи дека растот особено забавува во последниот квартал од годината. Имено, тесниот монетарен агрегат М1, составен од готовите пари во оптек и депозитните пари, во декември 2008 година регистрира годишен раст од 14,5% (наспроти 30,7% во 2007 година), кој се должи на порастот на депозитните пари (од 24,4%). Монетарниот агрегат М2 во декември 2008 година забележа раст од 7,2%, кој се должи главно на порастот на краткорочните депозити во странска валута, додека краткорочните депозити во домашна валута имаат негативен придонес. Најширокиот монетарен агрегат М4, исто така забележа забавена динамика во текот на годината и во декември 2008 година оствари пораст од 11,2% на годишна основа, за разлика од 2007 година кога истиот изнесуваше 29,3%.

7.2. ВКУПНИ ДЕПОЗИТИ

Вкупните депозити (со вклучени депозитни пари) во декември 2008 година регистрираа годишен пораст од 12,4%, што претставува значајно забавување на растот на годишно ниво, за разлика од 2007 година кога растот на вкупните депозити изнесуваше 32,3%. Во текот на годината (со исклучок на два месеци - август и септември) годишната стапка на раст на вкупните депозити се намалува, што особено е изразено при крајот на годината (види График 7.2.), заради исплата на дивиденда на странски акционер, забавување на економскиот раст, како и поради лошите очекувања и неизвесноста предизвикани од светската криза.

Паралелно со зголемените инфлациски очекувања, се забележа зголемена тенденција кај економските субјекти за штедење во странска валута. Оттука, растот на депозитите главно произлезе од зголемените заштеди во странска валута, кои придонесоа со речиси 81% во растот на вкупните депозити. Депозитите во странска валута се зголемија за 22,8% на годишна основа. Од друга страна пак, денарските депозити имаа забавен раст во текот на целата година, особено во последниот квартал од годината, главно како резултат на влошените очекувања на економските субјекти и намалената

¹³ Податоците од монетарната статистика се согласно новата методологија на НБРМ

¹⁴ Се однесува на сметките на банките кај НБРМ, кои вклучуваат задолжителна резерва во денари и во девизи, како и вишокот ликвидни средства што банките го држат над обврската за задолжителна резерва (во денари)

¹⁵ Ја вклучува и готовината во благајна на банките

доверба во домашната валута. Така, во декември 2008 година денарските депозити остварија раст од само 4,2% на годишна основа, наспроти растот од 52,7% во 2007 година. Во последниот квартал од годината стапките на раст на денарските депозити значително се намалија, односно од стапка на годишен раст во септември од 25% на 4,2% во декември. Како резултат на ваквите движења во текот на годината, придонесот на денарските депозити во растот на вкупните депозити на годишна основа изнесува само 19,1% за разлика од минатата година, кога овие депозити имаа доминантен придонес во вкупниот депозитен раст од 79,5%.

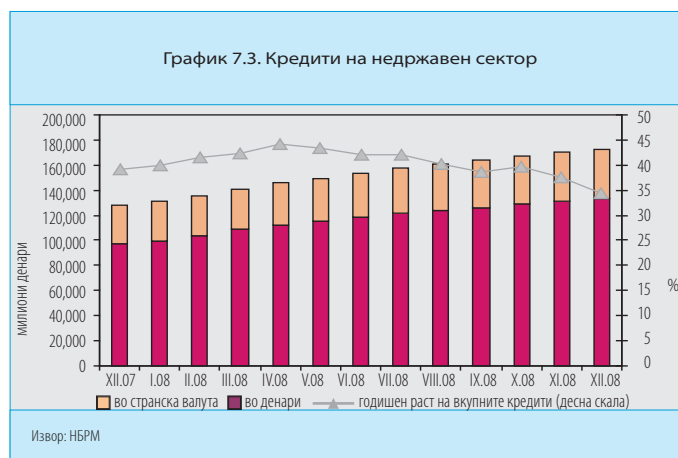
Од аспект на економски субјект, намален раст се забележува и кај депозитите на населението и кај депозитите на претпријатијата, особено од октомври кога ефектите од светската криза почнаа посилно да се чувствуваат во земјава. Депозитите на населението во декември 2008 година остварија стапка на раст од 14,6% на годишна основа (31,8% во 2007 година), но сепак остварија мало зголемување на учеството во структурата на вкупните депозити (за 1,2 п.п. односно на нив отпадна 61,6% од вкупните депозити). Според валутата, забележано е позначајно, но очекувано, намалување на растот на денарските депозити на населението, кој на крајот на годината изнесува само 2,1% (наспроти растот од 64,4% во 2007 година). За сметка на тоа, депозитите на населението во странска валута забележаа засилен раст од 25,4% на годишна основа (12,6% во 2007 година). Депозитите на приватните претпријатијата од октомври, од кога се смета дека кризата се прелеа во Македонија, забележаа, исто така значајно намалување на растот. Освен тоа, депозитите на претпријатијата беа движени од невообичаени фактори (како исплата на големи дивиденди) и забележаа намален годишен раст од 7,5% (27,4% во 2007 година).

7.3. ПЛАСМАНИ НА БАНКИТЕ

Во 2008 година продолжи кредитниот раст иако со побавна стапка. Вкупните кредити на недржавниот сектор по достигнатата кулминација на растот во април 2008 година од 44,1%, започнаа да бележат благо забавување на динамиката и во декември кредитниот раст изнесува 34,4% на годишна основа (види График 7.3.).

Во структурата на кредитите на недржавниот сектор доминираа денарските кредити, кои воедно го имаа и доминантниот придонес во кредитниот раст од 82,3%. И денарските и девизните кредити во втората половина од годината регистрираа забавена динамика, и во декември остварија раст од 37,3% и 25,2%, соодветно.

Од аспект на економски субјект, во почетокот на годината продолжи силниот раст на кредитите кон населението (кој во февруари 2008 година достигна дури 57,4% на годишна основа), но од вториот

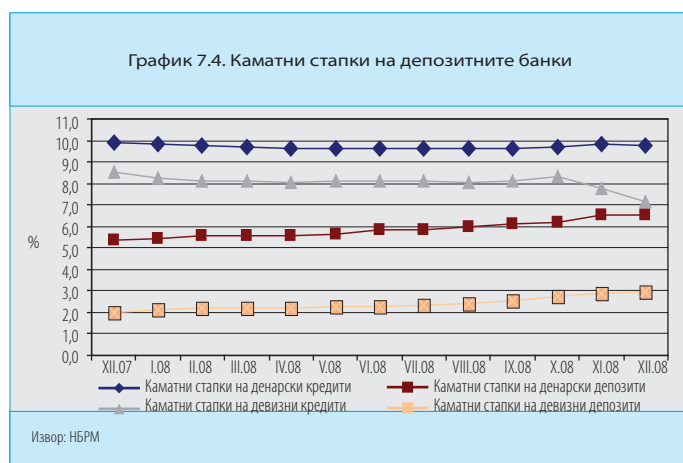

квартал на годината се забележа постепено забавување на кредитниот раст и во декември 2008 година стапката на годишен пораст изнесуваше 37,2%, наспроти 54,8% во декември 2007 година. Ова делумно се должи на порестриктивната политика на НБРМ во однос на овој вид на кредити. Населението главно се задолжуваше во домашна валута и стапката на пораст на овие кредити во 2008 година изнесува 34,9%. Денарските кредити на населението во декември 2008 година придонесоа со 89,5% во растот на вкупните кредити на населението. Стапките на раст на кредитите на населението во странска валута беа силно интензивирани и достигнуваа и над 100% (на пример, 112,6% во септември).

Од друга страна, кредитите на претпријатијата регистрираа пораст од речиси 33% на годишна основа (наспроти 30,5% во 2007 година), при што доминираа кредитите во домашна валута. Имено, денарските кредити на претпријатијата забележаа интензивиран пораст од 40,4% на годишна основа, додека кредитите во странска валута беа забавени и остварија пораст од 20,3%.

7.4. КАМАТНИ СТАПКИ

Каматната стапка на благajничките записи во текот на 2008 година забележа тренд на пораст и од 4,9% на крајот на 2007 година се зголеми на 7% во декември во 2008 година. Имено од февруари 2008 година на аукциите на благajничките записи се применува тендер на износи наместо дотогашниот тендер на каматни стапки и притоа повеќекратно беше зголемена каматната стапка. Каматната стапка на ломбардниот кредит, кој служи за надминување на ликвидносните проблеми на банките беше еднократно зголемена во јуни 2008 година за 1 п.п. и изнесува 8,5%.

Во 2008 година се забележува благо релаксирање на каматните услови на банките, како и намалување на каматните маргини на банките. Имено, просечната пондерирана годишна каматна стапка на денарските кредити во 2008 година изнесува 9,7%, и е намалена за 0,5 п.п. во однос на 2007 година, иако во последниот квартал од годината се регистрираа благ пораст на истата. Кредитите во странска валута, исто така, регистрираа намалување на просечната пондерирана годишна каматна стапка за 0,4 п.п., која за 2008 година изнесува 8,0%. Значајно е да се напомене дека поголемо намалување

на оваа каматна стапка е забележано во декември 2008 година, кога истата изнесува 7,2%, односно е намалена за 1,3 п.п. во однос на декември 2007 година. Од друга страна, просечните пондерирани каматни стапки, како резултат на политиката на банките за поттикнување на штедењето, односно за привлекување на дополнителни извори на средства, во текот на 2008 година бележат постојан пораст кој се засилува при крајот на годината. Просечната годишна каматна стапка на денарските депозити бележи пораст од 1 п.п. и изнесува 5,9%. Просечната пондерирана каматна стапка на

девизните депозити во 2008 година изнесува 2,4% и на годишно ниво регистрира зголемување од 0,5 п.п, при што позначајно зголемување е регистрирано во последниот квартал од годината.

Од аспект на големина на банките, големите банки понудија најповолни каматни услови на кредитите во денари, следени од малите банки. За девизните кредити, големите банки повторно се јавуваат како најповолни од аспект на каматните стапки, но сега следени од средните банки.

8. ФИНАНСИСКИ ПАЗАРИ И ИНСТИТУЦИИ

8.1. БАНКАРСТВО

Финансискиот систем во Република Македонија се карактеризира со релативно едноставна структура и доминација на банкарскиот сегмент. Моменталното ниво на развиеност на банкарскиот сектор во Република Македонија и неговата концентрација на традиционалното банкарство, придонесе во доволна мера тој да остане надвор од светските финансиски текови, поради што директни негативни ефекти од глобалната криза, не беа почувствувани со интензитет како во останатите земји. Банките во Република Македонија воопшто не вршеа вложувања на пазарот на структурирани кредитни производи и немаат кредитна изложеност кон финансиските институции погодени од кризата. Сите анализи покажуваат дека не постојат знаци на посериозно нарушување на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем. Сепак, заради макроекономските случувања во земјата и движењата на меѓународните финансиски пазари, одредени индикатори забележаа промена, што предизвика НБРМ да преземе соодветни мерки, кои придонесоа за зачувувањето на стабилноста на банкарскиот сектор.

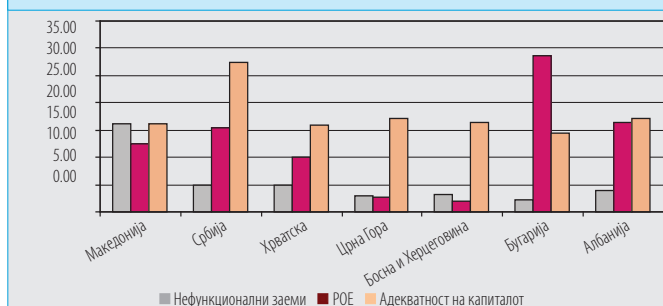
Финансискиот систем на Република Македонија и во 2008 година се карактеризира со доминантна улога на банкарскиот сектор, кој учествува со околу 90% во активата на целиот финансиски систем. На крајот на 2008 година, банкарскиот сектор во Република Македонија го сочинуваат 18 банки, од кои една банка е во државна сопственост и со специфични функции, и 11 штедилници. Во вкупната актива на банкарскиот систем учеството на штедилниците е 1,4% што претставува пораст за 0,1 п.п. во однос на 2007 година.

Од аспект на големината на банките, во банкарскиот сектор на Република Македонија постојат 3 големи, 8 средни и 7 мали банки. Групата големи банки и понатаму има доминантна позиција со учество од 66,1% во вкупната актива на банкарскиот сектор. Групата средни банки, со учество од 28,8% во вкупната актива, продолжи да го зајакнува своето пазарно влијание во сите сегменти, особено во доменот на кредитната активност. Наспроти тоа, групата мали банки останува со маргинално учество од 5,1%, во вкупната актива на банкарскиот сектор.

Банкарскиот сектор во 2008 година продолжи да биде атрактивен за странските инвеститори и учеството на странскиот капитал во вкупниот акционерски капитал на банките изнесуваше околу 74,3%, што претставува пораст од 5,2 п.п. во однос на 2007 година. Имено во 2008 година, бројот на банки кои се во доминантна сопственост на странски акционери, се зголеми за три банки и изнесува вкупно четиринаесет банки. Зголемувањето на бројот на банките што се во доминантна сопственост на странски акционери, придонесе нивното учество во вкупната актива и во вкупниот капитал на ниво на банкарскиот систем да се зголеми и на 31.12.2008 година да достигне 92,7% и 84,2%, соодветно. Во сопственичката структура на банкарскиот систем, учеството на банките во државна сопственост во 2008 изнесува 6,7%, при што државата е присутна во капиталот на вкупно 9 банки.

Вкупната актива на банкарскиот сектор на крајот на 2008 година изнесува 250.704 милиони денари и во споредба со крајот на 2007 година е повисоко ниво за 12,1%, што претставува најниска стапка на пораст во последните 6 години. Се забележува забавен пораст на активата споредбено со остварениот во 2007 година, што е одраз на побавната динамика на акумулирање на депозити во текот на 2008 година. И покрај ваквата динамика, депозитите и понатаму го претставуваат доминантниот извор на средства на банките, односно најголемиот дел од активностите на банките во Република Македонија се финансираат со прибраните депозити од домашните субјекти.

График 8.1. Индикатори за финансиска стабилност на банките

Извор: Global Financial Stability Report, October 2008, IMF

По неколку годишен раст, степенот на финансиско посредување во банкарскиот сектор на Република Македонија, набљудувано преку банкарската актива и депозитната активност, на крајот на 2008 година забележа стагнирање, но сепак од аспект на кредитната активност степенот на финансиско посредување продолжи да се продлабочува. На 31.12.2008 година степенот на финансиско посредување, пресметан како учество на вкупната актива, бруто кредитите и вкупните депозити во бруто домашниот производ (БДП)¹⁶, изнесува 62,9%, 42,9% и 45,4%, соодветно. Во однос на 31.12.2007 година,

финансиското посредување мерено преку соодносот на вкупната актива и БДП бележи пад од 0,2%, како однос на вкупните депозити и БДП е речиси непроменет, додека мерено преку соодносот на вкупните кредити и БДП забележа зголемување од 6,9 п.п..

Во 2008 година се забележаа првите знаци на зголемување на ризичноста на квалитетот на кредитното портфолио на банките. На 31.12.2008 година учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик В, Г и Д, во вкупната кредитна изложеност на ниво на банкарскиот систем изнесуваше 6,4% и е за 0,7 п.п. повисоко во споредба со крајот на 2007 година.

Солвентноста на банките останува на релативно високо ниво. На крајот на 2008 година, стапката на адекватност на капиталот изнесува 16,2% и е двојно повисока од законскиот минимум од 8%. Капиталот и резервите на банките изнесуваат 28.923 милиони денари, што претставува пораст од 13,6% во однос на 2007 година.

Банките во Република Македонија продолжија да работат профитабилно и во 2008 година остварија добивка од 3,4 милијарди денари, што претставува намалување за 240 милиони денари, односно за 6,6% во споредба со 2007 година. Од вкупно осумнаесет банки, шест банки прикажаа загуба, чие збирно учество во вкупната актива на ниво на банкарскиот систем изнесува 9,4%. Стапката на поврат на средствата (РОА) изнесуваше 1,4% што претставува намалување за 0,4 п.п. во однос на 2007 година. Стапката на поврат на капиталот (РОЕ) изнесуваше 12,5% и во однос на 2007 година е намалена за 2,7 п.п..

¹⁶ Податокот за БДП за 2007 година е претходен, а за 2008 година е проценет.

8.2. ПАЗАР НА КАПИТАЛ

Во текот на 2008 година во областа на пазарот на капитал во Република Македонија се забележани значителни негативни трендови, што главно се резултат на глобалната финансиска криза и глобален недостиг на ликвидност, како и негативните психолошки ефекти кај инвеститорите, што услови воздржаност од вложување во хартии од вредност, но и продавање на истите заради избегнување на потенцијални капитални загуби. На пазарот на капитал во Република Македонија во 2008 година се регистрирани вкупно 27 овластени учесници, кои вршат работи со хартии од вредност, од кои 20 се брокерски куќи, а 7 банки. Заклучно со 31.12.2008 година на Македонската берза котираа 38 компании.

Вкупниот промет на Македонската берза во 2008 година изнесуваше 12.378 милиони денари (или околу 202 милиони евра), односно бележи пад од 70,3% на годишна основа (види График 8.2.). Покрај наведените фактори, намалувањето беше резултат и на недостигот на доволно домашна акумулација и заштеди кои би се инвестирале на Берзата.

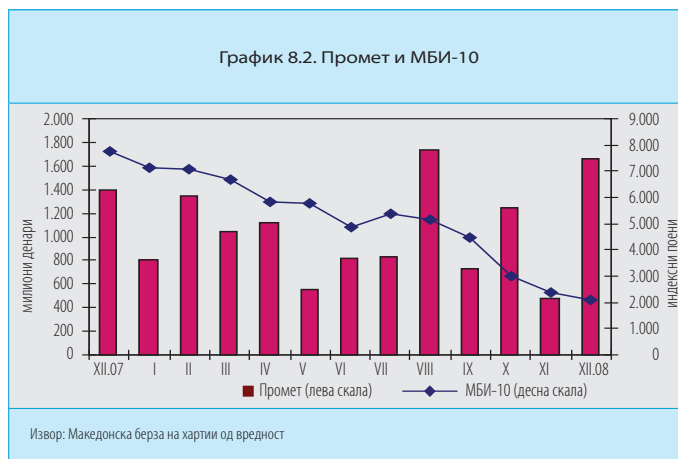
Прометот остварен при класично тргување на Берзата изнесуваше 8.129 милиони денари, или околу 132,6 милиони евра, што во однос на 2007 година претставува намалување од 73,3%. Прометот со акции изнесуваше 6.675 милиони денари, или околу 109,4 милиони евра, што претставува намалување од 76,9%, додека тргувањето со обврзници издадени од страна на Република Македонија изнесуваше 1.454 милиони денари, или околу 23,8 милиони евра, што споредено со истиот период во 2007 година претставува намалување од 6,8%.

Во 2008 година беа регистрирани 52 блок трансакции, преку кои се оствари промет од 4.153 милиони денари (или околу 67,7 милиони евра).

Во прометот на Берзата во текот на 2008 година се намали интересот на странските инвеститори, па така нивното просечно учество во прометот при купување на Македонската берза изнесуваше 33,8%, додека нивното просечно учество во прометот остварен при продавање изнесуваше 38,8%.

Поради опаѓање на интересот за инвестирање на домашните и на странските инвеститори се забележаа и нагли намалувања на цените на акциите. Намалување имаше кај акциите на сите компании кои котираат на Берзата. Индикаторот на ценовните движења, Македонскиот берзански индекс, МБИ 10, на 31.12.2008 изнесуваше 2096,2 индексни поени и во однос на 2007 бележи намалување од 72,9%. Трендот на намалување на вредноста на МБИ -10 кој започна во 2007 година продолжи и во текот на 2008 година.

Пазарната капитализација на хартиите од вредност на Македонската берза на 31.12.2008

изнесуваше 124,50 милијарди денари, или околу 2,03 милијарди евра, што споредено со истиот период во 2007 година претставува намалување од 59,7%.

8.3. ИНВЕСТИЦИСКИ ФОНДОВИ

Во 2008 година беа основани уште 5 нови инвестициски фондови, со што нивниот број достигна 8 отворени инвестициски фондови, управувани од страна на 7 друштва за управување. Исто така, Комисијата за хартии од вредност има регистрирано 14 приватни инвестициски фондови, управувани од страна на 9 друштва за управување со приватни инвестициски фондови.

Меѓутоа, кризата на финансиските пазари во светот негативно се одрази и врз пазарот на капитал во Република Македонија. Меѓу финансиските субјекти кои функционираат на македонскиот пазар на капитал и кои се смета дека се најмногу погодени од кризата се инвестициските фондови, од причина што средствата на фондовите се пласираат и во хартии од вредност кои котираат на странски пазари.

Заклучно со 31.12.2008 година, вкупната вредност на имотот на фондот Илирика ЈИЕ изнесуваше 465.705 евра, односно неговата нето вредност изнесуваше 464.697 евра, кај фондот Илирика ГРП 178.942 евра, односно нето вредност од 175.378 евра, а кај фондот Иново статус 133.970 евра, односно нето вредност на имотот од 133.588 евра.

Анализите на стапките на принос и вредностите на уделите на отворените инвестициски фондови покажуваа значителен тренд на опаѓање. Заклучно со 31.12.2008 година, стапката на принос на отворените инвестициски фондови во просек изнесуваше околу 57%. Во случајот на вредностите на уделите, исто така е забележан тренд на опаѓање. Споредено со почетната вредност на уделот од 100 денари по удел, заклучно со 31.12.2008 година, вредност на уделот кај сите три фонда во просек изнесуваше околу 42 денари.

Имајќи ги предвид ваквите трендови на опаѓање, кои се забележуваат во последниот период, може да се каже дека ефектите од глобалната финансиска криза се чувствуваат и на македонскиот пазар на капитал, бидејќи истиот не е надвор од глобалните светски случувања, поради што, цените на акциите на Берзата забележаа значително намалување, додека инвестициските фондови значителни загуби, како резултат на нивните инвестиции во хартии од вредност.

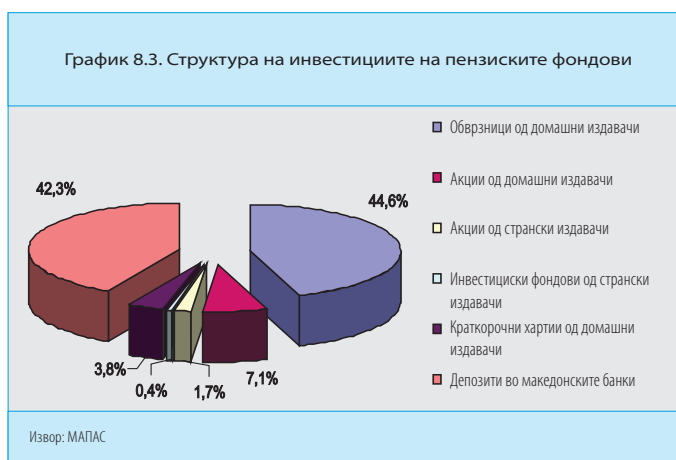
8.4. ПЕНЗИСКИ ДРУШТВА

Заклучно со 31.12.2008 година во Република Македонија функционираат два пензиски инвестициски фонда: Новиот пензиски фонд – Скопје, управуван од друштво за управување со пензиски фондови **НОВ ПЕНЗИСКИ ФОНД АД** Скопје и КБ Прв отворен пензиски фонд – Скопје, управуван од КБ Прво друштво за управување со пензиски фондови АД Скопје.

Вкупниот број на членови и времено распределени осигуреници во пензиските фондови заклучно со 31.12.2008 година изнесува 195.140 осигуреници. Од нив 66.300 осигуреници, или 34%, се доброволни членови, додека 128.840, или 66%, се задолжителни членови.

Основните принципи на инвестирање на средствата на пензиските фондови, уредени со закон се: сигурност на средствата, диверзификација на ризикот од инвестициите и одржување на адекватна ликвидност, а со цел остварување највисок принос единствено во полза на членовите.

Структура на инвестициите на пензиските фондови на 31.12.2008 година, се состои од обврзници издадени од домашни издавачи, акции издадени од домашни и странски издавачи, инвестициски фондови од странски издавачи и од депозити во банки во Република Македонија (види График 8.3.).

Портфолиото на обврзници на двата пензиски фонда се состои само од обврзници од домашни издавачи со вкупна вредност од 1.923 милиони денари, или 31,4 милиони евра (што претставува 38,5% од вкупното портфолио). Обврзниците издадени од домашни издавачи ги вклучуваат државните континуирани обврзници, државните обврзници за денационализација и државната обврзница за старо девизно штедење.

Инвестициите во акции од домашни издавачи во портфолиото на двата фонда се во вкупна вредност од 355,4 милиони денари, или 5,8 милиони евра (што претставува 7,1% од вкупното портфолио).

Инвестициите во акции од странски издавачи во портфолиото на двата фонда се во вкупна вредност од 85,3 милиони денари или 1,4 милиони евра (што претставува 1,7% од вкупното портфолио) и ги вклучуваат следните акции: Sanofi-Aventis France, Carrefour SA France, TOTAL SA France, Carrefour SA France, General Electric CO USA, Procter Gamble CO USA, Oracle Corp USA, MMM USA, Jonson & Jonson USA, Dell Inc USA, Genentech USA, Cisco System Inc USA, Bayerische Motoren Werke Germany, E.On AG, Germany, Uni Credito Italiano Italy, Royal Bank of Scotland Scotland, Merck&Co Inc., IBM, JP Morgan Chase, Microsoft, McGraw Hill Co. Inc, Nokia, RWE AG.

Инвестирани средства во инвестициски фондови од странски издавачи, како дел од портфолиото на двата фонда се во вкупна вредност од близу 21,3 милиони денари, или 349 илјади евра (што претставува 0,4% од вкупното портфолио).

Двата пензиски фонда, дел од средствата ги инвестираат во депозити во македонските банки и како дел од портфолиото на двата фонда депозитите во вкупна вредност учествуваат со речиси 2.110 милиони денари, или 34,4 милиони евра (што претставува 42,2% од вкупното портфолио).

Влијанието на светската финансиска криза во текот на 2008 година влијаеше и врз пензиските фондови, но, сепак поради диверзификацијата на нивните портфолија и конзервативната инвестициска политика, влијанието врз нив е помало отколку кај останатите сегменти од финансиските пазари.

Вкупните нето средства во пензиските фондови, со состојба на 31.12.2008 година, изнесуваат околу 5 милијарди денари или, нешто повеќе од 81,6 милиони евра.

Приносот на пензиските фондови за периодот од 01.01.2006 година до 31.12.2008 година за Нов пензиски фонд изнесуваше 0,1%, додека за КБ Прв отворен пензиски фонд 2,3%.

8.5. ОСИГУРУВАЊЕ

Осигурителниот пазар во Република Македонија во континуитет бележи нагорен тренд, пред се, во однос на зголемување на бројот на активни субјекти, кои вршат работи на осигурување. Трендот на сопственичко реструктурирање на секторот и влез на странски осигурителни брендови, што особено силно се почувствува во текот на 2006 и 2007 година, продолжи да биде движечка сила за развој на осигурителниот пазар и во 2008 година.

Имено карактеристично за пазарот на осигурување во Република Македонија во текот на 2008 година е што сите друштва за осигурување ги усогласија актите за основање и работењето со Законот за изменување и дополнување на Законот за суупервизија на осигурувањето, донесен во јули 2007 година, и тоа како од аспект на зголемување на капиталот, така и во смисла на промените во акционерската структура, промените во начинот на продажба на осигурителните услуги и други промени од организационен карактер, кои меѓу другото придонесоа и за порастот на вработени во секторот од 19,4% споредено со крајот на 2007 година.

Осигурителниот пазар во Република Македонија го сочинуваат 13 друштва за осигурување, од кои 10 друштва за осигурување вршат работа на неживотно осигурување, 2 осигурување на живот и едно друштво за осигурување има дозвола да врши и работа на реосигурување (ризиците што ги превзема се незначителни), 10 осигурителни брокерски друштва и 5 друштва за застапување во осигурување.

Во Република Македонија со закон не е дозволено основање на друштво за осигурување, кое врши работи на осигурување во двете групи на осигурување - живот и неживот. Две од друштвата за осигурување вршат работи за осигурување на живот, а останатите вршат работи на осигурување во групата на неживотно осигурување.

Вкупниот капитал на друштвата за осигурување на крајот од 2008 година изнесуваше 4.256 милиони денари. Во акционерската структура и понатаму доминантно е учеството на странски правни лица (финансиски институции) со 81,5% од обичните акции, домашните физички и правни лица поседуваат 14,2%, странските физички лица 0,2%, додека државата преку Фондот ПИОМ учествува со 4,1% од вкупниот акционерски капитал.

Вкупниот капитал на друштвата за неживотно осигурување изнесува 3.781.257 илјади денари и неговото учество во вкупната актива кај овие друштва изнесува 34,3%, додека друштвата за осигурување на живот располагаат со вкупен капитал од 474.690 илјади денари, што претставува 56,6% од вкупната актива на друштвата.

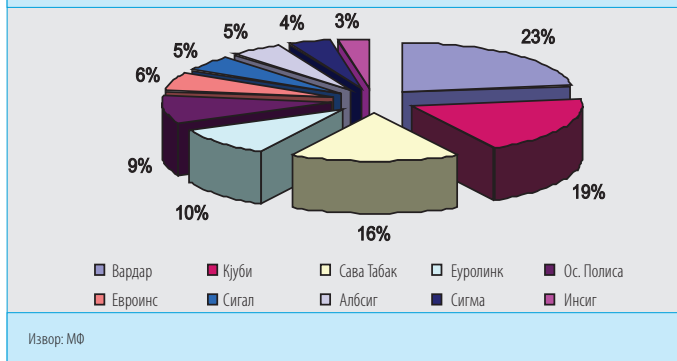
Во однос на потребното ниво на маргина на солвентност при пресметка според методот стапка на

премија на друштвата, кои вршат работи на неживотно осигурување се добива износ од 969.684 илјади денари, што покажува дека вкупниот капитал на овие друштва е за 3,9 пати повисок од потребното ниво на маргина на солвентност, пресметан по методот стапка на премија.

Друштвата за неживотно осигурување пресметале вкупен износ на нето техничките резерви од 4.543.776 илјади денари, со состојба на 31.12.2008 година. Друштвата за осигурување на живот на 31.12.2008 година пресметале вкупен износ на технички резерви од 404.886 илјади денари, од кои 335.099 се издвоени како математичка резерва.

Вкупната бруто полисирана премија во 2008 година изнесува 6.421.435 илјади денари (околу 104 илјади евра), што претставува 5,1% зголемување во однос на истиот период 2007 година. Неживотното осигурување во вкупната бруто полисирана премија учествува со 6.154.765 илјади денари (околу 100 илјади евра), односно 95,8%, додека останатиот дел од 266.670 илјади денари (околу 4.336 илјади евра), односно 4,2% се однесува на осигурување на живот. Кај неживотно осигурување е забележан пораст на бруто премијата во споредба со претходната година од 3,7%, додека осигурување на живот бележи пораст на бруто премијата од 56%. Во однос на неживотно осигурување, 65% од вкупната бруто премија се однесува на задолжителните осигурувања од автомобилска одговорност, кое и оваа година е најзастапено, 19,6% се однесуваат на имотни осигурувања од пожар, природни непогоди, кражби и други ризици и осигурување од последици на несреќен случај (незгода) со стандардно учество од околу 9% од бруто премијата кај неживотно осигурување.

График 8.4. Полисирана бруто премија по друштва за осигурување - неживот за периодот 01.01.2008 - 31.12.2008 година

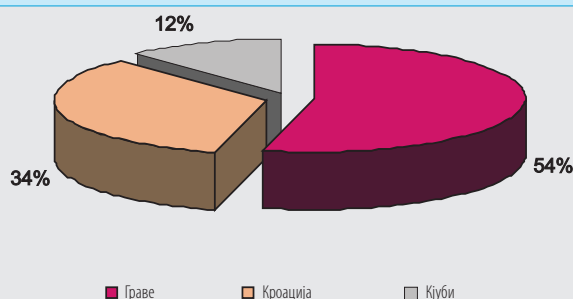

Пазарната концентрација мерена според учеството на петте водечки друштва за неживотно осигурување во бруто полисираната премија на пазарот во период 01.01.2008-31.12.2008 година, истите учествуваат со 76,5%.

Во 2008 година друштвата за осигурување издале 943.225 полиси за осигурување, од кои 19.415 (односно 2,1% од вкупно издадените) се полиси за осигурување на живот, сите на физички лица - резиденти. Во рамки на неживотно осигурување најголемо е учеството на полисите за осигурување од автомобилска одговорност, или вкупно 452.228 издадени полиси во наведениот период, потоа следува осигурување од последици на несреќен случај – незгода со 149.792 издадени полиси и осигурување на туристичка помош 186.233.

Осигурителниот сектор се карактеризира со релативно висока стапка на пазарна концентрација, која сеуште покажува тренд на опаѓање, што најмногу се должи на зголемување на пазарната конкуренција. Индикаторот ЦР5 пресметан во однос на вкупната бруто премија на крајот на четвртиот квартал 2008 година изнесува 73,85%, што во однос на истиот период лани претставува намалување од 5,2%.

График 8.5. Полисирана бруто премија по друштва за осигурување на живот за периодот 01.01.2008 - 31.12.2008 година

Извор: МФ

Во 2008 година, 8 осигурителни брокерски друштва работеа на осигурителниот пазар, посредувајќи во сите класи на осигурување. Приходите од основната дејност на осигурителните брокерски друштва на крајот на 2008 година изнесуваат 143.012.000 илјади денари и бележат раст од 80% во однос на 2007 година (приходите за 2007 година изнесуваат 114,9 милиони денари). Три осигурителни брокерски друштва имаат доминантно учество на пазарот. Осигурителните брокерски друштва учествуваат со 11% од вкупниот број на продадени полиси во текот на 2008 година.

На крајот на 2008 година, вкупниот капитал на осигурителните брокерски друштва изнесуваше 34.700 илјади денари. Во структурата на капиталот учеството на странски правни лица е 36,1%, а 7,9% на странски физички лица. Додека домашните физички лица учествуваат во вкупниот капитал на осигурителните брокерски друштва со 56%.

За разлика од осигурителните посредници (брокери), застапниците во осигурувањето (агентите) се лиценцирани субјекти, кои во име и за сметка на друштвото за осигурување склучуваат договори и тоа за производи кои не се конкурираат. Во текот на 2008 година, Министерството за финансии лиценцираше вкупно 1025 застапници - физички лица и 5 (пет) друштва за застапување во осигурувањето - правни лица.

8.6. ЛИЗИНГ

Пазарот на финансиски лизинг бележи тренд на постојан пораст кај сите параметри во континуитет во последните години ¹⁷. На 31.12.2008 година бројот на активни лизинг компании изнесува 8, што претставува зголемување за 4 друштва во однос на 2007 година. Учеството на друштвата за лизинг во вкупните средства на финансиските институции, како и во БДП е под 2%, што укажува на нивна маргинална улога на пазарот.

Вкупната актива на активните лизинг друштва на крајот на 2008 година изнесуваше 8.623 милиони денари и истата во однос на 2007 година е зголемена за околу 40%, што се должи на влезот на четирите нови друштва на пазарот за финансиски лизинг во текот на 2008 година. Вкупниот капитал на лизинг друштвата на крајот од 2008 година изнесува 226 милиони денари и не претставува значителна промена во однос на 2007 година, кога капиталот изнесуваше 222 милиони денари.

Во 2008 година, вкупниот број на активни договори за финансиски лизинг изнесуваше 9.434 договори со вкупна вредност од 10.129 милиони денари, што во однос на 2007 година претставува зголемување за 21% и 22%, соодветно.

¹⁷ Дадените податоци се врз основа на неревидирани извештаи на лизинг друштвата

Активностите на лизинг друштвата во Република Македонија се главно фокусирани на вршење активности на лизинг на движни предмети, пред сè, на лесни возила. Во овој момент главниот предизвик пред лизинг друштвата е проширување на листата на предмети на лизинг договорите и поттикнување на развојот на секундарниот пазар за користена опрема, што би дејствувало во прилог на намалување на ризикот на лизинг друштвата при препродажба на опремата.

9. СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР

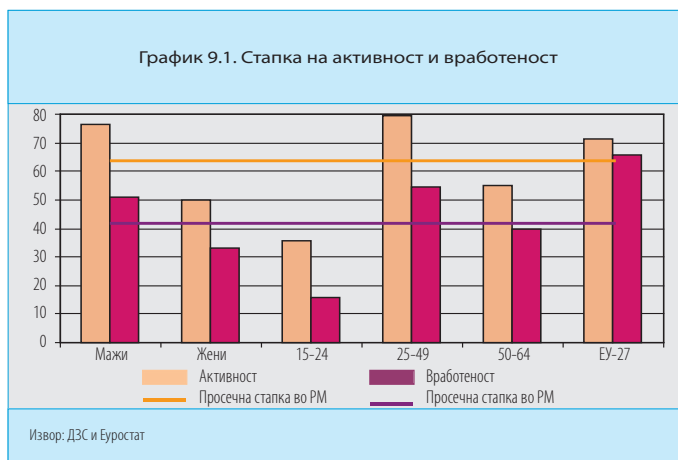
9.1. ПАЗАР НА РАБОТНА СИЛА

Движењата на пазарот на работна сила во 2008 година покажуваат зголемена активност на населението, зголемување на вработеноста и намалување на невработеноста. Стапката на активност во 2008 година изнесува 63,5%, стапката на вработеност се зголеми на 41,9%, додека стапката на невработеност се намали на 34%.

9.1.1. АКТИВНОСТ

Стапката на *активност* во 2008 година изнесува 63,5% (види График 9.1.), што претставува зголемување за 0,7 п.п. во однос на 2007 година. Споредено со просекот на ЕУ-27¹⁸, стапката на активност во Република Македонија е пониска од истата на ЕУ-27 за 7,9 п.п.. Овој јаз е намален во однос на 2007 година, кога истиот изнесуваше 8,1 п.п..

Анализирано според половата структура, стапката на активност на мажите е повисока во однос на стапката на активност на жените. Тоа се должи, пред се, на сеуште традиционалната улога на жените во семејството, особено во некои етнички средини, како и ниските нивоа на образование и квалификации на жените во руралните средини. Половиот јаз во активност е зголемен за 2 п.п. во однос на 2007 година и изнесува 26,4 п.п., што претставува висока вредност во споредба со просекот на ЕУ-27 кој изнесува 13,8 п.п.. Зголемувањето на половиот јаз во активност е резултат на зголемување на стапката на активност кај мажите, која оваа година изнесува 76,6%, додека стапката на активност на жените е на речиси исто ниво како и во претходната година.

Доколку активност се анализира од аспект на возрасните групи, најниска стапка на активност се забележува кај најмладата возрасна група (15-24 години), која во 2008 година е на ниво од 35,9% и не покажува промени во однос на претходната година. Ниската активност на оваа група

18 При споредбата на стапките на активност и вработеност по сите основи со останатите земји, заради конзистентност, користени се податоците за четвртиот квартал 2008 година

е вообичаена и произлегува од одложувањето на влезот на пазарот на труд на младите лица. Младите се почесто решаваат да го продолжат своето образование, очекувајќи дека тоа ќе им обезбеди повеќе и подобри можности за вработување, како и повисока плата.

Промена во стапката на активност се забележува кај лицата на возраст од 50-64 години, каде стапката на активност е зголемена за 2 п.п., додека кај останатите возрасни групи не се забележуваат позначајни промени.

9.1.2. Вработеност

Во 2008 година, на нето основа, креирани се нови 19.279 работни места, што претставува раст на вработеноста за 3,3% во однос на 2007 година. Така, бројот на вработени во 2008 година изнесува 41,9% од работоспособното население, што претставува зголемување на стапката на вработеност за 1,2 п.п. споредено со претходната година. И покрај охрабрувачките движења, Република Македонија значително заостанува во однос на просечната стапка на вработеност на ЕУ-27, која е повисока за 23,8 п.п. (види График 9.1.).

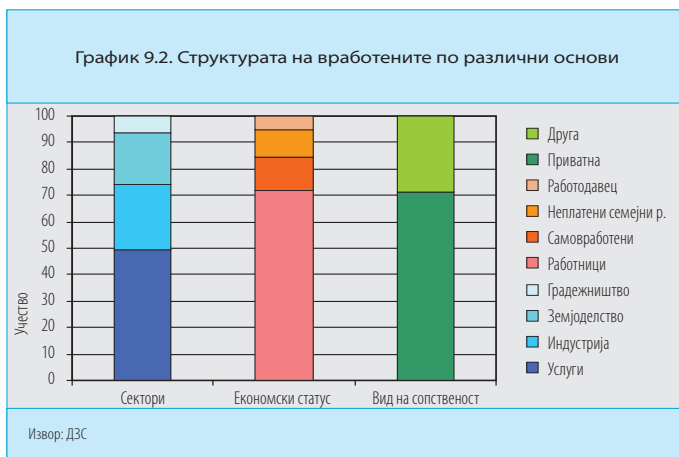
Кај вработеноста, исто како и кај активната, повторно се забележува релативно висок полов јаз. Имено, стапката на вработеност на мажите е повисока од стапката на вработеност на жените. Половиот јаз на вработеноста во 2008 година изнесува 17,8 п.п. и е на приближно исто ниво како и во 2007 година. Истиот е повисок за 4,6 п.п. од просекот на ЕУ-27.

Стапката на вработеност кај најмладата возрасна група (15-25 години) е многу ниска и изнесува 15,7%. Таа покажува незначителен пораст од 0,5 п.п. во однос на 2007 година. Ова упатува на неповолна положба во која се наоѓаат младите луѓе, односно на тешкотии при наоѓањето прва работа. Кај примарната возрасна група (25-49) стапката на вработеност изнесува 54,3%, односно се забележува зголемување во однос на 2007 година од 1,3 п.п., додека кај лицата на возраст помеѓу 50 и 64 години стапката на вработеност е 39,5% и е повисока за 1,7 п.п. во однос на 2007 година.

Од вкупниот број на вработени лица најголем дел, односно 56,5% се со средно образование, и претставуваат 66,9% од активното население. Лицата со вишо и повисоко образование, сепак,

имаат највисока стапка на вработеност (78,6% од активното население), додека за лицата со основно образование и помалку истата стапка изнесува 58,8%, што претставува учество од 25,4% во вкупниот број на вработени лица. Од ова се гледа дека со порастот на образовното ниво се зголемуваат можностите за вработување. Врз основа на податоци од 2007 година пресметано е дека веројатноста за наоѓање работа на лицата со средно (четиригодишно) образование е повисока за 11,6% во однос на лицата со основно образование, при непроменети останати услови. За лицата со вишо

График 9.2. Структурата на вработените по различни основи

образование веројатноста за изнаоѓање работа во однос на лицата со основно образование е повисока за 17,2%, додека кај лицата со високо образование процентот изнесува 21,6% (Lehmann, 2008).

Работните места, на нето основа, беа креирани од приватниот сектор, каде бројот на вработени се зголеми за 6,8%, додека во останатиот дел од економијата имаше пад на вработеноста за 4,9%. Ова придонесе за зголемување на односот (2,5 : 1) помеѓу вработените во приватниот сектор и остатокот од економијата (види учество на График 9.2.).

Структурата на вработеност по сектори, во Република Македонија во 2008 година покажува промени во насока на зголемување на учеството на вработените во примарниот сектор. Вработеноста во примарниот сектор бележи пораст од 11,2% во однос на претходната година, со што учеството е зголемено на 19,7% (види График 9.2.). Во секторот услуги, како најголем „работодавач“ (учество од 49,1%), беше забележано зголемување на бројот на вработени за 0,4%. Вработеноста во секторите индустрија (раст од 2,9%) и градежништво (раст од 3,6%) е на исто ниво како и во 2007 година, односно 24,8% и 6,5%, соодветно.

Од аспект на економскиот статус, најголем раст на вработеноста се забележува во категоријата самовработени, за 10,6%, со што учеството во вкупниот број на вработени се зголеми на 12,9% (види График 9.2.) Ваквото зголемување на бројот на самовработени се должи и на активните политики на пазарот на труд, каде со програмата на кредитирање за самовработување беа опфатени околу 2000 лица, за што беа потрошени средства од околу 0,6% од БДП. Зголемување на учеството имаше и во категоријата неплатени семејни работници, каде бројот е повисок за 5%. Во категоријата работници имаше раст од 2,5%, додека бројот на работодавачи е понизок за 7,9%.

9.1.3. Невработеност¹⁹

Стапката на *невработеност* континуирано се намалува, иако останува на неприфатливо високо ниво. Во 2008 година, истата изнесува 34,0%, и е пониска за 1,2 п.п. споредено со 2007 година. Без разлика на големината на неформалната економија во Република Македонија, стапката на невработеност е значително повисока споредено со земјите од ЕУ, но и со земјите од регионот.

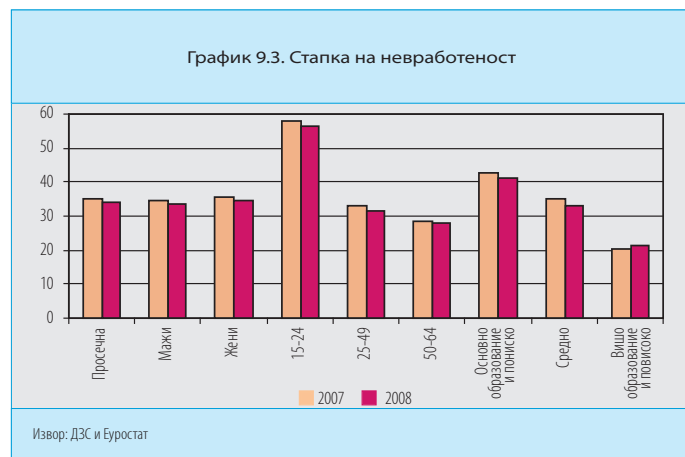
Стапката на невработеност е повисока за женската популација (34,4%), но оваа стапка истовремено бележи поголем пад во однос на невработената машка популација. Со ова се стеснува половиот јаз, кој изнесува 0,6 п.п., и е речиси идентичен со ЕУ.

Стапката на невработеност е највисока за младата работна сила на возраст од 15-24 години, (види График 9.3.) која е за 1,7 пати повисока од просечната, а бележи пад од 1,3 п.п. во однос на 2007 година. Значителен пад на невработеноста (од 3,3%) се забележува и кај примарната возрасна група (25-49 години), што придонесе стапката на невработеност да падне за 1,3 п.п. Стапката на невработеност за возрасната група од 50-64 години се намали за 0,5 п.п. и е најниска во рамките на возрасните категории.

При половата анализа на возрасните групи, стапката на невработеност кај машкото население за возрасната група од 15-24 години забележува најголем пад споредено со женското население, со што

¹⁹ Податоците за ЕУ-27 се за третиот квартал 2008

половиот јаз е зголемен на 1,6 п.п.²⁰, додека за возрасната група од 25-49 години женското население регистрира најголем пад на стапката на невработеност, така што половиот јаз е намален на 1,7 п.п. За најстарата возрасна група, кај мажите се забележува значителен пад, додека кај жените има раст на стапката на невработеност. И покрај тоа невработеноста е повисока кај машкото население, а јазот е намален на 3,6 п.п..

Стапката на невработеност за ниско образованите лица во 2008 година се намалува и изнесува (41,2%), односно за околу 22% е повисока од националниот просек. Имено, лицата кои завршиле само основно образование имаат поголема веројатност да бидат невработени од оние со средно образование, и особено во споредба со оние со високо образование. Така, стапката на невработеност за лицата со високо образование е најниска (21,4%), со тоа што во 2008 година истата е повисока за 0,9 п.п. од 2007 година.

Важна карактеристика на пазарот за работна сила е долгорочната невработеност, односно невработеност подолга од една година. Според податоците од АВРМ, се забележува намалување на стапката на долгорочна невработеност, која во декември 2008 година изнесува 82,1%, и претставува благ пад од 0,4 п.п. споредено со декември 2007 година. Освен тоа, 30,8% од регистрираните невработени лица се во регистарот осум години и повеќе, што претставува раст од 0,8 п.п. споредено со претходната година.

9.2. АНАЛИЗА НА ПОЛИТИКАТА НА ПЛАТИ И ПЕНЗИИ

Економскиот раст во земјата беше придружен и со раст на вработеноста, продуктивноста, но и со пораст на платите. Номиналниот раст на просечната нето плата во 2008 година изнесуваше 10,4% и достигна 16.095 денари по вработен. Повисокиот раст на општото ниво на цени услови реалниот раст на платите да изнесува 1,9%. Најголемо номинално зголемување на нето платите се забележа во јавниот сектор, при што здравството и социјалната работа регистрира највисок раст од 14%, јавна управа и одбрана од 13%, додека во образованието растот изнесува 10,2%. Растот на платите во јавниот сектор беше следен и со раст на платите во приватниот сектор, при што платите најмногу се зголемија во градежништвото, за 12,3%, во угостителството и транспортот за 10,2%, додека во индустријата за 8,4%. Просечната нето плата беше највисока во секторот финансиско посредување (97% над просекот во земјата), додека најниска плата беше регистрирана во примарниот сектор (33,7% под просечната плата).

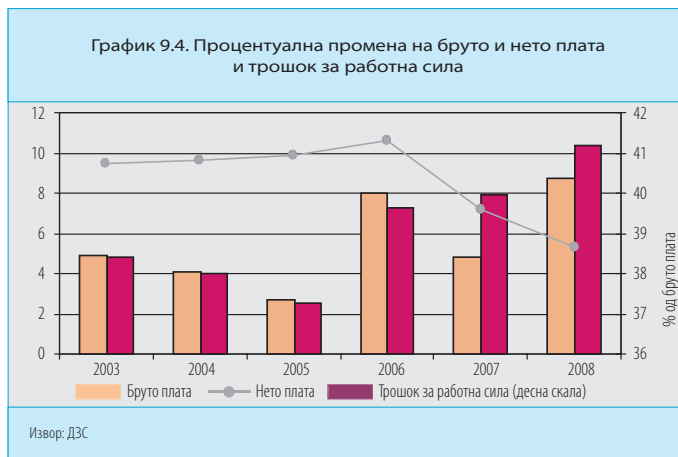
Бруто платите не го следеа темпото на раст на нето платите, при што, како главна причина може да се наведе намалениот персонален данок на доход, кој главно се рефлектира во зголемена нето

²⁰ Стапката на невработеност кај жените е повисока

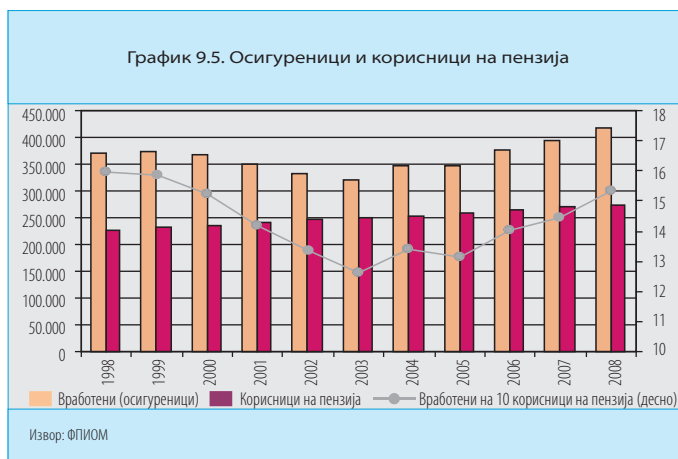
плата наспроти непроменета бруто плата. Имено, ова придонесе за намалување на разликата меѓу бруто и нето платата на 38,6% од бруто платата, што претставува пад од 1 п.п. споредено со 2007 година (види График 9.4.).

Процентот на вработени кои не примиле плата е намален на 7,5% на крајот на 2008 година, и претставува пад од 3,1 п.п. споредено со декември 2007 година.

Пензиите во 2008 година се зголемуваа со поголема динамика од порастот на платите. Просечната пензија е повисока за 18,1% споредено со претходната година и изнесува 9.192 денари. Ваквото зголемување се должи на релативно повисоките трошоци на живот во 2008 година, кои заедно со порастот на просечната нето плата претставуваат основа за усогласување на порастот на пензиите, и дискрејциското зголемување на пензиите од страна на Владата. Според тоа, односот на просечната пензија со просечната нето плата изнесува 57,1%, што претставува зголемување од 3,7 п.п. споредено со истиот однос од 2007 година.

Бројот на корисници на пензии продолжи да се зголемува и во 2008 година, така што во декември достигна 273.281 корисник, што претставува 895 корисници на пензии повеќе споредено со декември 2007 година. Од нив 54,8% се корисници на старосни пензии, 27,5% користат семејна пензија, додека 17,8% се корисници на инвалидска пензија. Според податоците од ФПИОМ, бројот на корисници на пензии на 1000 пријавени осигуреници на придонесот за пензиско и инвалидско осигурување изнесува 605, и се (подобрува) намалува за 5,7% во однос на претходната година. Меѓутоа, оваа пропорција е (652 корисници на пензии) за 7,8% повисока ако се исклучат пријавените лица кои не платиле придонеси.

Вкупните расходи за пензии се за 12,2% повисоки споредено со претходната година. Притоа, изразено како процент од социјалните трансфери на владиниот Буџет, расходите за пензии изнесуваат 51%, што е пониско за 1,6 п.п. споредено со 2007 година.

9.3. СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Во 2008 година 4,9% од социјалните трансфери на владиниот Буџет беа издвоени за социјална помош. Според податоците од Министерството за труд и социјална политика 55,8% од овие средства беа наменети за социјална парична помош.

Во декември 2008 година бројот на корисници на социјална парична помош изнесуваше 55.105 домаќинства, што претставува намалување од приближно 15% споредено со декември 2007 година. Исплатите по основ на туѓа нега имаат учество од 34,7%, и се повисоки за 18,5%. Бројот на корисници по ова право во декември 2008 година е повисок за 19,1% споредено со декември 2007 година. Бројот на корисници на постојана парична помош е зголемен за 2,7% на иста споредбена основа, додека износот на исплатени средства во 2008 година е зголемен за 11,7% и претставуваат 7,6% од исплатите по сите основи. Исплатите по основ на здравствена заштита се повисоки за 11,4% и учествуваат со 1,9% во вкупните исплати. Притоа, бројот на корисници во декември 2008 година е намален за 1,4% во однос на декември 2007 година.

АНЕКС ТАБЕЛИ

А. РЕАЛЕН СЕКТОР

Табела А.1. Основни макроекономски индикатори

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
РЕАЛЕН СЕКТОР									
Население	2.026.000	2.035.000	2.020.000	2.027.000	2.032.544	2.036.855	2.040.228	2.044.308	2.048.397
Бруто домашен производ									
- стапка на реален раст	4,5	-4,5	0,9	2,8	4,1	4,1	4,0	5,9	5,0
- тековни цени (во милиони денари)	236.390	233.841	243.970	251.486	265.257	286.620	310.932	353.786	398.640
- милиони САД долари (номинален)	3.588	3.437	3.769	4.631	5.368	5.815	6.373	7.911	9.522
- милиони САД долари (PARE методологија)	3.899	3.723	3.872	4.119	4.298	4.534	4.892	5.407	-
- милиони ЕУР (номинален)	3.893	3.839	4.001	4.105	4.325	4.676	5.082	5.782	6.507
БДП по жител (во денари)	116.678	114.910	120.777	124.068	130.505	140.717	152.401	173.059	194.611
БДП по жител (во долари)	1.771	1.689	1.866	2.285	2.641	2.855	3.124	3.870	4.649
БДП по жител (во евра)	1.921	1.886	1.981	2.025	2.128	2.296	2.491	2.829	3.177
Бруто инвестиции (% од БДП)	21,4	19,1	20,6	20,0	21,9	20,8	21,9	24,2	27,7
Индустрија	3,5	10,1	-5,3	4,7	-12,7	7,0	2,6	3,7	5,5
Инфлација (трошоци на живот, просек)	5,8	5,5	1,8	1,2	-0,4	0,5	3,2	2,3	8,3
БДП Дефлатор	8,2	3,6	3,4	0,3	1,3	3,8	4,4	7,4	7,3
НАДВОРЕШЕН СЕКТОР									
Извоз (f.o.b.), милиони ЕУР				1203,2	1345,0	1642,9	1902,6	2441,5	2684,2
Увоз (f.o.b.), милиони ЕУР				1956,2	2259,3	2501,4	2923,1	3616,27	4420,9
Трговски биланс (милиони ЕУР)				-753,0	-914,3	-858,5	-1020,4	-1174,8	-1736,7
Трговски биланс (f.o.b) (% од БДП)				-18,3	-21,1	-18,4	-20,1	-20,3	-26,7
Дефицит на тековната сметка (мил. ЕУР)				-168	-363	-121	-45	-415	-851
Дефицит на тековната сметка (% од БДП)				-4,1	-8,4	-2,6	-0,9	-7,2	-13,1
Странски директни инвестиции (мил.ЕУР)				100	261	77	346	506	413
- % од БДП				2,4	6,0	1,7	6,8	8,8	6,3
Извоз (f.o.b.) стапка на раст					11,8	22,2	15,8	28,3	9,9
Увоз (f.o.b) стапка на раст					15,5	10,7	16,9	23,7	22,2
Девизен курс денар/евро	60,7250	60,9133	60,9783	61,2639	61,3377	61,2958	61,1885	61,1838	61,2654
Девизен курс денар/долар	65,8856	68,0421	64,7341	54,3031	49,4105	49,2919	48,7854	44,7184	41,8646

ФИСКАЛЕН СЕКТОР													
(Општ владин буџет, во милиони денари)													
Вкупни приходи	86.583	80.503	86.254	84.167	88.176	100.877	104.044	119.609	136.412				
Вкупни расходи	80.678	95.349	99.808	86.760	88.169	100.219	105.744	117.441	140.265				
Суфицит / Дефицит	5.905	-14.846	-13.554	-2.593	7	658	-1.700	2.168	-3.853				
(Општ владин буџет, во % од БДП)													
Вкупни приходи	36,6	34,4	35,4	33,5	33,2	35,2	33,5	33,8	34,2				
Вкупни расходи	34,1	40,8	40,9	34,5	33,2	35,0	34,0	33,2	35,2				
Суфицит / Дефицит	2,5	-6,3	-5,6	-1,0	0,0	0,2	-0,5	0,6	-1,0				
Вкупен јавен долг (GFS методологија)	57,1	55,5	48,6	44,9	42,6	46,9	39,9	33,3	28,2				
СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР													
Нето плата													
- номинален пораст	5,5	3,5	6,9	4,8	4,0	4,0	7,3	7,9	10,4				
- реален пораст	-0,3	-2,0	5,1	3,6	4,4	3,5	4,1	5,6	1,9				
Бруто плата													
- номинален пораст	6,0	-0,4	6,4	4,9	4,1	2,7	8,0	4,8	8,7				
- реален пораст	0,2	-5,9	4,6	3,7	4,5	2,2	4,8	2,5	0,4				
Стапка на невработеност (ILO дефиниција)	32,2	30,5	31,9	36,7	37,2	37,3	36,0	34,9	33,8				
Пораст на вработеноста (во %)	0,8	9,0	-6,3	-2,9	-4,1	4,3	4,6	3,5	3,2				
Пораст на продуктивноста (во %)	3,7	-12,4	7,7	5,9	8,5	-0,1	-0,6	2,3	1,7				
Трошоци за единица работна сила					-3,7	2,3	5,4	0,1	-1,3				
МОНЕТАРЕН СЕКТОР													
номинални промени (крај на период)													
Нето-девизни средства	73,8	57,6	-19,1	5,3	4,7	30,3	20,4	1,6	-16,4				
Кредити на приватен сектор	17,2	7,3	12,7	15,8	18,7	20,5	30,5	39,1	34,7				
Готови пари во оптик	16,6	48,5	0,0	0,3	-0,1	2,0	12,2	10,7	-1,7				
M1	22,6	5,6	4,6	1,1	-1,1	7,5	17,1	31,7	13,4				
M2	29,4	61,9	-7,0	15,9	15,1	16,0	24,6	28,3	6,7				
M4	25,6	56,7		13,2	15,3	15,1	24,9	29,5	11,0				
Однос на девизните резерви спрема M1	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	2,3	2,6	2,2	1,7				

Б. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

Табела Б.1. Платен биланс на РМ (во милиони евра)

	2006	K1/2007	K2/2007	K3/2007	K4/2007	2007	K1/2008	K2/2008	K3/2008	K4/2008	2008
ТЕКОВНИ ТРАНСАКЦИИ											
Стоки, нето	-44,92	-20,28	-10,23	-52,85	-331,48	-414,83	-173,03	-210,10	-67,00	-400,98	-851,16
Извоз, f.o.b,	-1.020,43	-211,51	-208,16	-298,85	-456,30	-1.174,82	-370,99	-460,30	-416,20	-489,14	-1.736,67
Увоз, f.o.b,	1.902,65	558,65	641,75	605,12	635,94	2.441,45	611,59	735,80	745,20	591,60	2.684,20
Услуги, нето	-2.923,08	-770,16	-849,90	-903,97	-1.092,24	-3.616,27	-982,57	-1.196,14	-1.161,42	-1.080,74	-4.420,87
Доход, нето	22,15	-1,17	1,07	23,28	2,36	25,54	-0,80	-8,90	28,30	-18,66	-0,04
Од кој: камата, нето	-28,44	-31,66	-70,50	-99,05	-76,45	-277,67	23,20	0,00	-14,30	-102,33	-93,39
Тековни трансфери, нето	-19,36	-2,03	-5,09	-2,54	-8,27	-17,94	-5,76	-11,70	-10,20	-18,54	-46,19
Официјални	981,80	224,06	267,36	321,78	198,91	1.012,11	175,54	259,10	335,20	209,14	978,94
Приватни	58,73	8,59	17,06	10,70	-12,41	23,94	7,69	21,50	10,90	7,85	47,92
КАПИТАЛНА И ФИНАНСИСКА СМЕТКА											
Капитална сметка, нето	923,07	215,47	250,29	311,08	211,32	988,17	167,86	237,60	324,30	201,29	931,02
Капитални трансфери, нето	37,97	20,58	18,73	70,98	337,34	447,64	184,86	219,50	57,80	390,50	852,62
Официјални	-0,82	-0,73	2,03	4,29	-1,91	3,68	-0,99	-2,70	-0,60	-8,49	-12,84
Други	-0,82	-0,73	2,05	1,19	-1,28	1,23	-0,99	1,00	-0,60	-0,99	-1,64
Степки/распол, со нераспол., нефин. средства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Финансиска сметка, нето	-0,82	-0,73	2,05	1,19	-1,28	1,23	-0,99	1,00	-0,60	-0,99	-1,64
Директни инвестиции, нето	38,79	21,31	16,71	66,69	339,25	443,96	185,85	222,20	58,40	398,99	865,46
Портфолио инвестиции, нето	344,65	87,98	151,55	100,41	166,91	506,85	130,04	128,40	90,00	73,56	422,02
Други инвестиции, нето	73,13	20,51	45,64	28,01	20,22	114,39	-8,30	-11,20	-7,70	-23,45	-50,64
Трговски кредити, нето	-81,39	-92,45	-169,24	39,65	146,52	-75,52	56,09	128,50	103,80	154,08	442,44
Заем, нето	2,92	-38,05	-75,93	-0,95	85,95	-28,98	-14,61	63,10	-12,40	-11,50	24,62
Валутни и депозити, нето	-22,28	-42,14	-135,71	13,89	35,26	-128,70	-1,52	47,90	59,70	66,35	172,44
Од кои: монетарна власт, нето	-83,74	-16,78	20,22	12,80	-10,31	5,93	60,84	7,70	52,00	86,95	207,45
Комерцијални банки, нето	-5,74	-0,03	-0,04	-0,05	-0,05	-0,17	10,72	5,90	0,00	-0,52	16,04
Неселение, нето	-10,42	-3,82	41,16	26,88	4,23	68,45	47,23	9,20	41,00	137,20	234,62
Други, нето	-67,59	-12,93	-20,90	-14,03	-14,49	-62,34	2,89	-7,40	11,00	-49,73	-43,21
Бруто официјални резерви ("—" значи зголемување)	21,71	4,52	22,18	13,91	35,61	76,22	11,37	9,70	4,50	12,29	37,94
ГРЕШКИ И ПРОПУСТИ	-297,60	5,26	-11,25	-101,37	5,60	-101,76	8,03	-23,50	-127,60	194,79	51,64
	6,94	-0,31	-8,50	-18,14	-5,86	-32,81	-11,83	-9,30	9,20	10,48	-1,47

Табела Б.2. Надворешно трговска размена (во милиони евра)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*)	2008*)
Извоз	1.293	1.178	1.207	1.350	1.644	1.906	2.446	2.689
Увоз	1.893	2.105	2.038	2.353	2.604	2.987	3.795	4.643
Дефицит	-600	-1.027	-939	-1.007	-960	-1.081	-1.349	-1.954
Извоз	1.293	1.178	1.207	1.346	1.644	1.906	2.446	2.689
- редовен	672	621	666	831	1.115	1.402	1.845	2.000
- лон	621	558	541	515	529	504	601	689
Увоз	1.893	2.105	2.038	2.353	2.604	2.987	3.795	4.643
- редовен	1.461	1.700	1.644	1.986	2.230	2.617	3.374	4.153
- лон	432	405	393	368	375	371	421	490

*) Претходни податоци

Извор: ДЗС

Табела Б.3. Извоз и увоз по економски групации на земјите

во милиони евра	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*)	2008*)
ИЗВОЗ	1.293	1.178	1.207	1.314	1.644	1.906	2.446	2.689
Развиени земји	711	664	705	774	877	1.062	1.602	1.673
Европска Унија	668	635	687	768	871	1.053	1.594	1.599
ЕФТА	43	29	18	6	6	9	8	12
Други развиени земји	129	99	101	109	150	0	0	
Земји на Централна и Источна Европа и поранешен СССР	53	55	54	80	109	0	0	
Неразвиени земји	3	2	9	2	1	0	0	
Земји во развој	14	17	25	10	28	0	0	
Републики од поранешната (ФРЈ)	382	341	321	371	478	0	0	
Останати земји	2	1	2	2	2	0	0	
УВОЗ	1.893	2.105	2.038	2.353	2.604	2.987	3.795	4.643
Развиени земји	1.025	1.185	1.109	1.211	1.236	1.359	1.966	2.654
Европска Унија	995	1.152	1.083	1.173	1.184	1.310	1.881	2.236
ЕФТА	29	32	26	38	52	49	85	202
Други развиени земји	151	173	161	164	190	**)	**))	
Земји на Централна и Источна Европа и поранешен СССР	133	147	148	544	665	**))	**))	
Неразвиени земји	2	3	2	1	1	**))	**))	
Земји во развој	98	115	117	172	217	**))	**))	
Републики од поранешната (ФРЈ)	233	268	254	262	292	**))	**))	
Останати земји	0	0	0	0	0	**))	**))	

*) Претходни податоци

**) Заради промената на групациите на земјите и методологијата на пресметување податоците за 2006 и 2007 година не се споредливи со тие од претходните години

Извор: ДЗС

Табела Б.4. Извоз и увоз по поважни земји

	- во милиони евра										- структура во %									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*)	2008*)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*)	2008*)	2001	2002	2003	2004
ИЗВОЗ	1.293	1.178	1.207	1.314	1.644	1.906	2.446	2.689	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
Од тоа:									82,5	82,2	78,4	80,9	78,5	80,3	74,7	78,8				
Србија	298	259	242	279	371	442	465	631	23,0	22,0	20,0	21,2	22,6	23,2	19,0	23,5				
Германија	266	248	247	254	292	298	352	381	20,6	21,1	20,5	19,3	17,8	15,6	14,4	14,2				
Италија	101	87	84	107	136	188	252	219	7,8	7,4	7,0	8,1	8,3	9,9	10,3	8,1				
Грција	113	123	159	183	251	286	306	357	8,7	10,4	13,2	13,9	15,3	15,0	12,5	13,3				
САД	111	81	63	58	36	18	37	8	8,6	6,9	5,2	4,4	2,2	0,9	1,5	0,3				
Хрватска	65	62	58	65	65	98	118	156	5,0	5,3	4,8	4,9	4,0	5,1	4,8	5,8				
Холандија	51	47	41	38	36	44	52	47	3,9	4,0	3,4	2,9	2,2	2,3	2,1	1,7				
Бугарија	23	23	22	41	62	103	176	254	1,8	2,0	1,8	3,1	3,8	5,4	7,2	9,4				
Словенија	23	23	18	22	25	33	50	44	1,8	2,0	1,5	1,7	1,5	1,7	2,0	1,6				
Русија	16	15	12	16	17	20	18	23	1,2	1,3	1,0	1,2	1,0	1,0	0,7	0,9				
УВОЗ	1.893	2.105	2.038	2.353	2.604	2.987	3.795	4.643	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
Од тоа:									68,9	68,8	68,2	65,6	63,4	62,5	56,8	56,4				
Германија	240	299	268	295	270	293	381	444	12,7	14,2	13,2	12,5	10,4	9,8	10,0	9,6				
Србија	177	195	188	196	212	224	324	361	9,4	9,3	9,2	8,3	8,1	7,5	8,5	7,8				
Грција	206	250	268	227	239	254	301	346	10,9	11,9	13,2	9,6	9,2	8,5	7,9	7,5				
Италија	120	125	108	135	156	180	220	260	6,3	5,9	5,3	5,7	6,0	6,0	5,8	5,6				
Русија	155	132	156	271	343	452	467	624	8,2	6,3	7,7	11,5	13,2	15,1	12,3	13,4				
САД	57	62	50	38	36	41	57	67	3,0	2,9	2,5	1,6	1,4	1,4	1,5	1,4				
Словенија	132	136	122	113	103	103	112	138	7,0	6,5	6,0	4,8	4,0	3,4	3,0	3,0				
Бугарија	115	136	132	169	188	198	194	222	6,1	6,5	6,5	7,2	7,2	6,6	5,1	4,8				
Хрватска	52	58	55	53	61	62	80	94	2,7	2,8	2,7	2,3	2,3	2,1	2,1	2,0				
Холандија	51	55	43	46	43	59	21	64	2,7	2,6	2,1	2,0	1,7	2,0	0,6	1,4				

*) Претходни податоци

Извор: ДЗС

Табела Б.5. Извоз и увоз по економска намена

во милиони евра	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*)	2008*)
ИЗВОЗ	1.293	1.178	1.207	1.346	1.644	1.906	2.446	2.689
Материјали за репродукција	640	540	590	654	893	1.105	1.511	1.639
Средства за работа	32	29	20	25	32	40	55	91
Стоки за широка потрошувачка	619	606	596	665	718	758	880	958
Нераспределено	1	2	1	1	1	1	0	1
УВОЗ	1.893	2.105	2.038	2.353	2.604	2.987	3.795	4.643
Материјали за репродукција	1.256	1.337	1.320	1.529	1.691	1.946	2.461	2.986
Средства за работа	234	267	252	251	280	333	462	643
Стоки за широка потрошувачка	397	497	463	570	631	704	867	1.011
Нераспределено	5	4	2	2	2	3	3	4

*) Претходни податоци

Извор: ДЗС

Табела Б.6. Извоз и увоз по степен на обработка

во милиони евра	2001	2002	2003	2004	2005	2006)	2007*)	2008*)
ИЗВОЗ	1.293	1.178	1.207	1.346	1.644	1.906	2.446	2.689
Необработени производи	104	123	122	114	174	209	234	305
Производи од обична преработка	392	341	403	482	678	860	1.224	1.923
Производи од висока преработка	660	711	680	747	790	834	988	1.603
Нераспределено	1	2	1	1	1	1	0	1
УВОЗ	1.893	2.105	2.038	2.354	2.604	2.987	3.795	4.643
Необработени производи	235,8	214	275	319	464	598	696	881
Производи од обична преработка	369,7	471	409	643	734	818	1.139	1.408
Производи од висока преработка	1.281,2	1.416	1.350	1.389	1.404	1.568	1.956	2.351
Нераспределено	6	4	2	2	2	3	3	3

*) Претходни податоци

Извор: ДЗС

Табела Б.7. Бруто надворешен долг – состојба													
во милиони евра	31.12.2004	31.12.2005	31.12.2006	31.03.2007	30.06.2007	30.09.2007	31.12.2007	31.03.2008	30.06.2008	30.09.2008	31.12.2008		
1. ДРЖАВЕН СЕКТОР	1.016,46	1.282,82	1.065,56	1.001,67	890,41	878,95	897,71	883,06	882,64	880,13	902,83		
1.1 Краткорочен	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	7,64	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.1.1. Инструменти на пазарот на пари	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.1.2. Заеми	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,63	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.1.3. Комерцијални кредити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.1.4. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Достасани неплатени обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Останато	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.2 Долгорочни обврски	1.016,45	1.282,82	1.065,56	1.001,67	890,41	871,31	897,71	883,06	882,64	880,13	902,83		
1.2.1. Обврзници	23,25	187,47	190,38	189,58	183,40	176,85	170,49	164,85	155,20	143,61	131,62		
1.2.2. Заеми	993,20	1.095,36	875,19	812,09	707,01	694,46	727,22	718,21	727,44	736,52	771,22		
1.2.3. Комерцијални кредити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
1.2.4. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2. МОНЕТАРНА ВЛАСТ (НБРМ)	45,97	52,66	42,39	38,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.1 Краткорочен	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.1.1. Инструменти на пазарот на пари	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.1.2. Заеми	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.1.3. Валутни и депозити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.1.4. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Достасани неплатени обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Останато	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.2 Долгорочен	45,97	52,66	42,39	38,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.2.1. Обврзници	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.2.2. Заеми	45,97	52,66	42,39	38,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.2.2.1. Валутни и депозити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
2.2.4. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
3. БАНКАРСКИ СЕКТОР	123,24	192,02	269,88	266,66	312,89	340,64	387,85	346,15	358,89	389,57	384,05		
3.1 Краткорочен	67,32	81,41	115,44	111,11	144,82	165,31	178,12	142,31	138,83	173,32	171,33		
3.1.1. Инструменти на пазарот на пари	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
3.1.2. Заеми	7,04	1,30	0,00	24,22	30,76	41,67	16,50	10,72	10,00	10,00	0,00		
3.1.3. Валутни и депозити	51,71	69,46	104,70	77,56	104,54	114,30	152,26	124,29	121,28	154,87	162,46		

3.1.4. Останати обврски	8,57	10,66	10,74	9,33	9,51	9,34	9,36	7,29	7,55	8,45	8,87
Достасани неплатени обврски	8,57	10,66	10,74	9,33	9,51	9,34	9,36	7,29	7,55	8,45	8,87
Останато	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3.2. Долгорочен	55,93	110,60	154,44	155,55	168,07	175,33	209,73	203,84	220,06	216,25	212,72
3.2.1. Обврзници	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3.2.2. Заеми	55,79	106,40	146,31	147,36	159,90	166,87	199,81	189,02	206,48	203,21	201,14
3.2.3. Валутни и депозити	0,14	4,20	8,13	8,20	8,17	8,47	9,92	14,82	13,58	13,04	11,58
3.2.4. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4. ОСТАНТИ СЕКТОРИ	600,40	721,01	786,69	1,024,59	1,032,59	1,077,01	1,115,71	1,087,00	1,227,25	1,346,80	1,382,45
4.1. Краткорочен	370,02	475,84	435,42	618,37	635,38	668,16	727,89	676,47	787,25	826,04	823,45
4.1.1. Инструменти на пазарот на пари	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.1.2. Заеми	4,78	53,03	11,65	27,83	23,26	38,13	39,32	24,25	21,05	21,49	28,54
4.1.3. Валутни и депозити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.1.4. Комерцијални кредити	322,58	362,86	349,59	535,48	535,19	554,89	567,07	552,25	663,18	696,92	672,16
4.1.5. Останати обврски	42,66	59,95	74,17	55,06	76,93	75,15	121,50	99,97	103,02	107,64	122,75
Достасани неплатени обврски	42,66	58,40	74,17	55,06	76,93	75,15	121,50	99,97	103,02	107,64	122,75
Останато	0,00	1,54	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.2. Долгорочен	230,39	245,18	351,27	406,22	397,21	408,85	387,81	410,54	440,00	520,75	559,00
4.2.1. Обврзници	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.2.2. Заеми	207,63	234,14	331,68	387,03	380,59	393,50	372,92	394,90	421,44	500,95	535,37
4.2.3. Валутни и депозити	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.2.4. Комерцијални кредити	22,76	11,04	19,59	19,19	16,62	14,99	14,54	15,28	18,20	19,44	23,27
4.2.5. Останати обврски	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,36	0,36	0,36	0,36	0,36	0,36
5. ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ: Заеми меѓу поврзани субјекти	284,52	269,57	329,30	305,50	376,15	371,37	430,77	521,02	612,70	626,08	649,07
5.1. Обврски кон директно инвестирани субјекти	3,70	5,68	13,16	7,54	7,06	6,95	6,11	6,11	6,11	6,11	6,11
5.2. Обврски кон директните инвеститори	280,82	263,89	316,14	297,96	369,09	364,42	424,66	514,91	606,59	619,97	642,96
БРУТО НАДВОРЕШЕН ДОЛГ	2,070,61	2,518,09	2,493,83	2,636,51	2,612,03	2,667,96	2,832,04	2,837,23	3,081,49	3,242,58	3,318,40
Меморандум ставки											
Јавен долг	1,201,88	1,477,78	1,260,77	1,187,76	1,046,18	1,028,80	1,048,34	1,027,99	1,036,09	1,038,68	1,097,29
Приватен долг	868,73	1,040,31	1,233,06	1,448,76	1,565,85	1,639,16	1,783,70	1,809,24	2,045,40	2,203,90	2,221,11

Извор: ДЗС

В. ФИСКАЛЕН СЕКТОР

Табела В.1. Општ владин буџет											
во милиони денари	K1 2007	K2 2007	K3 2007	K4 2007	Вкупно 2007	K1 2008	K2 2008	K3 2008	K4 2008	Вкупно 2008	
ВКУПНИ ПРИХОДИ											
Даночни приходи и придонеси	26.445	27.882	32.599	32.683	119.609	33.134	31.688	37.092	34.498	136.412	
Даночни приходи (Сметка за сопствени приходи)	23.478	24.648	26.586	28.507	103.219	28.002	28.105	29.330	29.705	115.142	
Даноци	59	45	46	97	247	135	31	66	63	295	
Персонален данок на доход	15.755	16.514	18.282	18.964	69.515	19.046	19.006	19.659	18.848	76.559	
Данок на добивка	1.844	2.006	2.220	2.823	8.893	2.075	2.134	1.988	2.498	8.695	
ДДВ	2.035	1.237	1.278	1.348	5.898	2.823	2.075	1.748	1.934	8.580	
Акцизи	7.106	8.150	8.968	8.738	32.962	8.857	9.145	9.697	8.474	36.173	
Увозни давачки	2.780	3.234	3.788	3.463	13.265	3.291	3.389	3.870	3.726	14.276	
Други даноци	1.502	1.380	1.403	1.914	6.199	1.320	1.675	1.666	1.614	6.275	
Придонеси	488	507	625	678	2.298	680	588	690	602	2.560	
Фонд за ПИОМ	7.664	8.089	8.258	9.446	33.457	8.821	9.068	9.605	10.794	38.288	
Агенција за вработување	4.971	5.219	5.444	6.302	21.936	5.954	6.024	6.481	7.127	25.586	
Фонд за здравство	343	364	372	444	1.523	416	425	436	552	1.829	
Неданочни приходи	2.350	2.506	2.442	2.700	9.998	2.451	2.619	2.688	3.115	10.873	
Неданочни приходи (Сметка за сопствени приходи)	2.521	2.844	5.517	3.080	13.962	4.552	3.034	7.207	3.570	18.363	
Профит од јавни финансиски институции	1.501	1.455	1.286	1.670	5.912	1.882	1.543	1.782	1.971	7.178	
Административни такси	72	368	3.032	60	3.532	1.338	46	3.839	315	5.538	
Партиципација за здравствени услуги	419	384	406	474	1.683	472	452	456	476	1.856	
Други административни такси	70	78	81	138	367	121	119	83	67	390	
Други неданочни приходи	72	68	67	117	324	121	143	127	170	561	
Надоместоци за Фондот за патишта	78	72	220	157	527	147	179	406	165	897	
Капитални приходи	309	419	425	464	1.617	471	552	514	406	1.943	
Странски донации	167	151	301	778	1.397	336	283	373	398	1.390	
Приход од отплата на заеми	259	200	180	267	906	191	237	162	737	1.327	
ВКУПНИ РАСХОДИ	20	39	15	51	125	53	29	20	88	190	
Тековни трошоци	24.144	25.968	26.376	40.948	117.436	28.875	31.946	30.711	48.733	140.265	
Плати и надоместоци	23.038	24.296	23.995	32.366	103.695	26.275	28.500	27.734	37.692	120.201	
Стоки и услуги	6.025	6.112	5.940	5.530	23.607	5.221	4.971	4.879	5.757	20.828	
Трансфери	2.739	3.074	3.138	5.862	14.813	3.166	4.076	3.725	7.782	18.749	
	13.715	14.235	14.545	19.906	62.401	17.469	18.771	18.743	22.997	77.980	

Трансфери (Сметка за сопствени приходи)	191	164	106	176	637	320	452	326	185	1.283
Социјални трансфери	12.336	12.449	12.769	12.437	49.991	13.948	14.275	14.453	15.528	58.104
Фонд за ПИОМ	6.880	6.968	7.066	7.271	28.185	7.792	8.163	8.513	8.898	33.366
Агенција за вработување	417	437	411	389	1.654	368	407	386	465	1.626
Социјална помош	1.026	876	1.118	1.027	4.047	1.004	1.022	986	978	3.990
Структурни реформи	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Реформи на јавната администрација	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Здравствена заштита	4.013	4.168	4.174	3.750	16.105	4.684	4.683	4.568	5.187	19.122
Други трансфери	1.171	1.603	1.658	7.267	11.699	3.284	4.030	3.953	7.259	18.526
Трошоци за бегалци	17	19	12	26	74	17	14	11	25	67
Каматни плаќања	559	875	372	1.068	2.874	419	682	387	1.156	2.644
Камати по домашен долг	94	455	126	378	1.053	140	408	48	346	942
Камати по надворешен долг	465	420	246	690	1.821	279	274	339	810	1.702
Гаранции	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Капитални трошоци	1.106	1.672	2.381	8.582	13.741	2.600	3.446	2.977	11.041	20.064
Буџетско салдо	2.301	1.914	6.223	-8.265	2.173	4.259	-258	6.381	-14.235	-3.853
Финансирање	-2.301	-1.914	-6.223	8.265	-2.173	-4.259	258	-6.381	14.235	3.853
Прилив	3.039	8.944	-5.230	12.542	19.295	-3.736	3.421	-5.680	16.825	10.830
Приходи од приватизација	662	0	0	0	662	661	377	0	614	1.652
Странски заеми	273	375	804	2.191	3.643	355	678	136	1.503	2.672
Депозити	1.985	8.503	-4.848	9.814	15.454	-5.150	2.771	-6.122	11.872	3.371
Државни записи	118	58	-1.232	530	-526	379	-475	305	2.829	3.038
Продажба на акции	1	8	46	7	62	19	70	1	7	97
Одлив	5.340	10.858	993	4.277	21.468	523	3.163	701	2.590	6.977
Отплата на главница	5.340	10.858	993	4.277	21.468	523	3.163	701	2.590	6.977
Надворешен долг	5.340	7.021	862	977	14.200	392	318	701	468	1.879
Домашен долг	0	3.837	131	3.300	7.268	131	2.845	0	2.122	5.098

Извор: ДЗС

Г. МОНЕТАРЕН СЕКТОР

Табела Г.1. Преглед на НБРМ					
во милиони денари	XII.2007	III.2008	VI.2008	IX.2008	XII.2008
A. ВКУПНИ СРЕДСТВА	99.990	98.510	99.435	107.770	96.111
Девизни средства	94.979	93.530	94.492	103.371	91.908
Побарувања од државата	1.271	1.272	1.272	1.272	1.304
Побарувања од приватен сектор	1.412	1.421	1.399	1.473	1.508
Побарувања од останати депозитни институции	14	14	14	14	14
Побарувања од останати финансиски институции	3	3	3	3	3
Некласифицирани средства	2.311	2.270	2.255	1.637	1.373
B. ВКУПНИ ОБВРСКИ	99.990	98.510	99.435	107.770	96.111
Монетарна база	41.468	38.826	44.247	46.424	48.035
1. Готови пари во оптик	19.894	17.792	18.454	18.894	20.799
2. Останати депозитни институции	17.966	16.718	20.716	21.740	21.619
Трансферабилни депозити, исклучени од монетарните агрегати во денари	10.689	8.158	11.700	10.514	10.288
Останати депозити, исклучени од монетарните агрегати во денари		0	0	1.467	1.528
Останати депозити, исклучени од монетарните агрегати, во странска валута	7.277	8.560	9.016	9.759	9.803
3. Локална самоуправа	1.602	1.953	2.569	2.858	2.823
4. Останати финансиски институции	2.006	2.363	2.508	2.932	2.794
Готови пари надвор од останати депозитни институции	17.908	15.718	16.151	16.525	17.600
Останати депозитни институции - останати обврски	21.040	21.738	21.641	20.096	17.451
Ограничени депозити	0	0	1	1	11
Девизни обврски	3	8	8	391	393
Депозити на државата	20.833	22.929	18.749	24.584	12.334
Средства на други фондови – донации	0	0	0	0	0
Обврски кон останати финансиски институции	0	0	0	0	0
Капитални сметки	9.809	10.081	9.846	11.691	12.342
Некласифицирани обврски	6.837	4.929	4.943	4.583	5.544

Извор: НБРМ

Табела Г.2. Преглед на останатите депозитни институции – банки и штедилници

милиони денари	XII. 2007	III. 2008	VI. 2008	IX. 2008	XII. 2008
А. ВКУПНИ СРЕДСТВА	254.348	259.638	275.230	284.799	283.71
Девизни средства	38.478	33.598	32.421	32.517	23.904
Резерви	19.912	18.697	22.896	23.921	24.583
Побарувања од НБРМ: Хартии од вредност, во денари	21.000	21.660	21.607	20.058	17.437
Побарувања од државата	12.995	10.539	7.781	7.984	9.380
Побарувања од локална самоуправа	0	0	0	25	24
Побарувања од јавни финансиски институции	315	295	280	248	133
Побарувања од приватен сектор	128.954	141.621	154.295	165.574	173.274
Побарувања од останати финансиски институции	52	50	50	62	337
Некласифицирани средства	32.642	33.178	35.900	34.410	34.638
Б. ВКУПНИ ОБВРСКИ	254.348	259.638	275.230	284.799	283.710
Девизни обврски	23.834	21.789	22.191	23.916	23.877
Депозити по видување	27.342	26.381	30.775	30.725	33.724
Орочени штедни, и девизни депозити	128.527	134.067	140.296	147.712	141.406
Ограничени депозити	85	148	132	56	58
Депозити на државата	2.355	2.989	3.348	3.061	3.880
Кредити од НБРМ	1.560	1.349	1.288	1.232	842
Обврски кон останати финансиски институции	346	0	0	0	10
Капитални сметки	43.313	44.360	46.302	48.843	49.694
Некласифицирани обврски	26.986	28.555	30.898	29.254	30.219

Извор: НБРМ

Д. СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР

Табела Д.1. Мерки на активност на населението

	Стапка на активност			Стапка на вработеност			Стапка на невработеност		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Вкупно (15-64)	62,2	62,8	63,5	39,6	40,7	41,9	36,3	35,2	34,0
Мажи	74,9	74,9	76,6	48,3	48,8	50,8	35,6	34,8	33,7
Жени	49,2	50,4	50,2	30,7	32,3	32,9	37,5	35,8	34,4
15-24	35,8	35,9	35,9	14,4	15,2	15,7	59,8	57,7	56,4
25-49	78,8	79,0	79,4	52,0	53,0	54,3	34,0	32,9	31,6
50-64	50,8	52,9	54,9	36,4	37,8	39,5	28,4	28,5	28,0
Според образование (15+)									
- Основно или пониско	36,8	36,3	-	21,4	20,8	-	41,8	42,6	41,2
- Средно	69,4	69,5	-	43,7	45,1	-	36,9	35,1	33,1
- Високо	82,3	80,2	-	64,9	63,8	-	21,2	20,5	21,4

Извор: ДЗС: Анкета на работна сила

Табела Д.2. Вработени според сектори, економски статус и вид на сопственост (15+)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Секторска вработеност						
Земјоделство	22,1	16,8	19,5	18,5	18,3	19,7
Индустрија	27,3	25,8	25,8	26,4	24,9	24,8
Градежништво	6,6	7,0	6,5	7,6	6,4	6,5
Услуги	44,0	50,4	48,2	47,5	50,4	49,2
Вработени според економски статус						
Работници	72,7	75,4	71,8	70,8	72,3	71,8
Работодавци	7,6	5,9	5,7	5,9	5,5	4,9
Самовработени	8,2	10,2	12,0	12,4	12,1	12,9
Неплатени семејни работници	11,4	8,5	10,4	10,9	10,1	10,3
Вработени според сопственоста						
Приватна	54,4	56,7	62,4	65,8	69,0	71,4
Друга (општествена, мешовита, задружна и државна)	45,6	43,3	37,6	34,2	31,0	28,6

Извор: ДЗС: Анкета на работна сила

Табела Д.3. Социјална заштита

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Просечна пензија-крај на период	6.760	7.205	7.417	-	7.580	7.782	9.192
Корисници на пензија	249.421	254.267	260.075	265.152	269.681	272.386	273.281
Број на домаќинства кои примаат социјална помош	82.673	64.453	66.940	66.485	65.540	62.443	53.105
Број на лица кои примаат надомест за невработени	46.772	47.324	45.867	40.124	30.572	24.686	23.565

Извор: ФПИОМ, АВРМ, МТСП

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ул. Даме Груев бр.14, 1000 Скопје
Тел: (389) 02 3117 288, Факс: (389) 02 3117 288

<http://www.finance.gov.mk>

ПОДГОТОВКА И ПЕЧАТ

Европа 92, Кочани

ТИРАЖ

300

При користењето на податоците од оваа
Публикација, ги молиме корисниците
задолжително да го наведат изворот

ISSN 1857- 6591

Годишен економски извештај 2008

www.finance.gov.mk